

KAMU'DA SOSYAL POLİTİKA

Yıl/Year: 4 • Sayı/No:13 • 2010 / 2

ISSN:1306-8334

Anayasa Değişikliği ve Yargı Reformu

Memur-Sen Adına Sahibi
Ahmet Gündoğdu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve Editör
Halit Ortaköy

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa Güçlü

Yayın Kurulu
Mahmut Kaçar
Hüseyin Çumak
Yusuf Yazgan
Hacı Bayram Tonbul
Ahmet Kaytan

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Naci Bostancı (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Seyyar (Sakarya Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa Şentop (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Yasin Aktay (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Kadir Arıcı (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer Çaha (Fatih Üniversitesi)
Prof. Dr. Mümtaz'er Türköne (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Oya Akgönenç (Ufuk Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cengiz Anık (Gazi Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Veysi Erken
Yrd. Doç. Dr. Erdiç Yazıcı (Gazi Üniversitesi)
Alaettin Şahin
Şahin Ali Şen

Bilimsel makaleler ile ilgili
tüm soru ve yazışmalarınız için; Mustafa Güçlü
m.guclu@memursen.org.tr

Yayın İdare Merkezi:
Memur-Sen
GMK Bulvarı Özveren Sokak No:9/4
Demirtepe/Ankara
Tel: (0312) 230 09 72-73 - 230 48 98
Bürocell: (0533) 657 97 03-04
Faks: (0312) 230 39 89
www.memursen.org.tr

Grafik Tasarım&Baskı
Hermes Ofset Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cad. Murat Çarşısı
39/16 İskitler / Ankara
Tel: 0312 341 01 97 - 384 34 32

Yayın Türü:
Yaygın - Süreli

Basım Tarihi:
29 Mart 2010
5000 adet

Ücretsiz Dağıtılır.

EDİTÖRDEN

Halit ORTAKÖY

Genel Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Sekreteri

ACI EN ÇOK ONLARI VURDU

20. Yüzyıl, bütün asırlar içinde tüm insanlık, ama özellikle kadınlar açısından en zorlu, en netameli olanıydı. Dini, milliyeti, rengi, ırkı ne olursa olsun oradan oraya savrulmanın, göçün, acının, kıyımın, katliamın, açlığın, yalnızlığın, gözyaşının en büyük mağduru kadınlar oldu. İki büyük dünya savaşı ve akabinde süper güçlerin stratejik pazarlıklar sonucu ortaya çıkarttıkları irili-ufaklı birçok savaşla yer-yüzü yangın yerine çevrildiğinde, tarihin daha önceki çağlarda hiç tanık olmadığı oranda yaşanan sivil kayıplardan en çok kadınlar etkilendi, acı en çok onları vurdu.

Savaş sonrası ortaklık sulh ve sükûna yöneldiğinde ise, yeni bir dünya ve yeni bir insan projesinde kadına biçilen rol, tüketim endüstrisinin önemli parçalarından biri olmaktı. Bu rol, önceleri hayatın içinde bir tür yer alış şeklinde algılsa da, pek çok değerinde gerçekleşen dezenformasyonun öncelikli hedefleri arasında kadın da vardı. Yeni dönemde izlenen strateji, onun sahip olduğu değerleri önemli ölçüde zedeleyen, yok eden bir fırtınaya döndüştü. Adına modernite denilen süreç, bütün sınırları zorla aşarak, ele geçirdiği tüm imkanlarla fitrata, doğaya, doğal olana dair ne varsa, her şeyi değiştirmeye, döndürmeye, ticari bir nesne haline getirmeye başladı.

Bu fütursuz dönüşümün sorunsuz ve sancısız gerçekleşmesi beklenemezdi tabi. Süreç içinde kadınların sosyal hayata katılımlarının daha güçlü olmasını sağlamak için kurulan örgütlenmeler, bir şekilde ya erkeklerin destek ve himayelerine ihtiyaç hissettiler ya da statükocu elitlerin iktidar mücadelelerinde, zamanı geldiğinde ön safa sürülecek kalabalığın bir parçası olarak görüldüler.

Ne yazık ki siyasi örgütlenmelerin- dış dünyada pek çok örneğini gördüğümüz şekliyle- en alt basamağından başlayarak partilerin çeşitli kademelerinde ısrarlı, uzun ama çetin bir mücadeleyle yukarıya doğru emin adımlarla yürümüş ve başarılı olmuş bir kadın siyasetçi modelimiz olamadı. Ya tepeden paraşütle inmek suretiyle ya da erkeklerin desteğini alarak kendilerine politik arenada yer bulabildiler. Bu kırılğan zemin üzerinde yürütülen var olma biçimi kadınların siyasi bir aktör olarak yer edinmelerine yetmedi.

Bir yandan kadınların karar alma mekanizmalarında söz sahibi olmalarının en çıkar yolunun siyasi katılımdan geçtiği savunulurken, hatta kota uygulamaları önerilirken, diğer taraftan bu katılıma cesaret edenlere en yüksek perdeden "haddinin bildirilmesi" gerektiği talimatıyla bir kısım kadın örgütlerinin sokağa fırlaması ve adeta bir linç furyası oluşturmaları, siyasi tarihimizin vicdanları en çok yaralayan olayları arasında yerini almıştır.

Siyasi örgütlenmelerde rastladığımız bu durum, ne yazık ki, diğer sivil toplum örgütlenmelerinde de benzer yollarla, benzer sonuçlar doğurmuştur. Kadınlarımız ya uzun soluklu maraton koşularını tercih etmiyorlar ya da reel hayatın dinamikleri bu koşuya izin vermiyor.

Siyasi mekanizmalardan önce sivil platformları zorlaması gereken kadınlarımız, kendilerine çizilen sınırları aşarak, aralarından daha çok bilim, sanat ve spor alanlarında örnek kadınlar çıkarmalıdır. Birilerinin lütfunu beklemeden akademik kariyer ve entelektüel birikimleriyle ülkemize, toplumumuza yön vermelerini, bütün zorluklara inat çağa damga vurmalarını, böylelikle "elinin hamuru" edebiyatının çok gerilerde kaldığını göstermelerini, yeni uygarlığımızın inşasının kendileri tarafından tamamlanacağı iddiasını ortaya koymalarını bekliyoruz.

Çünkü kadınlar, insanlığın ortaya koyduğu medeniyetlerin en önemli taşıyıcı ve ortağıdır. Bütün üstün medeniyetlerin temelinde kadın haricinin bulunduğu unutmamak gerekir. İşte bu yüzden, geçmişin tekrarını değil, yeni bir varoluşu gözetmek adına;

Küresel projelerin buyruğuna eklenmek yerine, kendi uygarlık tasarımıyla planlayacak, örneklerini sunacak, toplumumuzun ufkunu olacak; sorunlarını bilerek çareler arayacak, omuzlayacak hatta önüne düşüp yol gösterecek, "uzun yola çıkmaya hüküm giyecek"ler için işaretler taşıdığına inandığımız Sosyal Politika'nın bu sayısında birikimlerini bizimle paylaşan herkese şükranlarımızı sunuyoruz.

3

Ahmet GÜNDOĞDU - Sendikal Mücadele ve Kadın

7

Prof. Dr. Naci BOSTANCI - Türkiye’de Toplum Dönüşürken Kadının Yeri Yeniden Tanımlanıyor

12

Yaşar SEYMAN - Kadınların Toplumsal Konumu

16

Dr. Hidayet ŞEFKATLİ TUKSAL - 8 Mart 2010’da Türkiye’de Kadınların Durumu: Kader mi?

20

Berrin SÖNMEZ - Üniversite’de Kadın -Kadın Akademisyenlerin Sorunları-

23

Araş. Gör. Sinem YILDIRIMALP - Yoksulluktan Yoksunluğa: Ev Hizmetinde Çalışan Kadınlar

29

Doç. Dr. Suna BAŞAK - Cinsiyet Rollerini Farklılaşması ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

36

Dr. Fatma DALAY KÜÇÜKKURT - Sinema Endüstrisinde Kadın(lık) Kurgusu

40

Dr. Ayşe GÜREL - Kadın ve Toplumsal Barış Üzerine Düşünceler

42

Jülide SARİEROĞLU - Çalışma Hayatı ve Kadın

47

Sultan KARA - Kadınsan, Her Şeyi Yapabilirsin (!)

51

Prof. Dr. Ali SEYYAR - Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (Gender Mainstreaming) Uygulamaları Hangi Sosyal Teoriler İçin Kullanılmaktadır?

59

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN - Çocuğun Eğitiminde Anne ve Babanın Rolü

62

SORUŞTURMA

Cihan AKTAŞ

Yıldız RAMAZANOĞLU

72

Arzu AKBAŞ

Arife TOPÇUOĞLU

Ahmet GÜNDOĞDU
Memur-Sen Konfederasyonu Genel Başkanı

SENDİKAL MÜCADELE VE KADIN

İnsanın kendi hayatı üzerinde düşünebilmesi, onu anlayabilmesi merkezi bir öneme sahiptir; çünkü bu niteliği onu diğer canlılardan ayıran en belirleyici özelliğidir. Kuran'ın buyruğuyla "eşrefi mahlûkat" olmasının koşulu da bu olsa gerektir.

İnsanın kendi hayatını tutarlı, anlamlı bir bütün olarak görebilmesi ve onun üzerinde düşünebilmesi kendisini kesintisiz bir tarihsel akış içine yerleştirmeyle mümkündür. Çünkü hayat bir nehir gibi sürekli akış halindedir. Ve şimdinin bilgisini içermeyen bir geçmiş bilgisi yoktur. Geçmiş anlamak da bugüne kadar süregelen hayatı bütünlük içinde anlamaktan, bütünü anlamak da onu meydana getiren olayları tek tek anlamaktan geçer.

Hayat dediğimiz mucize, içinde sayısız değişimlerle kesintisiz biçimde akıp gider. Bu değişim ve dönüşümleri en genel anlamıyla kültür değiştirme başlığı altında toplayabiliriz. Kültür değiştirmek, hayatın gayesini, anlamını değiştirmek gibi bir şeydir. İnsanlık tarihi bu bağlamda birçok kültürel kavşağı geride bırakarak bugüne kadar gelmiştir. Kadınlarla ilgili anlayışlar da doğal olarak bu süreçten payına düşeni almıştır. İnsanı Allah'ın muhatabı ve meleklerden üstün kılan değerler, kadın-erkek ayrımı gözetilmeksizin herkese verilmiştir. Ancak bu ideal anlayış, zaman içinde, insanın fizikötesi yanını yok sayan ideolojiler tarafından tersyüz edilmiş ve kadın biyolojik bir yapıya indirgenmiştir. Bu sapmayı bir anlam tutulması, ruh tutulması, insanın asli doğasına yabancılaşmasıyla sonuçlanan bir kırılma olarak görebiliriz. Böylesi bir sürecin yaşanmasında en etkin rol oynayanların başında ekonomiyi saymak gerekir:

Ekonomi tabiatın doğal işleyişinin dışına çıkarak insanların üretimi keşfetmesi ve kendi düzenini kur-

ması demektir. Başka bir söyleyişle ekonomi, ekolojik dengenin dışına çıkmadır. İktisatçıların gerekçeleriyle ortaya koydukları tezlerle göre siyasetin, devletin, toplumun, kurumların hatta kadın ve çocuğun statüsünü bile ekonomi belirlemiştir. Her şeyi ekonomi doğrultusunda hizaya sokan, bunu da uygarlık diye tanımlayan zihniyet; kendi imgesini erkek, özgür, yetişkin, mülkiyet sahibi olarak belirlemiştir. Bundan sonra kadın ve çocuk da alt kategoriler olarak sınıflandırılmıştır.

Ekonomik değerın "biriktirme, el koyma ve sahiplenme" olarak tarih sahnesine çıkmasıyla kadının metalaşması eş zamanlıdır. Kadınları metalaştıran zihniyet, kendini gelenek-görenek denilen, çoğu niçin başladığı bilinmeyen, sayısız davranış kalıbının arkasına saklamayı bilmiştir. Kadın artık dinsel anlamda eşit varlık olma makamından aşağı edilmiştir. İnsan ve tıpkı erkek gibi yeryüzünde Allah'ın halifeleri olduğu gerçeği kadının elinden alınmıştır.

Bugün, kadınlarla ilgili olarak geliştirilen ayrımcılığın içinde sakladığı ihaneti, dinen ve aklen görebilecek noktadayız. Kadınlar çoğu zaman erkeklerin aynasında, üstelik eksik olarak, yansıtılmış, kendisini eksik bir varlık olarak görmeye zorlanmıştır. Geçmişten günümüze uzanan bir kültürlerin içinden doğan atasözlerinde kadına yüklenen olumsuz niteliklerin sayısız örneklerini bulabiliriz. *Şeytanın yapamadığını kadın yapar.*¹ *İyi kadın kafası olmayan kadındır.*¹ *"Kızını dövmeyen dizini döver. Kadın kısmının saçı uzun olur, aklı kısa. Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün. Kariyi sırdaş eden tellâl aramasın."*² Kürt kadınlarıyla ilgili olarak yayınlanan bir makalede *"Erkeklerimiz baştanbaşa koyu bir cehalet içinde mahsurdurlar, kadınlarımız ise erkeklerimizin cahilane gururuna kurban olmuş, hem cahil hem de zavallıdırlar"*.³ İfadesine rastlarız.

Bu kutsallaştırılan, asırlarca insan davranışlarına yön veren atasözlerinde kadının itildiği açmazı, süreci, onu aşağılayan ideolojik çarpıklığı bütün dehşetiyle görebiliriz. Kadının elinden önce bütün gelişim araçlarını alan sonra da onu üretmeyen, ayakları üzerine duramayan, koca eline bakan bir asalak olarak nitelenen; onu akılsız, vefasız, şerri şeytana eşit varlık olarak gösteren zihniyet eleştiriyi, kınanmayı fazlasıyla hak ediyor.

Filozof, hekim, fıkıh, matematik ve tıp âlimi olan İbn Rüşd'in (1126 -1198) 12. yüzyılda kadınlar için söyledikleri tarihin nerdeyse bütün dönemlerini aydınlatacak kadar parlak bir ışık yaymaktadır: "Bugünkü içtimâî ahvalimiz kadınlarda bulunan servet membalarının, gizli kudretlerini anlamaya bakmıyor. Güya kadın yalnız çocuk doğurmak ve emzirmek için yaratılmıştır. Kadınlara yüklediğimiz bu hizmetkârlık, onlardaki büyük işlere olan bütün kuvvetleri, aklî melekeleri bitiriyor. Bundan dolayı faziletli, şanlı kadınlar bulunmuyor. Hayatları nebatat hayatı gibi geçiyor. Kocalarına yük oluyor. İşte memleketimizi tahrip eden sefalet bundan ileri geliyor."⁴

Nereden ve kimden gelirse gelsin kadını nesneleştiren, metalaştıran, her şeye karşı koymak zorundayız. Bunun kolay olmadığını biliyoruz; bu hurafeleri, gelenekleri, kurumları, örgütleri karşımıza almak demektir. Derinlere kök salmış bu çarpık tartılarla, ölçütlerle karşı insan olarak birlikte savaşılmalıdır. Kadını günahın, sapkınlığın kaynağı, nedeni, imgesi gösteren öğretiler yüzünden düşürüldüğü yerden kalkması sendikal mücadelenin en önemli amaçlarından biri olmalıdır.

Ancak bütün mücadelelerde olduğu gibi kadın hakları konusunda çok önemli bir yasayı hep aklımızda tutmalıyız: **'İnsan, bildiği ve inandığı kadar mücadele eder; bilmediklerinin, inanmadıklarının mücadelesini yapamaz; amaç ve beklentilerini bu sınırlar içinde belirler.'** Bugün hangi alanlarda eksiklik varsa, bilelim ki o alanda ya yeterince bilgi üretilmemiş ya da bilgi üretilmiştir de geniş kitlelerle buluşturulamamıştır.

O zaman biz, seçimlerini yapmış insanlar olarak, kendimize yüklediğimiz ödevlerimizin başında **'bilmek ve eyleme geçmek'** olmalıdır. Zaten insan olmak, şeref ve haysiyet sahibi olmak bir ayrıcalıktır, bu ayrıcalık aynı zamanda bedel ödemeyi de gerektirir. Kalıplar, sloganlar, şemalar, simgelerin ötesinde bir bilinç düzeyini; bunları örgütlü mücadeleye taşımayı ve cesareti gerektirir. Dönüşmek ve dönüştürmek için adım atmak, yola çıkmak zorundayız. Bu mücadeleden kaçabileceğimiz tek yer cehalet ve tembellik; bunları seçersek de insan olma onurunu yitiririz ki bunun karşılığı da sadece 'hiç olmak'tır.

Türlü ideolojiler ve pazarlar adına elimizden alınan, alınmaya devam edilen haklarımız var. Gasp edilen haklarımız, hak ettiğimiz özgürlük, asli doğamızla uyumlu bir hayat bize bir armağan olarak sunulmayacaktır. Donanımlı ve örgütlü bireyler olarak soylu amaçlar uğruna mücadele etmek zorundayız. 'Dünya bizi sevmiyor, dünya bize düşman, Allah bizi cezalandırıyor' demek çıkar yol değildir.

Türk tarihinde kadınlar söz konusu olduğunda, yeterince araştırılmamış iki büyük iddia ile yetiniriz: Türk kadınları, diğer İslam topluluklarında yaşayan kadınlara göre çok daha serbest davranabilmişlerdir; Osmanlılarda kadınlar bir ara devlet işlerine burunlarını sokmuş, 'zayıflama ve çöküş döneminin zayıf padişahlarını' parmaklarında oynatarak siyasi hayatın 'yozlaşmasına' katkıda bulunmuşlardır. Gerçekte ise kadınların tarih içindeki rollerine dair tutarlı ve derinlikli çalışmaların yapılmadığını biliyoruz.

Halide Edip, 'Bir kadın evvela Osmanlı, bir vatanperverdir (...) vatanın hukuku kadınlık hukukundan bin kat mühim ve muhteremdir.' sözleriyle vatanın kadınlık fikrinden önce geldiğini söylemiştir. Mehmet emin Yurdakul da benzer bir yaklaşım sergiler: "Yeni düzen Türk kadınının ruhunu canlandırmıştır. Eski düzen, salt aile ocağına bağlarken, yeni düzen kadını vatan ocağına bağlamıştır." Aslında kadınlara ulus-devlet inşası sürecinde yüklenen rol sadece Türk ulus-devlet inşasına özgü değildir. Bu durum geç uluslaşan bütün toplumalarda görülmüştür. Hepsinde de kadın sorunları çözülmeye çalışılmamıştır. Bunun yerine so-

runlar ulusal hedefler içinde eritilmeye ve kadının ikincilik konumu yeniden meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

Erkekler için de bir sorun olan özgürlük, kadınlar için daha yoğun ve farklı biçimler altında kendini gösteriyor. Ücretli köleliğin yanında kadın olmaktan kaynaklanan iç içe geçmiş kölelik zinciri söz konusudur. Hiçbir köleliğin buna sebep olan ve bundan yararlan kesimler tarafından ortadan kaldırıldığı görülmediği gibi kadının muhatap edildiği kölelik biçimi de kendiliğinden veya bunun sorumluları tarafından ortadan kaldırılmayacaktır. Kadınlara yönelik ayrımcılık, en başta toplumsal bir eşitsizliktir ve buna sebep olan zihniyet ortadan kaldırılmadan sorunları çözülemez. Ve kadınların, kendilerini mağdur eden sistemlere karşı giriştikleri her mücadele aynı zamanda erkeklerin de mücadelesi olmalıdır.

Kadınların amaçlarını, ilkelerini şu ifadelerle özetlediklerine tanık oluyoruz:

- Kadınlar insanca yaşamak için daha adil, eşitlikçi ve barışçı bir dünya yaratmak zorundalar. Savaşmadan, kaba kuvvet kullanmadan baskıdan ve rekabetçi otoriter yöntemlerden kaçınarak, parayı ve bilgiyi insanları ezmek ve susturmak için kullanmadan kendi taleplerimizi yaşama geçirme gücünü elde edelim.
- İnsan olarak iyi koşullarda yaşamayı hak ettiğimize olan inancımızı güçlendirerek yaşayalım.
- Yaşadığımız çevrede bizi ilgilendiren her türlü karara katılma hakkına ve sorumluluğuna sahip olduğumuzu unutmayalım.
- Kendimize ve diğer kadınlara saygı duyalım.
- Sahip olduğumuz becerilere güvenerek, becerilerimizi geliştirmek için çaba harcayarak başlayalım.
- Birbirimizle dayanışma içinde olarak ve birbirimize güvenerek yol alabileceğimizi unutmayalım.
- Bunları yapabilmek için başka kadınlara ve çeşitli desteklere gereksinimimiz olduğunu görelim.
- Yaşadığımız koşullarla başa çıkmak için gerekli becerileri kazandıracak olan eğitim, gelir, güvenlik

gibi olanaklardan daha fazla yararlanmayı talep edelim.

- Gereksinim duyduğumuz bilgileri ortaklaşa edinmeye ve birbirimize yaymaya çalışarak güçlenebileceğimizi unutmayalım.
- Yaşadığımız dünyada kadınların lehine ya da aleyhine işleyen şeylerin neler olduğunu, kadınları insanlık dışı koşullarda yaşamaya mahkûm bırakan erkek egemenliğinin nasıl işlediğini anlamaya çalışalım.
- Sahip olduğumuz annelik, arabuluculuk, dinlemeye yatkınlık, örgütlenme becerisi gibi güçleri bizleri ikincileştiren koşulları ortadan kaldırmak için nasıl kullanabileceğimizi düşünelim.
- Ortak sorunlarımızı çözmek için ortak hedefler belirleyip bu hedefleri gerçekleştirmek için örgütlenerek mücadele etmenin yollarını bulalım.
- Bütün bunları yaparken, kadınların kendi isteklerini ve iradelerini geliştirebilecekleri, eşit ve güce dayanmayan ilişkiler kuramazsak kendimizi yeni egemenlere teslim etmek zorunda kalacağımızı unutmayalım.

Burada yer alan istekler son derece insani, ancak kadını geçmiş bin yıllar boyunca öteki sayan zihniyet kirlenmesiyle hesaplasmaya, tutsak edildiği ilkel anlayışın, insan oluşunun en görkemli anlam dayanaklarını iade etmeye dair gönderme yapmayan bu metnin kendi içinde kırılganlıklar barındırdığı görülebilir.

Bugüne kadar kadınların yok sayıldığı hiçbir kalkınma modeli ve mücadele biçimi başarıya ulaşamamıştır ve ulaşamayacaktır. Kadınların yüzde elliden fazlasını oluşturduğu bir dünyada, onlar olmadan hiçbir hak elde edilemez. Bu yüzden dünya, kadınlara örgütlü mücadelenin dışında bir seçenek bırakmamaktadır. Modern toplumda ortak çıkar, ortak gelecek, örgütsel temsil aracılığıyla pratik eylemlere dönüşür. Kadınlar olmadan bu temsil yarım, eksiktir ve sonuca götürmeyen bir çaba olarak kalmaya mahkûmdur.

Kadınların toplumsal ve özel alanlarda verdikleri mücadelenin birbirinden ayrı düşünülmemeyeceğini bugün eskisine oranla çok daha iyi biliyoruz. Kadınlara yönelik olarak yaşanan kamusal-özel alan tartışmalarının anlamı bireysel olmanın çok ötesindedir. Çünkü insanın kendisi olma hakkı, evrensel bir haktır. Kadınlar da bu haktan sonuna kadar yararlanmalıdır.

Kadınlar da konuşmak, üstelik kendi sesleriyle konuşmak zorundadır. İş hayatında kadın ve erkek hasım olmayıp daha mükemmel bir insanlar olmak, daha adil bir dünyada yaşamak için dost olmalıdır. Kadınlar sahip oldukları merhamet, alçakgönüllülük, samimiyet, erdem, özveri gibi değerleri özel alandan yeryüzünün bütün alanlarına yaymalıdır.

Sorunlara çalışanlar bütünü içinden baktığımızda; insanlar, ekonomik, siyasal ve sosyal kararlarda söz ve yetki sahibi oldukları oranda, sürece müdahil olabilirler. Alınacak kararları kendi lehlerine çevirip her türlü kalkınmaya hız ve güç kazandırabilirler. Ekonomik ve siyasal gücü belli bir azınlığın malı olmaktan çıkarıp toplumu oluşturan bireylerin tümünü ilgilendiren bir hak haline getirebilirler. Çalışanlar bir araya gelir, ortak bir çaba ve eylem içinde olursa kolektif bir aktör olarak dikkate alınır. Böylelikle kadınlar daha güçlü, daha kararlı, daha umutlu olabilirler. Kadın erkek demeden paylaşılan ortak duyarlılıklar bir dayanışma, bir güç ve bir direniş kaynağıdır. Kadınlar ve erkekler daha adil, daha insanca bir dünyada yaşamak için birlikte hareket etmeden başarıya ulaşamayacaklarını bilerek ve inanarak hareket etmelidir. Ayrıca sendikal mücadelenin toplu sözleşme, iş bırakma, iş yavaşlatma, kamuoyu oluşturma gibi araçları da kadınlar olmadan işlemez.

Piyasa koşullarına teslim olduğumuzda, değer yargılarımızı, ekonomik, siyasal ve sosyal beklentilerimizi hangi gücün bize armağan edeceğini düşünebiliriz? Bizim dışımızda böyle bir güç yok. Her birimiz sorumluluk alıp birlikte, aktif olarak mücadelede yerimizi aldığımız zaman etkin bir güç olabiliriz. Aksi bir tutumun sonuçlarını görmek için özelleştirmelere, teşviklere, çok uluslu şirketler için çıkartılan yasalara; darbe dönemlerindeki yargılamalara, işten el çektirmelere,

yasaklara, kovuşturmalara, yargısız infazlara, mecliste somut olarak anlam bulan millet iradesine yapılanlara bakmak yeterlidir. Bu yüzden her birimiz piyasa gerçeği adına yapılanların oyuncağı olmak yerine, onun gücünü iyiliklerin üretilmesi ve dağıtılmasında kullanmak için birlikte mücadele etmeye mecburuz.

Kurtarıcı beklemek sadece çocukların kurabileceği bir hayaldir. Tarih insanları kendi gerçekleriyle sorumlu kılmıştır. Bugün de sorumluluk birebir herkesin omzundadır ve bunu avukata vekâlet verir gibi siyasilere, bir avuç sendika yöneticisine yüklemekle sonuç alınmaz. Bugüne kadar dünyada en çok acı çeken insanlar en az eğitilmiş, en az sorumluluk almış, en az örgütlenmiş olanlardır. Çünkü ilke ve sistem olarak güç dengesini kendi lehlerine bozan ve bunu meşrulaştırmaya çalışan sınıflar, tarih boyunca hep olmuştur ve bundan sonra da olmaya devam edecektir. Dolayısıyla mücadele etmek için örgütlenmek kaçınılmaz bir realitedir. Ve sendikalar böyle bir mücadele için en iyi modellerden biridir. Kaldı ki bugüne kadar savunmasızlığın, suskunluğun, aldırmağın hiç kimseye yararı olmamıştır.

Biz Memur-Sen ailesi olarak insanın; din, ahlak, hukuk, siyaset, kültür en önemlisi de ancak özgür seçimleriyle insan olabileceğini çok iyi biliyoruz. Bu değerler, sadece belli kesimden insana bir ayrıcalık olarak verilirse, diğerleri için hayat denen mucize sadece zorunluluklar ve zorbalıklar altında örselenmiş bir yük olmaktan öteye geçemez. Bu yüzden Memur-Sen iktisadi, siyasi ve sosyal adaletin gerçekleşmesi için bir araya gelmiş bilinçlerin örgütsel adıdır ve bu örgüt 'Kadınların aktif katılımı olmadan yarım, eksiktir.' diyoruz.

Yarının ne olacağı bizim, kadın-erkek demeden, vereceğimiz kararlara bağlıdır.

DİPNOTLAR

1. Fransız atasözü, aktaran, Pierre-Marie Quitard, 1792-1882 yılları arasında yaşamış Fransız dilbilimci ve yazardır.
2. Türk atasözlerinden
3. Ergani Mağdenli Y.C., "Kürdlerde Kadın Mes'elesi" (1912), Aktaran Ayşe Hür, 03 Şubat 2007
4. Darül Fünûn Fakültesi Mecmuası, sayı:23, 1932

Prof. Dr. Naci BOSTANCI
Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı

TÜRKİYE'DE TOPLUM DÖNÜŞÜRKEN KADININ YERİ YENİDEN TANIMLANIYOR

Kadın erkek ilişkileri ve toplumsal hayat içinde kadının yeri konusu ilgi çekici çalışma alanlarından birisidir. Bunun başlıca nedeni, konunun kışkırtıcı niteliği, canlılığı, başkalarının ilgisini çekme kapasitesinin ötesinde neredeyse tüm tarihin kadın eksenli bir perspektiften adeta yeniden okunması halidir. Son yüzyıl içinde feminist hareketler, onların içinde yer alan çeşitli politik eğilimler ellerinden geleni yapmış olsalar da insanlığın uzun tarihi düşünüldüğünde halen önemli ölçüde bakir ve farklı okumalara açık bir alandan bahsediyoruz demektir. Gök kubbe altında yeni sözler etmek, yeni fikirler geliştirmek gitgide zorlaşırken kadın eksenli okumanın sunduğu bu imkân önemlidir. Ayrıca Foucault'un tarihe ilişkin söylediği her kuşağın tarihi yeniden okuma ve yorumlama durumu, bu okuma için de geçerlidir. Tarihi şartlar değiştiğinde açıktır ki tarih de değişmektedir. Ayrıca mesele sadece tarihten ibaret de değildir. Tarih orada, yaşanmış geçmiş bir

zamanın içindedir. Önemli olan ondan gelecek için bir tasarım çıkartmaktır. Zaten toplumsal cinsiyet ve onun toplumsal ilişkiler alanındaki karşılığına dair tarihi okumanın da niyeti geçmişi aydınlatmak kadar geleceği biçimlendirmektir.

Öte yandan bu türden çalışmalara sadece sahip olduğu cinsiyet ve aidiyet duygusuyla kadınlar değil aynı zamanda erkekler de ilgi göstermekte, böylelikle literatür "cinsiyet esaslı ideolojik okumalar" tarzındaki genel geçer eleştirileri de kucaklayan ve cevaplayan bir mahiyet kazanmaktadır. Esasen bilim insanının cinsiyetiyle araştırma konusu arasında manipüle edici bir ilişki öngörmek, daha baştan bunu bir eleştiri konusu haline getirmek kabul edilemez. Her zaman olduğu gibi araştırmaların, değerlendirmelerin, ortaya konulan eserlerin arkasındaki hikâye değil doğrudan doğruya kendileri konuşulmalı ve tartışılmalıdır. O yüzden dikkatler kim yapıyor değil ne söylüyor üze-

rinde olmalı ve katkılar, eleştiriler bu alan içinde tutulmalıdır. Aksi halde yapılan her tür araştırma için ifade edilebilecek bu türden arka plan hikâyeleri kimi vakitler bir ölçüde kabul edilebilir değerlendirmelere sahip olsa dahi bilime katkıları son derece sınırlı olan bir içeriğe sahiptirler.

Modernleşme ve Kadın

Türkiye, Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan modernleşme hareketlerini cumhuriyet döneminde de sürdürmüştür. Modernleşme söz konusu olduğunda kimi girişimler, hamleler, stratejiler topluma mihamdarlık eden politikacıların, entelektüellerin tez ve teklifleri çerçevesinde gelişse dahi esas ağırlığı "kendiliğinden yaşanan değişimler" oluşturur ve bunun kaynağı da herkesin takdir edebileceği gibi ilişkilerdir. Osmanlı'da III. Mustafa ile başlayan yenileşme hareketlerinin temel dinamiğini savaş meydanlarındaki karşılaşmalar oluşturmıştır. Bu bir ilişki biçimidir. Askerler, bürokratlar Avrupa şehirlerine gittikçe, entelektüeller çeşitli nedenlerle modern dünya ile temaslar kurdukça buradaki aklı, alışkanlıkları, yapıp etme biçimlerini ülkelerine de taşımak için adeta dayanılmaz bir arzu duymuşlardır. Keza ticaret, kurulan ilişkiler marifetiyle modernleşmeyi hızlandıran en önemli alanlardan birisidir.

Modernleşme bahsi açıldığında ticaretten, sanayiden, entelektüel ve politik hareketlerden, bilim ve teknolojiye bahsederken çok önemli başlıklardan birisini de kadınlar oluşturur. Hatta doğu batı karşıtlığı çerçevesinde sürdürülen akıl yürütmelerinin mukayeseli okumalara tabi tutulan en önemli konularının başında kadınlar ve onların toplumsal durumları gelir. Kimi düşünürler kadını ve onun yaşadığı dönüşümü mo-

dernliğin en önemli gösterenleri olarak dikkatle takip ederler. Öyle anlaşılmaktadır ki kadını ve onun etrafındaki sosyopolitik düzeni değerlendirmeden modernlik üzerine konuşmak kolay değildir. Bunun bir yanını mutlaka toplumsal hayatın cinslere dayalı işbölümü, ilişki biçimleri, bunun ilgi çekici hikâyeleri oluşturur. Tarihin eski dönemlerinden beri cinsler ve onların ilişkileri, her bir cinsin yeri, hayat içindeki ağırlığı, iktidarı kullanma biçimleri dikkat çekmiştir. İşin diğer tarafını ise modernliğin başka tür eşitsizlik biçimlerini olduğu gibi kadın erkek arasındaki eşitsizlik hallerini de tasfiye etme vaadi oluşturur. Şüphesiz kastedilen her

halkarda eşitliğe dayalı ilişkiler kurmak ve bunu sürdürecektir mekanizmalar oluşturmak değildir. Modernliğin kendisi de bürokratik yapılardan toplumsal düzene kadar hiyerarşiyi benimser ve bunu rasyonelleştirir. Buradaki vaat, gelenekten, kabilden, inançların yorumundan kaynaklanan, insanın özgürce potansiyelini ortaya koymasına mani olan, "daha baştan" onu engelleyen unsurların ortadan kaldırılması, kendisini gerçekleştirmek için ona alabildiğine fırsatlar tanınması doğrultusundadır. Bu vaat, adeta her ülkenin modernleşme macerasında nerede bulunduğu, sorunlarının neler olduğu,

gizli ya da açık ne tür engellerle karşı karşıya olduğu sorgulamalarında kadının toplumsal hayattaki yeri itibarıyla okunmasına neredeyse bir turnusol kâğıdı hüviyeti kazandırmıştır. Bir ülkenin modernlikte hangi aşamada bulunduğu göstereni olarak oradaki kadınların durumu esas alınmıştır. Eğer kadınlar gelenek tarafından belirlenmiş verili statüler itibarıyla "kadın olmaları dolayısıyla" toplumsal hayatta geri planda tutuluyorlarsa, kamusal hayata katılamıyor ya da sınırlı katılabiliyorlarsa, erkeklerle olan ilişkilerinde çeşitli eşitsizlik halleri gözleniyorsa (çalışabilecekleri işler,

aile içi işbölümü, erkeklere nispetle ücretleri, para üzerindeki kontrolleri, eğitim marifetiyle sağlanan sosyal mobiliteden ne ölçüde pay aldıkları vs. konularında) o ülkede modernleşmenin ciddi problemlere sahip olduğu düşünülmekte, buna karşılık sağlanan iyileşmeler nispetinde mesafe alındığı kabul edilmektedir.

Türkiye Dinamik Bir Şekilde Değişiyor

Türkiye modernleşen bir ülke olarak kadınların toplumdaki yerlerinin dinamik bir şekilde değiştiği, cinsler arası farkların azaldığı, buna ilişkin zihni tutumların yerleştiği bir ülke olma yolunda ilerlemektedir. Bu değişim, ilgili sosyal kesimlerin okuryazarlıklarıyla, modernlikle kurdukları ilişkilerle bağlantılıdır. Merkezden taşraya gidildikçe modernliğin getirdiği dönüşümlerden de adeta geriye doğru gidilmekte ve kadının yeri, konumu hususu daha problemliler olarak gözükmemektedir.

Cumhuriyet döneminde yaşadığımız tecrübeye bakıldığında, başta Atatürk olmak üzere Cumhuriyeti kuran çevrenin modernleşmeyi kadın esaslı bir okuma perspektifinden gördüklerine dair güçlü veriler vardır. Nitekim bizzat Atatürk, kadınların kamusal hayatta daha fazla rol almalarını temin etmeye dönük konuşmalar yapmakla kalmamış, aynı zamanda gündelik hayatın içinde pratik örneklerle bunu teşvik etmiştir. Keza otuzlu yıllarla birlikte kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, siyasette fail olarak kabul edilmeleri son derece önemlidir. Çünkü bir toplumsal çevre siyasette varsa, orada bir güçse, iktidarı tayin etme potansiyeline sahipse o zaman toplumsal hayattaki yerini ve gücünü de tahkim etmektedir. Modernleşme döneminde en çarpıcı örneğini burjuva sınıfının dönüşümünde gördüğümüz bu husus, kadınlar için de aynen doğrudur. Ancak bu yöndeki teşvikler, girişimler artık yüzyıllık bir tecrübeye yaklaşan Cumhuriyetimizde kadınların kamusal hayata katılabilmeleri bakımından yaşadıkları engelleri, ayrımcılığı, farklı ve daha ikincil bir muamele görmelerini bütünüyle ortadan kaldırmamıştır. Bunun sebebi ülkenin sahip olduğu maddi şartlar ve bunun değişim hızıdır. Cinsiyete dayalı ayrımcılık olarak tanımlanabilecek hallerin siyasi irade ve toplumsal teşviklerle ortadan kaldırılması yeteneği hayli sınırlıdır. Önemli olan bir ülkenin maddi şartlarının da bu politikaları destekler nitelikte bir düzeye sahip olmasıdır. Maddi şartlar derken, insanların genel

Otuzlu yıllarla birlikte kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, siyasette fail olarak kabul edilmeleri son derece önemlidir. Çünkü bir toplumsal çevre siyasette varsa, orada bir güçse, iktidarı tayin etme potansiyeline sahipse o zaman toplumsal hayattaki yerini ve gücünü de tahkim etmektedir. Modernleşme döneminde en çarpıcı örneğini burjuva sınıfının dönüşümünde gördüğümüz bu husus, kadınlar için de aynen doğrudur.

eğitim düzeyi, ülkenin ne ölçüde modern dünyaya entegre olduğu, üretim, tüketim ve bölüşüm dinamikleri, modern tutum ve davranışların ne ölçüde yerleştiği, zihni tutumlar gibi hususlar akla gelir. Bu yöndeki değişimlerin bir kısmı elbette kendiliğindendir ancak bir kısmının arkasında ise siyaset ve daha geniş anlamıyla iktidar ilişkileri vardır. Zaten kadınların politik hayatta gerek seçen gerekse seçilen olarak rol üstlenmeleri siyasetin toplumsal dönüşümde üstleneceği rolü eşitsizliklerin giderilmesi yönünde bir görevle de donatmaktadır. Kendiliğinden yaşanacak değişimler konusunda zamana ihtiyaç varsa da yönlendirilmesi gereken konulara ilişkin gerekli ekonomik, entelektüel ve politik mücadelenin verilmesi önemlidir. Esasen başta kadınlar olmak üzere eşitsizliklerden rahatsız olan çevrelerin bu mücadeledeki yeri bellidir.

Türkiye’de kadın üzerine konuşurken tarihten, inançtan, gelenekten, ekonomiden nihayet siyasetten beslenen bu konuşma ve tutum alışların kimi sapmalar göstermesi beklenmesi gereken bir durumdur. Bu konuda da bazı önemli sapmaları işaret etmek gerekmektedir.

Batı medeniyeti kendisini küreselleştirirken bir bakıma kılık kıyafetini de küreselleştirmektedir. Ancak yine hepimiz biliriz ki kılık kıyafet iklimle, gelenekle, yaşanan sosyal değişimle bağlantılı bir durumdur ve toplumların modernliğini tayinde mutlaka gözetilmesi gereken bir kriter değildir. Türkiye modernleşirken başlangıçta kılık kıyafet konusuna da bir vurgu yapılmıştır. İlk dönemlerde modernliği maddi semboller üzerinden dolaşıma sokmak bakımından bunlar önemlidir. Ancak zamanla toplumun yaşadığı değişim, temel hak ve hürriyetlere yapılan onca vurgu, demokrasinin yerleştirilmesi hususları, reşit insanların üzerindeki bu tür zorlayıcılıkları kabul etmez.

Kadın Konusundaki Sapmalar

Bunlardan birincisi, gelenekle inancın karıştırılmasından, tarihsel yorumların kutsanmasından kaynaklanan kafa karışıklığıdır. Kadının ev erkeğin ise çalışma hayatına tabi olduğuna dair eski devirlerden bu yana gelen işbölümü anlayışı modern meydan okumalarla yeniden biçimlenirken, buna gösterilen direnişler

kendilerini meşrulaştırmak için kimi zaman geleneği kimi zaman ise kutsalı kullanmaya çalışmaktadırlar. Toplumsal ilişkileri her türlü değişimin dışında tutup dondurmak ne kadar mümkünse toplumsal cinsiyetin tezahürlerini de dondurmak o ölçüde mümkündür. Bu girişim çaresiz bir stratejidir. Nitekim aynı şekilde geleneğin ve kutsalın referanslarıyla tam tersi görüşler ileri süren, kadının toplumsal hayat içindeki etkin rolünü vurgulayan görüşler de vardır. Özellikle seksenli yılların ortalarında yaşanan bu tartışmalar etrafında kimilerinin “İslamcı feministler” dediği yaklaşımın tez ve teklifleri bu istikamette gelişmiştir. Feminizmin geniş entelektüel ve politik coğrafyası kutsalla ve gelenekle de buluşma hususunda bir zorluk çekmemiştir. Esasen kendiliğinden olmayan, bir direniş olarak örgütlenen yaklaşımlar, sahibi olduğunu iddia ettikleri geleneğin dahi gerisine düşme riski içerirler. Buna ilginç bir örnek Nerval’in Doğuya Seyahat kitabından verilebilir. Mısır’da köle pazarından kendisine bir cariye satın alan Nerval, zihnindeki köle anlayışıyla hiçbir şekilde uyumayan köle gerçeği karşısındaki şaşkınlığını uzun uzun anlatır. Satın alıp eve getirdiği köle kadına artık yemekleri, temizliği kendisinin yapacağını söylediğinde, o köle kadın, pazardan satın alınmakla birlikte kendisinin köle değil evin kadını olduğunu, adil muamele istediğini, eğer kendisini çalışmaya zorlarsa kadiya müracaatla bu zalim efendiden alınıp yeniden satılmasını talep edeceğini belirtir. Geleneksel işbölümü içinde kadının itaatini kutsal üzerinden garanti altına almaya çalışan yaklaşımla Nerval’in şahit olduğu o kölelik görünümü ne kadar farklıdır. Kölelik elbette hiçbir şekilde kabul edilemez fakat o köle kadının efendiliğine gıpta edecek kimi sözde köle olmayan kadınların varlığı muhakkaktır.

Bir diğer sapma ise, modern kadın imgesinin erotik, çekici, dişiliğini ön plana çıkartan bir şekilde işlenmesi ve özellikle kapitalist üretim tüketim ilişkileri içinde kendisine manipüle edici bir rol verilmesidir. Buradaki kadın dıştan bakıldığında kılık kıyafet itibarıyla modernliğin tüm gösterenlerine sahip olsa da konumlanışı itibarıyla erkekler dünyasının ve tüketim kültürünün işlevsel bir uzantısı niteliğindedir. İnsan olarak tüm varoluş hallerini kuşatan bir kimlik sahibi değildir, aksine cinsellik yönleri abartılı bir tarzda öne çıkartılmış, ölçekleri değiştirilmiş bir kadınlıktır. Bu kimlik biçimiyle toplumsal hayata tüm boyutlarıyla katılmak ve “eşit-

lik" talebini dile getirmek, bunu sağlamak imkânsızdır. Bu tür "nesneleştirilmiş" kadın imgesinin kitle iletişim araçlarıyla fantastik bir tarzda pazarlanmasının gerçek hayattaki ilişki biçimleri için de tahrip edici bir potansiyel taşıdığına dikkat etmek gerekir.

Önemli sapmalardan birisi de modernliği somut, maddi gösterenler üzerinden okuyan, tarihe, kültüre ait kılık kıyafet gibi unsurlara dayalı bir modernlik anlayışına sahip olan çevrelerin kadın hakkındaki tutumlarıdır. Her türlü tartışma bir yana, bugün modern giysiler olarak sunulan kıyafetlerin aslında batılı kıyafetler olduğunu hepimiz biliriz. Batı medeniyeti kendisini küreselleştirirken bir bakıma kılık kıyafetini de küreselleştirmektedir. Ancak yine hepimiz biliriz ki kılık kıyafet iklimle, gelenekle, yaşanan sosyal değişimle bağlantılı bir durumdur ve toplumların modernliğini tayinde mutlaka gözetilmesi gereken bir kriter değildir. Türkiye modernleşirken başlangıçta kılık kıyafet konusuna da bir vurgu yapılmıştır. İlk dönemlerde modernliği maddi semboller üzerinden dolaşıma sokmak bakımından bunlar önemlidir. Ancak zamanla toplumun yaşadığı değişim, temel hak ve hürriyetlere yapılan onca vurgu, demokrasinin yerleştirilmesi hususları, reşit insanların üzerindeki bu tür zorlayıcılıkları kabul etmez. Hem demokratik bir ülke olmak hem de insanların kılık kıyafetlerine ilişkin zorlayıcı stratejiler belirlemek mümkün değildir. Esasen bunun arkasındaki mantık da kılık kıyafetten çok onun bir vesileye dönüştürüldüğü iktidar mücadelesidir. Belli türden kılık kıyafet sahiplerinin kamusal hayatın gerisine düşmesini talep eden bir zihniyet, politik olarak elindeki araçlarla kıyafetlere dayalı bir mücadele sürdürmek istemiştir. İlginç olan şudur: Bu mücadeleyi sürdürenler bir yandan kendilerini modernist, ilerici olarak tanımlamakta, kadınların kurtuluşundan söz etmekte, diğer yandan ise kadınların kamusal hayata katılmalarına çeşitli engeller getirmektedirler. Oysa sahip olduklarını iddia ettikleri modernlik, zaruri olarak onların politik yerlerini hakikat kılıyorsa, kılık kıyafetleri ne olursa olsun eğitim ve başka araçlarla modernlik yolunda yürüten insanların da bir gün gelecekleri yer aynı yerdir. Eğer belli bir kılık kıyafet biçimi ile modernlik kesin bir çelişki oluşturuyorsa, bırakın o insanlar modernleşsinler ve kıyafetlerini kendileri değiştirsinler. Fakat hayır, böyle bir zaruri bağ olmadığı, modernlik belli bir kıyafet biçimini eşyanın tabiatı icabı talep etmediği için bu

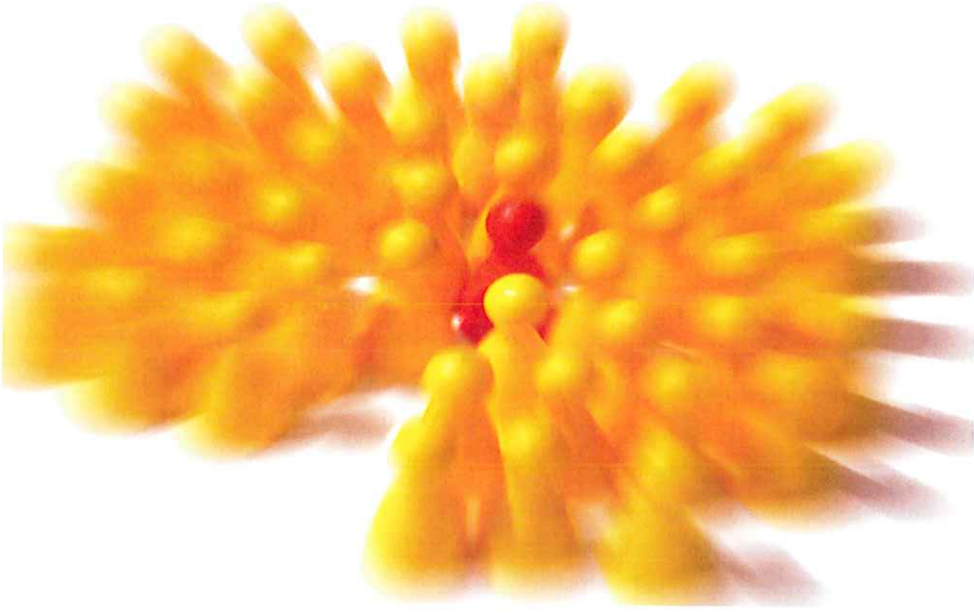
mücadele verilmektedir. Bu sapma bize toplumsal cinsiyete dayalı tartışmaları ve eşitsizlik hallerini canhıraş bir şekilde dile getirirler de kılık kıyafet konusunda baskıcı anlayışlara sahip olan çevrelerin, aslında daha üst bir belirleyici olarak genel politik tutumları benimsediklerini gösterir. Sorun toplumsal cinsiyet ve onun etrafındaki tartışmalar değildir, hayır, sorun o çevre ile aynı politik görüşte buluşmamaktadır.

Sonuç

Modernleşme, problemleriyle birlikte yürüten bir süreçtir. Türkiye’de kadın da modernleşmeye paralel olarak daha fazla öne çıkacak, kamusal hayatta daha fazla rol üstlenecek, liyakatin dışındaki toplumsal cinsiyete dayalı engellemelerle daha az karşılaşacaktır. Bu sürecin sonu, bu kategorideki her tür çelişkinin tasfiye edildiği bir Türkiye’dir ve modernlikle uyumlu bir ülkedir. Böyle bir Türkiye, kadını erkeği ile insanının tüm kapasitesini, aklını, emeğini en verimli şekilde kullanan bir Türkiye olacaktır. Bu ülkenin nereden nereye gittiğini görmek için sadece son otuz yılda kadın konusunda yaşanan değişimleri görmek yeterlidir. Kadın konusunda gelenekçilik ve muhafazakâr eğilimlerle suçlanan toplumsal çevreler siyasetten ekonomiye entelektüel hayata kadar her yerde Türkiye’nin modernleşmesine en büyük katkıyı sağlamışlar, bu çerçevede kadının toplumdaki yeri de çarpıcı bir şekilde değişmiştir. Daha otuz yıl önce kadın emeği denildiğinde en büyük oran tarımda iken, bugün beyaz yakalılar hızla artmış, belli sektörler ağırlıklı olarak kadınların rol üstlendiği sektörler haline gelmiştir. Hiyerarşiye dayalı her tür örgütlenmede kadınlara tanınan sınırlı yükseliş anlayışı değişmiş, her yerde görev yapabilecekleri, esasen bunu belirleyen de cinsiyet değil liyakat olduğu yaklaşımı yaygın bir kabul görmüştür. Ufku değişen, köyleri kasaba, kasabaları şehir, şehirleri metropol olan bir ülkede herhalde bu değişimin rüzgarı en çok kadınlara destek vermekte ve onları ilişkilerin eşit ve hakkaniyete dayalı bir şekilde düzenlendiği yeni bir Türkiye’ye taşımaktadır. Klişelerle, puslu gözlüklere çevrilmiş "ideolojik" bakışlarla değil anlamak için yaşananlara bakıldığında Türkiye’de olup bitenleri daha sahih bir şekilde görmek mümkündür. Herhalde yaşadığımız karmaşa dönemlerinde böylesine bir aklıselleme ve sağduyuya büyük ihtiyaç duyulmaktadır.

Yaşar SEYMAN
Sendikacı - Yazar

KADINLARIN TOPLUMSAL KONUMU

Yaşamın her noktasında kadınlar var olmasına karşın, tüm toplumsal ilişkilerde olumsuz durumda ve eşitsiz konumdadırlar. Elbette ki, toplumların gelişmişlik düzeyine göre farklılıklar vardır. Farklılıklar önemli olmakla birlikte, olumsuzluk ve eşitsizlik dünyanın her yerinde geçerlidir. Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar -gelişmiş Batı toplumlarında daha iyi olmakla birlikte- genel olarak erkeklerle karşılaştırıldığında daha geri bir konuma sahiptirler. Bu olumsuzluk çalışma yaşamı içinde de, dışında da belirgindir. Kadınların geleneksel rolleri bir başka ifade ile ev işleri ve çocuk bakımı yükünü tek başına üstlenmeleri ve toplumsal kalımla süregelen kadına ilişkin değer yargıları toplumsal konumunu da belirlemiştir. Giderek daha fazla sayıda kadının ücretli işçi olarak çalışma yaşamına girmesi, kadınlara ilişkin koruyucu uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat, geleneksel rolleri kısmen ikame edebilen ve kolaylaştıran gelişmeler, siyasal katılım ile kadın örgütlerinin çabaları sonu-

cu bugün özellikle gelişmiş ülkelerde kadınlar daha iyi bir konuma sahiptir.

Yine de dünyada bugün toplumsal olanaklardan eşit yararlanamayan kesimlerin başında kadınlar gelmektedir. Kadınlar kendi yaşamları hakkında verilen kararlarda söz sahibi olabilmek için eşitlik istemektedir. Çağdaş toplumların "eşitlik" ve "insanca yaşama" standardına kavuşabilmek için bireylere sunduğu temel olanaklar; eğitim, ücretli çalışma ve siyasal kararlara katılım olarak tanımlanabilir.

Kadın hakları konusu, sosyal eşitliği ve toplumsal uyumu hedefleyen Avrupa Birliği'nin önemli yapı taşlarından biridir. AB 70'li yıllardan bu yana kadın-erkek eşitliği alanında birçok kapsamlı düzenleme gerçekleştirmiş, gerek siyasi ve sosyal yaşamda gerek çalışma yaşamında eşitsizlikle mücadele etme yönünde büyük ilerlemeler kaydetmiştir.

Tüm önlemler, AB vatandaşı kadınların daha eşit bir statüye kavuşmasını sağlamış olsa da, AB eşitliğin

her yönüyle ve tam anlamıyla sağlanması için sorunlu alanları tespit etmeyi ve çözüm mekanizmaları geliştirmeyi sürdürmektedir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ise, böyle bir değişimin henüz çok gerisindedir. Kadınların önemli bir kısmı bu toplumlarda çağ dışı konumdadır. Türkiye’de de kadınların büyük bir kısmı bu konumdan henüz kurtulamamıştır. 2010 yılında da çalışan kadın iki işverenli, iki mesaili, dört vardiyalı (Ev, eş, iş, çocuk) ağır bir işçidir. İstihdam politikaları yapılırken sessiz yedekler olmaktan kurtulamamıştır. Buna karşın bir de dayak, sömürü, baskı ve ezilmişlik Türkiye’de kadınlar için yaşamının bir parçası olmayı sürdürdüğü gibi töre cinayetleri kara yazgıları olmuştur. Özellikle kırsal alanda ve kent varoşlarında yaşayan kent yoksulları konumundaki çalışmayan kadınların durumu daha da içler acısıdır.

Kadınlar şiddetin demirbaşları olmaktan kurtulmamaktadır.

Sosyal gerçeklik bir yana Türkiye’deki kadın hakları da gerek mevzuat gerek uygulama açısından AB ile aynı seviyede değildir. Esasen Türk kadınının karşılaştığı eşitsizlikler mevzuat alanından çok uygulama alanında ortaya çıkmaktadır. Toplumun kadını ikinci planda tutan genel değer yargıları, ekonomik zorluklar ve bölgelerarası eşitsizlikler bunun en önemli nedenleri arasındadır.

AB’dekinin aksine Türkiye’de sorunların tespit edilmesine ve çözümlerine yönelik politikalar geliştirilmesine ilişkin bütünleştirilmiş bir yaklaşım da henüz bulunmamaktadır.

Çalışan kadınların, bilhassa ücretli olarak çalışanların toplumsal konumunun daha olumlu olduğu ve toplumsal statüsünün daha iyi olduğu söylenebilir. Ancak çalışan kadınların da farklı sorunları olduğu görülmektedir. AB’de kadınların istihdam oranı 1997 itibari ile yaklaşık % 45 iken, 2001 yılında % 55’e ulaşmıştır. AB kadın istihdam oranını 2010 yılı itibari ile % 60’a çıkarmayı hedeflemiş olmakla birlikte 2008 yılının son çeyreğinde başlayan küresel kriz nedeniyle bu eğitim kesintiye uğramıştır.

Kadınların toplumsal yaşamdaki ikinci konumu yanı sıra istihdamdaki kadınların da ciddi sorunları vardır. Geleneksel “kadınlık-annelik” rolü ile evi dışında “çalışan birey” rolünü bir arada yürütme çabası istihdamdaki kadınların temel sorunlarından biri olarak görülmektedir. Kayıt dışı sektörde çalışan kadınlar ise tüm yasal korumaların dışında kalmaktadır.

Dünyanın büyük bölümünde kadınlar daha çok kadın işleri olarak nitelendirilen işlerde çalışmakta, düşük statülü ve düşük ücretli, güvencesiz, geçici statülü işlerde istihdam edilmektedir.

Türkiye’deki kadınların ekonomik alana katılımı yıllar içerisinde artmıştır. Ancak istihdam piyasalarında kadınların durumu, gerek AB üyelerinden gerekse aday ülkelerden oldukça geridedir. Ülkemizde, kadınların işgücüne katılma oranı erkeklerin ancak üçte biri kadardır. Kadınların işgücüne katılım oranları tarımdan göçle beraber 1950’lerden bu yana hızla düşmektedir. 1955’te % 72 iken, 1989’da % 35.1, 1999’da % 29.7 ve 2005 yılında % 24.7 olmuştur. Bu oranın AB ve OECD ortalaması ise yüzde 61’dir.

Ücret ve maaş geliri ile istihdam edilenler içerisinde ise kadınların sayısı daha azdır. Bunun yanı sıra işlerin geleneksel olarak kadınsı ve erkeksi işler olarak ayrılmış olması nedeniyle, kadınlara daha az prestijli ve düşük ücretli işler ayrılmıştır. Bu durum var olan eşitsizliği sürdüren başka bir faktör olmaktadır. Ayrıca işte yükselme ve ilerleme olanakları açısından bütün sektörlerde kadınlar erkeklerin gerisindedir.

Türkiye’de bu düşük oranlara karşın hala kadın istihdamını arttırıcı önlemler alınmamakta, bu da ülkenin insan kaynaklarını etkili kullanmasını engellemektedir.

Türkiye’de kadın girişimcilerin oranı son yıllarda artmakla birlikte tüm girişimcilerin % 8,4’ünü oluşturmaktadır. Bu durumun en önemli sebepleri piyasa araştırması, ürün ve kalite geliştirme, pazarlama teknikleri gibi konularda bilgi eksikliği, teknoloji kullanımındaki yüksek maliyetler, ataerkil değerler, yetersiz krediler ile mevcut kredilere ulaşmakta yaşanan zorluklardır.

Kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlik siyasal katılım alanında da bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kadınların parlamentoda temsili erkeklerle kıyaslandığında oldukça düşüktür. Türkiye’de kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmelerinden bir yıl sonra, 1935’te yapılan seçimlerde 395 milletvekili bulunan parlamentodaki kadınların oranı %4,6 olduğu halde, bundan tam 72 yıl sonra; 22 Temmuz 2007 Genel Seçimlerinde Parlamentodaki kadın milletvekili sayısı 50’ye yükselmiş ve kadınların erkek milletvekillerine oranı 9,1 olmuştur. Rakamlardan da anlaşılacağı gibi yıllar içerisinde kadınların parlamentoda temsili konusunda önemli boyutta bir değişiklik yaşanmamıştır.

Kaldı ki 2009 yılında Seçme ve Seçilme Hakkının verililişinin 75. yılında 75 kadın milletvekili parlamento-da bulunmamaktadır.

Toplumsal fırsatların farklı toplum kesimleri arasında nasıl dağıtılacağı, parlamento, hükümet ve politika saptayan kurulları gibi siyasal karar organlarında belirlenmektedir. Bu süreçlerde kadınların eksik temsili, sorunların çözümsüz kalmasına, süre gelen eşitsizlikler ise kadınların eksik temsiline sürekliliğine yol açmaktadır. Kadınların demokratik kitle örgütleri ve diğer alanlardaki konumu da siyasal katılıma paralel-likler taşımaktadır.

Geleneksel “kadınlık-annelik” rolü ile evi dışında “çalışan birey” rolünü bir arada yürütme çabası istihdamdaki kadınların temel problemlerinden biri olarak görülmektedir. Kayıt dışı sektörde çalışan kadınlar ise tüm yasal korumaların dışında kalmaktadır.

Ciddi bir kadın işsizliği yaşanırken, kadınlar daha ziyade ev eksenli, geçici, esnek işlerde yoğunlaşıyorlar. Tarım kesiminde kayıtsız çalışan kadın oranının yüksekliği de işgücüne katılım oranını düşürüyor. Düzenli çalışmanın olduğu sektörlerde ise sendikalar kadın işçileri örgütlemek konusunda isteksizler, örgütçülerin, eğitimcilerin, temsilcilerin çoğu erkek, toplu sözleşmeler son dönemlerde artan emeğe yönelik genel saldırıların da etkisiyle var olan hakların muhafazasına yönelik yapıldığından, kadınlara ilişkin yeni isteklerde bulunulmuyor. Kadınlarda sendikalaşma oranı %10 ile %13 arasında. Kesin rakam informal ekonomi, kayıt dışılık ve sağlıklı bir istatistik sisteminin bulunmaması nedeniyle tam bilinmiyor.

Kadın İstihdamına Yönelik Öneriler

Daha önce de belirtildiği gibi belli istisnalar hariç tüm toplumlarda kadınlar daha çok kadın işleri olarak

nitelendirilen işlerde çalışmakta, düşük statü ve düşük ücretli, güvencesiz, geçici statü işlerde istihdam edilmektedir. Türkiye’de de kadınlar daha çok informal sektörde ve standart olmayan işlerde çalışmaktadır.

Mevzuatımız, ücret eşitliğini garanti altına alması-na karşın, çalışan kadınların ortalama ücretleri mesleki farklılık, kadınların belli mesleklerde yoğunlaşması, iş tecrübesi, çalışma süresinden dolayı erkeklerinkinden düşüktür. Aslında bu olumsuz durum gelişmiş ülkelerde de sürmektedir. Örneğin, kadınlar erkeklere göre Almanya’da yüzde 32, Avusturya’da yüzde 38 daha az ücret almaktadırlar.

Geleneksel “kadınlık-annelik” rolü ile evi dışında “çalışan birey” rolünü bir arada yürütme çabası istihdamdaki kadınların temel problemlerinden biri olarak görülmektedir. Kayıt dışı sektörde çalışan kadınlar ise tüm yasal korumaların dışında kalmaktadır.

Kadının toplumsal ve ekonomik konumuna ilişkin olarak yukarıda belirtmeye çalıştığımız olumsuz koşulları aşarak kadın istihdamını artırmaya yönelik önlemler ve teşvik uygulamaları konusunda genel hatlarıyla şu önerilerde bulunulabilir.

1. Kadının toplumsal konumuna ilişkin tüm olumsuzlukları açacak en önemli faktör eğitimidir. Ülke çapında gerçekleştirilecek kalıcı bir seferberlikle kadınların eğitim sürecinin içinde olması için gerekli her türlü önlemler alınmalı ve bu konuda teşvik edici politikalar geliştirilmelidir. Ayrıca, olanaksızlık nedeniyle okuyamayan kızların okul masraflarını devlet üstlenmelidir.
2. Kadının toplumda ikinci sınıf konumunda bulunan statüsünü, kadın ve erkeğin bu konudaki algısını değiştirmek amacıyla kadının yaşamın her alanında erkeklerle eşit olduğu fikrini ele alan ders kitabı zorunlu eğitimden başlayarak okullarda okutulmalıdır.
3. Dört vardiyalı olan çalışan kadınının çocuk bakımı ve ev işlerinden oluşan ev yükü ile çalışma yaşamından kaynaklanan çifte sömürsünü önleyecek önlemler alınmalıdır. Bu konu bir mevzuatla düzenlenmeli, devletin öncülüğünde çocuk bakımını kolaylaştıracak yuva, kreş gibi yerler yaygın bir şekilde açılmalıdır. Ayrıca, özel sektör bu konuda alınacak kolaylaştırıcı tedbirlerle teşvik edilmeli ve mevzuattan kaynaklanan yükümlülöklere uyulması konusunda sıkı bir denetim mekanizması getirilmelidir.

Kadın işgücünün etkinliğinin ve niteliğinin artırılması, işgücü piyasasının gereksinimlerine uygun bilgi ve becerilerle donatılması, iş piyasasına uyumunun sağlanması ekonominin rekabet gücü, kaliteli mal ve hizmet üretimi açısından önemlidir. Kadın nüfusun, ekonomik ve sosyal gelişmenin nimetlerinden yararlanması ancak işgücü piyasasına daha fazla girmesiyle mümkün olacaktır.

4. İşe yerleştirmede eşitliği sağlayacak önlemler alınmalı, işverenlerin cinsiyetle ilgili tercih belirtmesi uygulamasına karşı belli müeyyideler getirilmelidir.
5. İşe yerleştirmede İŞKUR kadın istihdamına önem vermeli, gerekirse pozitif ayrımcılık uygulamalıdır.
6. Makro-ekonomik gelişmelerin ve istihdamı destekleyici politikaların yanında geliştirilecek aktif işgücü programları ve projelerine büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Aktif işgücü programları birçok Avrupa ülkesinde de uygulanmaktadır. Bu konuda hem kendi kaynaklarımızla hem de AB, Dünya Bankası ve ILO' dan sağlanan kaynaklardan yararlanılmalı, programların içeriği kadın istihdamını artıracak şekilde düzenlenmelidir.
7. İŞKUR'a kayıtlı işsiz kadınların, iş piyasasında ihtiyaç duyulan mesleklerde yetiştirilerek istihdam edilebilirliklerini artırmak amacıyla gerçekleştirilen eğitim ve iyileştirme programlarına önem verilmeli ve bu tür eğitim programlarının sayısı artırılmalıdır.
8. Kadın istihdamını artıracak bir diğer uygulama da, kadın istihdamı nedeniyle işverenlerin üzerindeki

vergi, pirim gibi yüklerin kaldırılması yoluna gidilebilir, kadın istihdamını artıracak girişimciliğin önündeki bürokratik engeller kaldırılabilir.

9. Kadın girişimciliğini destekleyecek önlemler alınmalıdır. Bu konuda kamu kurumları tarafından eğitim desteği verilebileceği gibi kamu bankalarının ucuz ve uzun vadeli kredi temin edilmesi sağlanmalıdır.
 10. İŞKUR kadınlara yönelik değişik kurslarla mesleki bilgi ve beceri kazandırılırken, geleneksel meslek alanlarının dışına çıkarak yeni gelişen meslek alanlarına yer vermeli ve değişen teknolojileri de dikkate almalıdır. Ayrıca kadınlar için önemli bir istihdam fırsatı yaratan ve ev ile iş sorumluluklarını dengeleyen esnek çalışma biçimleri üzerinde de projeler geliştirilmelidir.
 11. İstihdam edilebilirlik, girişimciliğin geliştirilmesi ve adaptasyonun yanında Avrupa İstihdam Stratejisinin dördüncü temel ayağı "eşit fırsat"lar konusu bizim de temel çıkış noktamız olmalıdır. Eşit fırsatlar bağlamında dezavantajlı gruplara yönelik geliştirilen bir pozitif ayrımcılık söz konusudur. Bu dezavantajlı grupların başında da kadınlar gelmektedir.
- Bu çerçevede;
- Kadın ve erkeklere eşit kariyer fırsatları sunulması,
 - Daha önce erkeklerin yoğun olarak çalıştığı meslek ve iş alanlarına kadınların da kolay girmesini sağlayacak tedbirlerin alınması,
 - Çocuk bakım ve yaşlı bakım olanaklarının geliştirilerek kadınların daha kolay iş piyasasına girmesinin sağlanması,
 - Özellikle kadınların doğumdan sonra işe dönüşlerindeki engellerin kaldırılmasına ilişkin gerekli tedbirler alınmalıdır.
 - Ülkemizce uygulanacak kapsamlı bir stratejinin tüm sosyal ortaklarca sahiplenilmesi ve başta kadınlarımız olmak üzere toplumun geniş kesimlerinin ilgi ve desteği önemli ve belirleyici olacaktır.
- Sonuç olarak; kadın işgücünün etkinliğinin ve niteliğinin artırılması, işgücü piyasasının gereksinimlerine uygun bilgi ve becerilerle donatılması, iş piyasasına uyumunun sağlanması ekonominin rekabet gücü, kaliteli mal ve hizmet üretimi açısından önemlidir. Kadın nüfusun, ekonomik ve sosyal gelişmenin nimetlerinden yararlanması ancak işgücü piyasasına daha fazla girmesiyle mümkün olacaktır.

Dr. Hidayet ŞEFKATLİ TUKSAL
İlahiyatçı Yazar

8 MART 2010'DA TÜRKİYE'DE KADINLARIN DURUMU: KADER Mİ?

Bazı günlere özel anlamlar yüklemek kimi zaman insana bir aldatmaca gibi gelir. Mesela en yaygın kutladığımız özel günlerden biri olan Anneler Günü için bile hâlâ şunların konuşulduğunu duyabiliriz: "Aslında her gün Anneler Günü olmalı, böyle suni olarak icad edilmiş günler, kapitalizmin eseridir. Bir vesileyle alış veriş olsun, ticaret yapılsın, diyerdir. Bu günlere öyle fazla bir değer yüklemenin anlamı yok." Benzer şeyler 8 Mart Dünya Kadınlar Günü için de söylenir, tartışılır. Ancak, ne kadar önemsizleştirmeye çalışırsak çalışalım, bazı "özel" günlere insanların ihtiyacı vardır ve sahip çıkarlar. Böylece artık bu tip tartışmalar etkisini kaybeder ve o günler, takvimlerimizdeki "önemli günler" arasındaki yerlerini alırlar.

Ülkemizde 8 Mart, önceleri sol gelenekten gelen kadınların bildiği ve sahip çıktığı bir gün iken, 1977 yılında BM tarafından Dünya Kadınlar Günü olarak ilan edilince, kadın hakları savunucularının da çabalarıyla, hemen hemen tüm kesimlerin tanıdığı ve etkinlik yaptığı bir gün hâline gelmiştir.

8 Mart kutlamalarının yaygınlaşması, resmi makamların ve siyasi partilerin bu kutlamalara katılması sonucunda hız kazanmıştır. Ancak görünen o ki, herkes bu günü kendi meşrebine göre kutlamaktadır. Bu kutlamaları yaparken çoğumuzun belki de, bu fikrin ilk kez 1910 yılında Kopenhag'da düzenlenen Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansında ortaya atılıp kabul edildiğinden haberimiz yoktur. Ya da, sosyalist kadın örgütlerinin ısrarla vurguladığı gibi, bu günün, 8 Mart 1857 tarihinde ABD'nin New York kentinde 40.000 dokuma işçisinin daha iyi çalışma koşulları istemiyle bir tekstil fabrikasında greve gitmesi, polislin greve müdahale etmesi, bu müdahale sırasında işçilerin fabrikaya kilitlenmesi, arkasından çıkan yangında

çoğu kadın 129 işçinin can vermesi gibi talihsiz bir olayın yıl dönümü olduğunu da hatırlamıyoruzdur. Ama 8 Mart kutlamalarının her halükarda kadın hakları ile ilgili politik bir gün olduğu bilinci yaygındır ve düzenlenen pek çok etkinlik, bu bilincin izdüşümünü taşır.

"Kadın hakları" söylemi, aynen 8 Mart kutlamalarında olduğu gibi, hemen her kesim tarafından benimsenen, sahiplenilen ama aynı zamanda kendi meşrebince yeniden dizayn edilen bir söylem hâline gelmiştir. Her kesimin sihirli kelimeleri vardır ve bu sihirli kelimeler sayesinde, artık "ortak değer" haline gelmiş bir söylemin, kimlere ait olduğunu anlayabilirsiniz. En kaba hatlarıyla kadının "annelik / eşlik" konumunu merkeze alarak kurulan söylemler "muhafazakâr" kesime, kadının "emekçi / devrimci" konumunu vurgulayarak kurulan söylemler "sosyalist" kesime, kadının "ortaçağ karanlıklarından kurtarılarak insan olma onuruna kavuşturulduğu" temasını işleyen söylemler "kemalist" kesime; beden, denetim, cinsellik şiddet, kalıp yargılar, toplumsal cinsiyet ve özgürlük gibi kavramlarla kurulan söylemler ise "feminist" kesime aittir. Ancak 2010 yılı itibarıyla geldiğimiz aşama, artık bu farklı kesimler arasındaki duvarların büyük ölçüde yıkıldığı, bir araya gelişlerin, istişarelerin, ortak tavırların çoğaldığı yeni bir durumdur. Bu yüzden, söylem ve meşrepler de yeni bir harmanlanma sürecinden geçmekte, yeni sentezler, yeni melezlikler ortaya çıkmaktadır. İşte Türkiye'de 2010 yılının 8 Mart'ını, hem genel anlamda büyük değişim sancıları, hem de kadınlar planında umut verici ortaklaşmalar arasında idrak ediyoruz.

Geldiğimiz noktada, Türkiye'de kadının durumu na ilişkin pek çok şey söylemek mümkün. Çünkü elimizde ete kemiğe bürünmüş veriler var. Bir tıklamayla erişebileceğiniz pek çok yerde bu bilgileri bulabiliyoruz.

sunuz. Mesela devletin kadın sorunlarıyla ilgilenilsin diye kurduğu Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün web sitesine girdiğinizde, Türkiye'de kadının durumuna ilişkin yeni, güncel ve uzun bir raporla karşılaşyorsunuz. Rakamlarla başını-
zı ağrıtmak istemiyorum ama bazı çarpıcı verileri sunmadan da geçmek istemiyorum. Mesela "Eğitim" başlığı altında sıralanan verilerden üçünü dikkatimize sunmak istiyorum:

- Türkiye'de okuryazar olmayanların % 75,5'ini kadınlar oluşturuyor. Her 5 kadından biri, yani yaklaşık 5 milyon 732 bin kadın, okuma yazma bilmiyor.
- Kadınların % 21,5'i okur yazar ama herhangi bir eğitim kurumundan mezun değil.
- Okul terkleri kızlarda erkeklere göre daha yüksek oranlarda seyrederken bu durum özellikle beşinci ve altıncı sınıflarda yoğunlaşıyor.

Bu veriler bize aslında hepimizin bildiği şeyleri söylüyor değil mi? Bu ülkede "Kızların okutulması" diye bir mesele var ve hâlâ zorunlu eğitim çağında bile okul terk oranı yüzde 15'e yakın. Bu sorunu çözebilmek için Milli Eğitim Bakanlığı'nın ciddi bir uğraş verdiğini, öğretmenlerin kapı kapı dolaşarak çocukları toplayıp kayıt yaptığını biliyoruz. Ancak, kız çocuklarının okutulması ile ilgili gerek yoksulluktan, gerek önyargılardan kaynaklanan bir barajımız var. Bu barajı, sa-

dece modernist yaklaşımla aşamayacağımızı biliyoruz. Bu barajın aşılabilmesi için yerel hassasiyetlere uygun çözüm modelleri geliştirmeye ihtiyacımız var. Zira bu hassasiyetlerden uzak "Haydi Kızlar Okula!" kampanyaları bu sorunu çözmeye yetmiyor.

Bu ülkede, kızların kıyafetlerinin sorun edilmediği, güvenliklerinin ileri derecede sağlandığı, ailelerin değerlerinin en azından bir kısmının dikkate alındığı okullara ihtiyacımız var. İmam Hatip Liseleri, eksiği fazlasıyla bu ihtiyacı önemli ölçüde karşılayan okullar olarak, halkla devletin birlikte ürettiği bir çözüm modeliydi. Başka koşullarda okullara gönderilmeyecek pek çok genç kız, bu okullar sayesinde orta öğrenim şansı elde ederek hayatını kurtarmıştı. Ancak maalesef, köklerine kibrit suyu döktüldü.

Şimdi bir başka veriye bakalım:

- İlköğretimde çalışan kadın öğretmenlerin oranı yüzde 49
- Orta öğretimdeki kadın öğretmenlerin oranı yüzde 41
- Okul müdürlerinin yüzde 8,8'i kadın,
- Müdür yardımcılarının yüzde 11'i kadın.
- Bu oran, kırsal kesimde daha da düşük.

Okuma şansı bulan kızlarımızın pek çoğunun

öğretmenlik mesleğini tercih edeceği malum. Çünkü öğretmenlik kadına yakıştırılan geleneksel rol modelleriyle uyumlu bir meslek. Ama bu meslek içinde de

En kaba hatlarıyla kadının "annelik/eşlik" konumunu merkeze alarak kurulan söylemler "muhafazakâr" kesime, kadının "emekçi/devrimci" konumunu vurgulayarak kurulan söylemler "sosyalist" kesime, kadının "ortaçağ karanlıklarından kurtarılacak insan olma onuruna kavuşturulduğu" temasını işleyen söylemler "kemalist" kesime; beden, denetim, cinsellik şiddet, kalıp yargılar, toplumsal cinsiyet ve özgürlük gibi kavramlarla kurulan söylemler ise "feminist" kesime aittir. Ancak 2010 yılı itibarıyla geldiğimiz aşama, artık bu farklı kesimler arasındaki duvarların büyük ölçüde yıkıldığı, bir araya gelişlerin, istişarelerin, ortak tavırların çoğaldığı yeni bir durumdur.

Bu veriler bize aslında hepimizin bildiği şeyleri söylüyor değil mi? Bu ülkede “Kızların okutulması” diye bir mesele var ve hâlâ zorunlu eğitim çağında bile okul terk oranı yüzde 15’e yakın. Bu sorunu çözebilmek için Milli Eğitim Bakanlığı’nın ciddi bir uğraş verdiğini, öğretmenlerin kapı kapı dolaşarak çocukları toplayıp kayıt yaptığını biliyoruz. Ancak, kız çocuklarının okutulması ile ilgili gerek yoksulluktan, gerek önyargılardan kaynaklanan bir barajımız var.

okul müdürlüğü, müdür yardımcılığı, gibi hiyerarşik olarak kurulan bazı pozisyonlar var. Yukarıdaki veriler, bu hiyerarşik pozisyonların yüzde doksanının erkekler tarafından işgal edildiğini gösteriyor.

Artık burada meslektaşlar arasında yaşanan bir ayrımcılıktan bahsetmek durumundayız. Bu ayrımcılığın ortadan kalkması için öncelikle bu oranların bir “sorun” olarak tanımlanması gerekiyor. Ve bu sorun daha genel bir sorunun parçası durumunda. Çünkü genel manada karar alma mekanizmalarında kadın yönetici oranlarımız başka ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük seviyede:

Türkiye’de % 6, ABD’de % 46, Rusya’da %39, Almanya’da % 36, İngiltere’de % 33, İtalya’da % 29, Yunanistan’da %26.

Genel olarak “yöneticilik” erkeğin iyi yaptığı ve hakkıyla layık olduğu bir iş olarak görüldüğü için öğretmenlik gibi kadınların çok iyi yaptıkları bir meslek dalında bile karar alma mekanizmalarında kadınlar yok. Çünkü herkesin bildiği gibi, kız ve erkek çocuklarımızı farklı rol modelleriyle yetiştiriyoruz. Erkekleri iyi para kazanacakları, toplumda saygı görececekleri statüsü yüksek meslek ve pozisyonlara yönlendirirken, kızları hangi mesleği yaparlarsa yapsınlar, “ev” denen “kutsal işyeri”nin bütün ihtiyaç ve görevlerinin sorumluluğunu yüklenerek şekilde yetiştiriyoruz. Zaten toplumdaki yaygın rol modelleri, popüler rol modelleri de bunu tamamen destekliyor ve pekiştiriyor.

İnsaflıca bir durum değerlendirmesi yapmaya çalıştığımızda, bu kutsal işyerine dair kadın yükümlülükleri bu şekilde tanımlanmaya devam ettiği müddetçe, kadınların başka hiçbir şeye yetişemeyecekleri, vakit ve enerji bulamayacakları çok somut bir gerçek olarak karşımıza çıkıyor. Ama bu sistem genellikle daha çok

erkeklerin işine geldiği için, bu konudaki kadın taleplerine karşı bazen açık bazen de kapalı kapılar ardında engelleyici bir pozisyon alarak, kendi avantajlı konumlarını sürdürmeye devam ediyorlar.

Bu anlayış, gelenekle olduğu kadar dini argümanlarla da takviye edilerek ortaya erişilmesi imkânsız bir

Bu ülkede, kızların kıyafetlerinin sorun edilmediği, güvenliklerinin ileri derecede sağlandığı, ailelerin değerlerinin en azından bir kısmının dikkate alındığı okullara ihtiyacımız var. İmam Hatip Liseleri, eksiği fazlasıyla bu ihtiyacı önemli ölçüde karşılayan okullar olarak, halkla devletin birlikte ürettiği bir çözüm modeliydi. Başka koşullarda okullara gönderilmeyecek pek çok genç kız, bu okullar sayesinde orta öğrenim şansı elde ederek hayatını kurtarmıştı. Ancak maalesef, köklerine kibrit suyu döküldü.

“hanımefendilik” ideali sürtilüyor. Bu ideal rol modeli karşısında, kendinize ayıracağınız her vakit kutsal ailenizden çalınan bir vakit olduğu, kendiniz için yapacağınız her şey ailevi sorumluluklarınızı eksiltmek anlamına geleceği için, kendinizi sürekli özür diler bir konumda buluyorsunuz. Böylece ne yaparsanız yapın suçluluk duygusundan kurtulamayacağınız bir atmosfer oluşuyor. Toplumsal alanda başarılı erkekler başarılarının keyfini rahat rahat çıkarırken, aynı şekilde başarılı olan kadınlar, belki de biraz kıskançlıkla, bu başarının aile hayatında büyük kayıplara mal olduğu imaları arasında diyet ödemek zorunda bırakılıyorlar.

Bu şartlar altında kadınların siyasete atılmaları meselesi de bir hayli cesaret gerektiriyor. Ancak Türkiye’de bu konuda ilginç bir durum var. Refah Partisi döneminde beri özellikle dindar-muhafazakâr kesimde, kadınların siyasete ilgisi, parti teşkilatında çalışma hevesleri çok büyük. Çünkü bu çalışmalara davet ediliyorlar, teşvik ediliyorlar ve parti içi kotalarla bir miktar yükselme şansları var. Ancak siyaset alanları, parti teşkilatı ve görevli oldukları bölgelerle sınırlı. Başörtüsü yasakları zaten resmi karar alma mekanizmalarında bulunmalarına

engel. Parti adına yaptıkları çalışmaların, kendilerinden çok başı açık arkadaşlarına yaradığının da farkındalar. Tüm bunlara rağmen, kadınların öncelikle kendilerini siyasi bir ortam içinde “değerli hissetmeleri” ile başlayan macera, ev ortamında ulaşılması zor olan başka imkânlarla da birleşince, kadınlar için tüm yoruculuğuna rağmen, cazip bir kendini gerçekleştirme fırsatına dönüşüyor. Üstelik hangi kademede olursa olsunlar, teşkilattaki kadınların “iktidara yakın olma” ya da bir anlamda “iktidarın içinde olma” şeklinde tanımlanabilecek siyasal pozisyonları -vaad ettiği küçük avantajlar için bile olsa- kocaları ve aileleri tarafından

destekleniyor. Bu yüzden teşkilat içinde kadın oranı, muhtemelen erkeklerden daha fazla.

Ancak parti içi karar alma mekanizmalarında geleneksel erkek egemen yapı ağırlığını koruyor. Şu anda başörtüsü yasaklarıyla bir anlamda halının altına süpürülen pek çok mesele, olur da bir gün bu yasaklar kalkarsa, daha güçlü bir tartışma zeminine kavuşur. Ancak yasaklar sürdüğü müddetçe, hiçbir şeyin sağlıklı bir çözüme kavuşması mümkün gözüküyor.

Kadın ve siyaset konusunda çaba harcayan kadın örgütleri henüz bu yasaklar konusunda çok net bir tavır almış değiller. Ancak yine de bazı olumlu gelişmeler var. Genel anlamda bakıldığında, son iki seçim arasında kadınların siyaset pastasındaki miniminnacık dilimleri biraz büyüdü, yüzde 4’ten yüzde 9’a yükseldi. Başka ülkelerdeki oranlara da şöyle bir baktığımızda Parlamenteoya katılım oranı: Türkiye’de % 9, İsveç’te % 47, İspanya’da % 36, Almanya’da % 32, İngiltere’de % 20, ABD’de % 16, Yunanistan’da % 14 gibi sonuçlarla karşılaşıyoruz.

Bu veriler, Türkiye gibi büyük hedefleri ve kadınlar konusunda büyük iddiaları olan bir ülkenin siyasî karnesine yakışmıyor. Utanılacak derecede düşük bir temsil “kader” değil, bir “tercih”tir. O halde artık bu tercihin değişmesi gerekiyor. Çözüm için bizden önce bu yollardan geçmiş olan ülkelerin deneyimlerinden yararlanmak çok önemli bir ilk adım. Her kesimden kadın örgütleri de zaten doğal müttefik. Bu süreçte sendikaların da etkili bir şekilde devreye girmesi şart. Özellikle kadın ağırlıklı iş kollarını temsil eden sendikaların, kendi karar mekanizmalarına daha çok kadının gelmesini destekleyerek sürece katkıda bulunması gerekiyor. Bazı şeyler için zamana ihtiyaç var, doğru; ama, zamanın da bizim yardımımıza ihtiyacı var.

Parti içi karar alma mekanizmalarında geleneksel erkek egemen yapı ağırlığını koruyor. Şu anda başörtüsü yasaklarıyla bir anlamda halının altına süpürülen pek çok mesele, olur da bir gün bu yasaklar kalkarsa, daha güçlü bir tartışma zeminine kavuşur. Ancak yasaklar sürdüğü müddetçe, hiçbir şeyin sağlıklı bir çözüme kavuşması mümkün gözüküyor.

Berrin SÖNMEZ

Afyon Kocatepe Üniversitesi Em. Öğr. Gör.

ÜNİVERSİTE'DE KADIN -Kadın Akademisyenlerin Sorunları-

Kadınlar akademik kadrolara girmek yönünde zorlanmadığı halde üst kariyer basamaklarına erişen kadın akademisyen oranının düşüklüğü/ üniversite, fakülte ve yüksekokulların yönetimi ile ÜAK ve YÖK kadroları içinde kadın akademisyen azlığı, üzerinde durulması gereken önemli sorunların işaretleridir.

İş kollarının hemen hepsinde kadının yer almasına uzun yıllardır alışık ülkemiz. Tanzimat döneminden itibaren modernleşme sürecine girmiş bir toplum olarak öncelikle eğitim alanında görürüz kadının varlığını. Kız Öğretmen Okulları ile 1860'lı yıllarda tanıştık ve kadın öğretmenler o tarihlerden itibaren eğitim hayatımızın ayrılmaz bir parçası oldu. Belki gereğinden fazla bir alışkanlık yaratıp öğretmenliği bir kadın mesleği gibi göstermeye de yol açtı, bu uzun tarihî tecrübe... Kimi zaman farklı meslek alanlarını seçmeyi zorlaştırdı kadınlara. Yine de özellikle Balkan Harbi ve I.Dünya Savaşı yıllarında, batı ile eş zamanlı olarak, sağlık ala-

nı yeni bir meslek sunmuştu kadınlara: Hemşirelik ve hasta bakıcılık. Öğretmenlikten çok daha katı ve keskin bir şekilde kadın mesleğine dönüştü hemşirelik, adıyla (hemşire/kız kardeş) özdeş biçimde...

Günümüzde devlet kurumlarında ve özel sektörde çalışan kadınların sayısı az olmamakla birlikte Avrupa ve OECD ülkelerine kıyasla kadın çalışan oranı hala düşük. Fakat asıl problemimiz çalışan kadın nüfus içinde kariyer basamaklarını tırmanmakta başarılı olup, karar mekanizması içinde yer alabilenlerin azlığı. Erkek egemen bir toplum oluşumuz, tüm modernleşme hamleleri ve pozitif ayrımcılık söylemlerine rağmen, kadının kariyerini olumsuz etkilemeye devam ediyor. Ne yazık ki bir kadın, meslektaş erkek çalışana kıyasla belirgin bir üstünlük göstermeden yükselme şansını yakalayamıyor. Bir kadının kariyerist davranış içine girmesi başta ailesi olmak üzere, her çevreden olumsuz tepki görmesine yol açıyor ve pek az kadın

bu tepkilere rağmen yükselebiliyor. Gündelik hayatın zorlukları, aile ve çocuk bakımının sadece kadının sorumluluğu olarak algılanması, sorunun ilk akla gelen sebepleri. İş hayatının, resmi ve özel kurumların işleyişinden kaynaklanan sebepler de var elbette. Burada da erkek egemen zihniyet devreye giriyor. Evli ve çocuklu olmak kadın çalışanın performansını düşürecek ön yargısıyla sorumluluk verme noktasında erkek çalışan tercih ediliyor.

İş ve aile çevresinin benzer baskıları ile kuşatılmış olan kadınlar için yükselme yolu açık meslekler çok sınırlı. Yukarıda verilen örnekler doğrultusunda kadınlar için kadim meslek olan hemşirelik ve öğretmenlik, kolaylıkla yükselebildikleri ender alanlar. Yakın zamanlara kadar erkek hemşire kavramı ve uygulaması yaşanmadığı için doğal olarak bu mesleğin yöneticileri daima kadın olmaktadır. Bir de kız okullarında sadece kadın öğretmen görevlendirilmesi anlayışının yaygın olduğu dönemlerde anılan okulların idarecileri ve idari mekanizmada bu kurumların temsilcileri kadınlardı. Daha açık ifade etmek gerekirse kadınlar ancak erkek çalışanların bulunmadığı hallerde yönetici pozisyona ulaşmakta zorlanmıyorlar. Asıl konumuzu teşkil eden akademik camiada sorunun fazla farklılaştığını söylemek de mümkün görünmüyor.

Üniversite toplumun lokomotif olma mecburiyetinde ancak aynı zamanda toplumun bir parçası... Dolayısıyla mevcut sorunlardan azade değil. Ülke genelinde her sektörde rastlanan sıkıntıların benzerleri ile birlikte akademik hayata mahsus özel engellerle de karşılaşmıyoruz. Her şeye rağmen öğretim elemanları toplamına bakacak olursak kadın sayısının % 47 oranıyla gelişmiş ülkeler ortalamasına yakın olduğunu görüyoruz.¹ ÖSYM verileri² de son yıllarda hem toplam akademik personel hem de bu kadrolar içerisinde kadın oranının arttığını göstermekte.

Ancak bu rakam kalabalığını dikkatle incelediğimiz takdirde:

1-Profesörler arasında sadece beşte birinin kadın olduğunu;

2-Kadın öğretim elemanlarının alt kadrolarda biriktiğini;

3-Akademisyen kadınların yardımcı doçent kadrosundan doçentlik kadrosuna geçişte çok büyük bir erozyona uğradığını;

4-Okutmanlık ve çevirmenlik kadrolarında kadınların erkeklerin neredeyse iki katına yakın oranda artış gösterdiğini görürüz.

Kadınların sadece ortak dersleri vermekle görevli olan okutmanlık kadrosunda erkeklerden daha yüksek sayıya sahip olması bile basında "akademide dışı iktidarı" ifadesi ile manşete taşınmıştı. 03.10.2008 tarihli Tüm Gazeteler sitesinde yer alan haber başlığı hem üniversitede hem de genel olarak çalışma hayatında kadının varlığına yönelik olumsuz bir bakıştır. Sadece medya değil tıstelik ülke genelinin benzer bakışa sahip olması kadının karar mekanizmalarında yer almasının önündeki en büyük engeldir. Sadece istatistik verileri değil ilmî çalışmalar da kadın akademisyenlerin büyük zorluklar ile karşı karşıya kaldığını gösteriyor³. İş

Kadınların sadece ortak dersleri vermekle görevli olan okutmanlık kadrosunda erkeklerden daha yüksek sayıya sahip olması bile basında "akademide dışı iktidarı" ifadesi ile manşete taşınmıştı. 03.10.2008 tarihli Tüm Gazeteler sitesinde yer alan haber başlığı hem üniversitede hem de genel olarak çalışma hayatında kadının varlığına yönelik olumsuz bir bakıştır.

ve aile yükümlülüğü kadınların akademik ilerlemesine engel teşkil ediyor. Ayrıca maddi zorluklar ve aile içinde destek bulunamayışı meslekî tatmin duygusunu aşındırmaktadır. Kariyer ilerlemesi ve idari kadrolarda yer alma isteği böylece kırılıyor kadınların. Başarılı kadın akademisyenlerin ise yakın çevrelerinden teşvik ve yardım gören şanslı kadınlar olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ailede ekonomik sıkıntıların yaşanmaması da kadının ilerlemesini kolaylaştıran bir başka faktördür.

Verilen somut örneklerin yanı sıra pek dillendirilmeyen, ancak yaşayanların ve tanık olanların bildiği

Başörtülü olmasa bile kapalı kıyafetleri tercih eden kadınlar en hafifinden “akademisyene yakışır biçimde giyin” tavsiyesi alır dekanın ağzından. Sosyal faaliyetlere katılma konusu da erkekler için bir değerlendirme ölçütü olmaz. Fakat kadının sosyal tesislerde sıkça görülmesi “iyi akademisyen”liğin gereklerindendir.

baskıcı zihniyet örnekleri de vardır. Kadın akademisyenlerin sunduğu proje önerilerinin yazılı olmayan kurallar doğrultusunda geri çevrilmesi sıkça yaşanır. Araştırma izinlerinin onaylanmasında da sudan bahanelerle engeller çıkarıldığına şahit olan çoktur. Keza ders dağılım toplantılarında kadın öğretim elemanlarının geri planda bırakılması, ücretli derslerin daha çok erkeklerle verilmesi yönündeki belirgin tercihler dikkat çekici ayrımcılık örnekleridir. Bölüm başkanları gibi alt düzeydeki yöneticiler tarafından kadın akademisyen, keyfi çalışan, bölümdeki varlığı ile mevcut kaynakları paylaştığı için erkeklerin ekmeğine mani bir unsur, olarak değerlendirilir. Diğer yandan, dekan ve rektör gibi üst düzey yöneticiler tarafından kadının varlığı ve konumunu güçlendirmesi teşvik edilirken de başka tür ayrımcılık ve istismar örnekleri yaşanır.

Erkek akademisyenlerin kıyafet ve sosyalleşme yönünde eleştirilere uğradığı ender örnekler vardır. Ancak kadın akademisyenler camiada akademik çalışmalarından daha çok kıyafet ve davranışları ile değerlendirilirler. Başörtülü olmasa bile kapalı kıyafetleri tercih eden kadınlar en hafifinden “akademisyene yakışır biçimde giyin” tavsiyesi alır dekanın ağzından. Sosyal faaliyetlere katılma konusu da erkekler için bir değerlendirme ölçütü olmaz. Fakat kadının sosyal tesislerde sıkça görülmesi “iyi akademisyen”liğin gerek-

lerindendir. Kütüphane arşiv, laboratuvar çalışmaları dikkate alınmazken bir kutlama yemeğine katılmaması düşük bilimsel performans olarak sunulur. Farklı bir ifadeyle söylersek toplumsal dönüşüm aracı olarak görülür kadın akademisyen.

Muhafazakâr, alt düzey yönetici için varlığıyla ailenin konumunu aşındıran bir “tehdit” sayılır. Çağdaşlık iddiasındaki üst düzey yöneticilere göre kadın, toplumun hayat tarzını değiştirecek bir “savaşçı”. İki ateş arasındadır kadın öğretim elemanları. Bilimsel başarılarla topluma hizmet ederken kendisi de mesleki doyuma ulaşmak isteyen kadın akademisyen, üç farklı baskı ve engel yaşar böylece.

Tüm sektörlerde yükselmek arzusundaki kadınların yaşadıklarına ek olarak bir de sosyal dönüşüm aracı sayılmak, yıpratıcıdır. Bilimsel performansı düşmesine de kariyer şevki kırılır. Özellikle Anadolu’nun küçük ve kurumsallaşmamış, yeni üniversitelerinde yaşanan bu olumsuzluklar kadın akademisyenler üzerinde yıldırıcı etki yapmaktadır. Hukuk yoluyla hak arama imkânı bulunmayan, delilsiz, ispatlanması mümkün olmayan ayrımcılıklar sorunun kaynağını teşkil etmektedir. Bu anlamda zihniyet dönüşümünü sağlayacak tedbirlerin alınması ancak demokratik teamüllerin ve sendikal hakların geliştirilmesi ile mümkün olabilir.

DİPNOTLAR

1. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü’nce yapılan bir araştırmaya göre; Üniversite ve diğer yüksek eğitim kurumlarında görev yapan toplam 53 bin 805 öğretim elemanının 17 bin 828’i kadın. Yani kadın öğretim elemanlarının tüm öğretim elemanlarına oranı yüzde 33.1 oranında. Üniversitelerde öğretim elemanı profili çıkarıldı. Üniversitelerdeki öğretim elemanı sayısı geçen akademik yılda bir önceki yıla göre yüzde 6.7, kadın öğretim elemanı sayısı da yüzde 7.8 oranında arttı.
2. ÖSYM’nin 2002-2003 akademik yılı verileri, kadın öğretim elemanı sayısının artmasına karşın, erkek öğretim elemanlarının yarısı civarında olduklarını gösteriyor. Üniversitelerde 28 bin 205’i kadın, 47 bin 885’i erkek toplam 76 bin 90 öğretim elemanı görev yapıyor. Kadın öğretim elemanlarının 2 bin 546’sı profesör, 1758’i doçent, 3758’i yardımcı doçent, 4 bin 427’si öğretim görevlisi, 3 bin 235’i okutman, 981’i uzman, 11 bin 481’i araştırma görevlisi, 13’ü çevirmen, 6’sı da eğitim-öğretim planlamacısı olarak çalışıyor. 10 bin profesörümüz var ÖSYM verilerine göre, profesör unvanına sahip olanların sayısı toplam 10 bin 187. Üniversitelerde 2 bin 546 kadın 7 bin 641 ise erkek olmak üzere toplam 10 bin 187 profesör görev yapıyor. Öğretim üyesi sayısının son 5 yılda yüzde 68 oranında arttığı tespit edildi.
3. Prof. Dr Mustafa Aytaç, Dr. Nuran Bayram, Çoklu Karşılık Getirme Analizi ve Öğretim Elemanları Üzerine Bir Uygulama, Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F Akademisyenlerin Çalışma Yaşamı ve Kariyer Sorunları, Proje no,99/29

Arş. Gör. Sinem YILDIRIMALP
Sakarya Üniversitesi - İİBF

YOKSULLUKTAN YOKSUNLUĞA: EV HİZMETİNDE ÇALIŞAN KADINLAR

Giriş

Ekonomik, sosyal, psikolojik etkileri ile çok boyutlu bir niteliğe sahip olan yoksulluk, Dünya'nın ve Türkiye'nin en önemli sosyal sorunlarından biri olarak tartışılmaktadır. Yoksulluk, temelde ve öncelikle az gelişmiş ülkelerin sorunu olarak görülse de, günümüzde, özellikle de küreselleşme ile birlikte, gelişmiş ülkelerde de gündemi işgal etmektedir. Yalnızca gelir yetersizliği ile açıklanamayacak kadar karmaşık ve çok boyutları olan yoksulluğu tartışırken yoksunluk kavramını da yoksulluk içerisinde ele almak gerekmektedir (Koray ve Alev, 2002: 411). Bireyin içinde yaşadığı koşulları ve mahrumiyetleri ifade eden yoksunluk, gıdadan barınma koşullarına, gelir ve servet farklılığına, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim gibi kamusal hizmetlerden yeterli düzeyde yararlanamama gibi hususları içerdiği gibi, toplumsal ilişkilerdeki dışlanma ve marjinalleştirme süreçlerini de kapsamaktadır (Sallan Gül, 2002:109).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yoksul kadınların, yoksullukla başa çıkma stratejilerinden biri olan enformel sektörde çalışma, ekonomik ve sosyal bağımsızlık kazanma ihtiyacındaki kadınları yoksunluklara itmektedir. Formel sektörde iş bulması zor olan, eğitim ve vasıf düzeyi düşük, çoğunlukla kırsaldan kentlere göç etmiş kadınlar, enformel sektörde düşük ücretli, iş ve sosyal güvenceden yoksun şekilde çalışmaktadır.

Bu çerçevede makalemizde öncelikle kadın yoksulluğu üzerinde durulacak, yoksullukla bireysel mücadele için ev hizmetlerinde çalışan kadınların yoksunluk içindeki durumları tartışılacak ve nihayetinde çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

Yoksulluğun Kadınlaşması

Tüm insanlık için temel bir sorun olan ve dünyanın hemen her yerinde var olan yoksulluğun, çocuklardan sonra en fazla etkilediği grubu kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar, tüm dünyada yoksulların, işsizlerin, topraksız ve mülksüzlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır (Kümbetoğlu, 2002:129).

"Yoksulluğun Kadınlaşması" kavramı ilk olarak 1978 yılında Diane Pearce tarafından kullanılmıştır (Ulutaş,2009;25). Küreselleşme süreciyle, küresel zenginlikten çok az pay alan ve yoksulluktan erkeklere göre daha fazla etkilenen kadınlar için yoksulluğun önemli bir sorun olduğu Pekin'de 1995 yılında yapılan 4. Dünya Kadın Konferansında kabul edilmiş ve "yoksulluğun kadınlaşması" ifadesine yer verilmiştir. Kadın yoksulluğu için geleceğe yönelik stratejik amaçların belirlendiği konferansta kadın yoksulluğunun erkeklerinkiyle kıyaslanamayacak şekilde hızla arttığı belirtilmiştir (Ecevit, 2001). Nitekim dünyada yoksulluk sınırı altında yaşayan insanların %70'inin, çok kötü koşullarda barınan 1 milyar insanın ve evsiz 100 milyon insanın çoğunun kadın olması, dünya mal varlığının % 1'inin kadınlara ait olması (Şavran, 2008), küresel düzeyde kadın yoksulluğunun nasıl bir sorun olduğunu göstermektedir.

Gelir dağılımı yapısı, bölgesel gelir farklılıkları, cinsiyet, eğitim gibi unsurların yoksullukla arasında ilişki kurulduğunda, yoksulların önemli bir kısmının kadınlardan oluştuğu görülmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009: 2671). Diğer yandan, işgücüne katılım oranının da kadın ve yoksulluk ilişkisini belirlemede önemli bir gösterge olduğu bilinmektedir. Gelişmişlik seviyeleri farklı olmakla birlikte dünya genelinde işgücü piya-

salarına erkeklerle aynı oranda giremeyen kadınların tüm dünya istihdamının %40'ını, çalışan yoksulların ise % 60'ını oluşturdukları (ILO, 2004: 29) görülmektedir. Çalışmasına rağmen yoksul olan kadınların % 60'lık bir oranı oluşturması da göstermektedir ki; çalışmak her ne kadar yoksulluktan kurtulmak için gerekliyse de yeterli değildir. Diğer yandan, yoksulluktan kurtulmak amacıyla daha çok ikincil sektörde çalışan, eğitim ve vasıf düzeyi düşük kadınlar, kayıt dışı sektörde, iyi çalışma şartlarından ve sosyal güvenceden yoksun şekilde istihdam edilmektedirler.

Ülkemizdeki işgücüne katılım oranlarına baktığımızda, TÜİK (2008) verilerine göre, kadınların işgücüne katılım oranı % 26,2 iken, erkeklerin katılım oranı % 72,4'tür. Diğer yandan kayıt dışı çalışma oranlarına baktığımızda kadınların % 62,3'ünün, erkeklerinse % 39,3'ünün kayıt dışı çalıştığı görülmektedir. Verilerden de anlaşılacağı üzere, Türkiye'de kadınlar çoğunlukla yoksunluklarla karşılaştıkları kayıt dışı sektörde çalışmaktadır. Dolayısıyla genelde tüm dünyada, özelde de ülkemizde görüldüğü üzere kadınlar, yoksulluk tehdidi karşısında düşük ücretli, düzensiz, iş güvenliğinden ve sosyal güvenceden yoksun şekilde çalışma hayatına girmekte, ancak sahip oldukları/olamadıkları nitelikleri sebebiyle yoksulluktan kurtulamadıkları gibi yoksunluklarla da tanışmak zorunda kalmaktadır.

Kadının Yoksullukla Mücadelesinde Bir Alan: Ev Hizmetinde Çalışma

Kadın yoksulların yoksulluk tehdidine karşı mücadele stratejilerinin başında çalışma hayatına girmek gelmektedir. Ancak çoğunluğu kırsaldan kentlere göç etmiş, eğitim ve vasıf düzeyi düşük kadınlar için formal sektörde iş bulmak zor olduğundan enformel sektörde çalıştıkları görülmektedir. Dolayısıyla yoksullu-

ğun kadınlaşması denilen süreçte kadın emeği giderek artan oranda vasıfsız, düşük ücretli, iş güvenliğinden ve sosyal güvenlikden yoksun kayıt dışı alanlarda kullanılmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki enformel sektör, tüm olumsuzluklarına rağmen, formal sektörde iş bulabilecek niteliklere sahip olmayan ve ihtiyaç içinde bulunan, düşük seviyede düzensiz de olsa gelir elde etmeye muhtaç durumdaki kadınlar için değerli bir seçenektir (Ata, 2006; 19).

Yapılan çeşitli araştırmalarda, Türkiye'de enformel sektörde çalışan kadınların büyük bir kısmının kırdan kente göç etmiş, işgücü niteliği açısından vasıfsız ve eğitim seviyesi düşük oldukları görülmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu 2001, Erdoğan 2007). Bu kadınların, yoksullukla mücadelede belirledikleri bir alan olarak ev hizmetinde çalışma, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaygınlık kazanmıştır. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan sosyo-ekonomik değişikliklerle, çalışma hayatına formal sektörde katılan kadınlar, ev içi sorumlulukların yerine getirilmesi için, bu hizmetleri "satın almaya" yönelmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranının artmasının yanı sıra refah devletinin liberalleşmesiyle devletin sağlık ve bakım gibi bazı

sosyal hizmet alanlarından çekilmesi, nüfusun yaşlanması, geleneksel aile yapısındaki değişim gibi faktörler, günümüzde ücretli emeğe / ücretli ev hizmetine yönelik talebi açıklamada önemli paya sahiptir (Ünlütürk, 2008: 234-235).

Belirtmekte fayda var ki 17. yüzyıl itibarıyla tarihin hemen her döneminde varlığından bahsedebileceğimiz ev hizmetinde çalışma, bugünkü anlamıyla sanayileşme ile birlikte ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ile çalışma hayatına giren kadın için başta ev temizliği olmak üzere kadına yüklenen, kadından beklenen sorumlulukları, dışarıdan sağlama ihtiyacı doğmuştur. Çalışma hayatına girerek ev dışı etkinliği artan

kadınlar, zaman ve emeklerinin daha büyük kısmını tüketim ve çocuklarının eğitime harcarken, yorucu ve kirli ev işlerini ücretli çalışanlarına bırakmışlardır (Özyeğin, 2005). Ev hizmetinden ücretli şekilde yararlananlar, genellikle orta sınıftan çalışan kadınlar, bu hizmeti ücreti karşılığında verenlerin ise çoğunlukla kırsal alandan kentlere göç etmiş, yoksul, eğitim ve vasıf düzeyi düşük, formel sektörde iş bulması zor olan kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Kısaca ücretli ev emeği, gelişen ve gelişmekte olan toplumlarda, kadınlar için genişleyen bir istihdam alanı oluşturmaktadır. (Bora, 2005). Böylece artık ev; işyerine, ücretli emek çalıştıran kadın ise işveren konumuna dönmüştür (Kalaycıoğlu ve Rittersberger Tılıç, 2001). Ancak uygulamada, bir işyerine ve işverene sahip olan ev hizmetinde çalışan çoğu kadının, yasal korumadan yoksun, güvencesiz bir şekilde çalıştığı bilinmekte ve görülmektedir.

Ev Hizmeti ve Ev Hizmetinde Çalışan Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar

Sayıda önemli bir kesimi oluşturan ancak istatistiklerde görünmeyen ve çalışan olarak algılanmayan ev hizmetinde çalışan (Karaca ve Kocabaş, 2009: 162) kadınların durumlarını değerlendirmeye geçmeden önce yasal çerçeve göz önünde tutularak, ev hizmeti tanımının yapılması faydalı olacaktır.

Gerek İş Kanunu'nda gerekse Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda kapsam dışı bırakılan ev hizmetinin tanımı konusunda yasalarımızda bir hüküm bulunmamasıyla birlikte doktrin ve yargı kararlarında ev hizmetinde çalışanların kimler olduğu belirtilmektedir (Okur, 2004: 354). Buna göre, İş Huku-

ku doktrinde ev hizmeti, hizmetçilik, temizlikçilik, aşçılık, çocuk bakımı, bahçıvanlık gibi evin gündelik işleyişine yönelik çalışmalar olarak (Okur, 1993: 549) ifade bulurken, sosyal güvenlik hukuku literatüründe ev hizmetleri, hizmetçilik, aşçılık, şoförlük, bahçıvanlık gibi evin günlük işlerine yönelik, aile bireyleri dışında kalanlarca yürütülen işlerdir (Okur, 2004: 355).

Öğretide evde gündelik yaşamın gerektirdiği; temizlik, yemek, çamaşır, ütü, çocuk bakımı, mürebbiyelik gibi işler olarak kabul edilen ev hizmetleri (Karaca ve Kocabaş, 2009:172), ülkemizde İş Kanunu'nun koru-

ması kapsamı dışındadır (4857 sayılı İş K. m.4/1,e). Ancak İş Kanunu hükümleri kapsamı dışında kalan ev hizmetlerinde çalışanların haklarının Borçlar Yasası kapsamında korunması, bu kişilerin Borçlar Kanunu hükümlerine tâbi oldukları şeklinde ifade edilmektedir (Akyiğit, 2005: 8).

Ev hizmetinde çalışanların sosyal güvenlik açısından korunma durumlarına baktığımızda, bu kişilerin sosyal sigorta kapsamına alınması iki temel koşula bağlanmış. Bu koşullara göre, ev hizmetinde çalışan kişinin "ücret karşılığında" ve "sürekli" olarak çalışması gerekmektedir. Böylelikle bu makalenin de ana gru-

bunu oluşturan ev hizmetlerinde gündelik ya da yevmiyeli olarak çalışan, sosyal korumaya en fazla ihtiyaç duyan kesimin zorunlu sigorta kapsamı dışına çıkarıldığı görülmektedir (Güzel ve Okur, 2004:106). Ülkemizde mevcut olan ve farklı kesimleri kapsayan üç sosyal güvenlik kurumunu, yasal düzenlemelerle tek çatı altında toplamayı hedefleyen sosyal güvenlik reformu çerçevesinde şekillenen 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası m.6-c'ye göre;

"Ev hizmetlerinde süresiz olarak çalışanlar ile ev hizmetlerinde hizmet akdi ile sürekli çalışmasına rağmen, haf-

talık çalışma sürelerinin 4857 sayılı İş Yasası'nda belirtilen sürelerden az olması nedeniyle, aylık kazançları prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olanlar" yasa kapsamı dışında tutulmuşlardır.

Dolayısıyla sosyal güvenlik reformu ile yevmiyeliler, ev hizmetlerinde çalışanların büyük çoğunluğu zorunlu sigorta kapsamı dışına çıkarılmaktadırlar (Karadeniz, 2008:188-189).

Ülkemizde düşük ücretle, çoğunlukla sosyal güvenlikten yoksun şekilde çalışan ev hizmetlilerini korumaya yönelik yasal çerçevenin yetersizliği bu kişilerin çalışma koşullarını ağırlaştırırken, yoksulluklarının artmasına da sebep olmaktadır (Lordoğlu, 1998: 6). Zira yapılan pek çok araştırma, maddî sorunlar nedeniyle ev hizmetinde çalışan kadınların yasal yoksunluklarının yanı sıra çalışma koşullarının ağır olduğu, ücretlerinin düşük olduğu, dolayısıyla tüm bu yaşadıkları çerçevesinde ücret karşılığı çalışmanın hayatlarında önemli bir dönüşümü getirmedigini ifade eden sonuçlar ortaya koymaktadır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger Tılıç, 1998; Kümbetoğlu, 1996; Ecevit, 2000 ; Özyeğin, 2005; Şavran, 2008).

Yapılan araştırmaları da göz önünde tutarak, ev hizmetlerinde çalışanların durumlarına baktığımızda, ücretlerinin düşüklüğünün başlıca sorun olduğu görülmektedir. Yapılan işin statüsünün düşük görülmesi, ev hizmetinde çalışanların ücretlerinin de düşük tutulmasına ve çoğunlukla da ücretlerin asgari ücret altında olmasına yol açmaktadır. Sosyal koruma altında olmayan bu kadınlar, çoğunlukla iş kazaları gibi risklere ve bunların sonuçlarına da tek başlarına katlanmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca yaptıkları işten dolayı uğradıkları riskler ve hastalıklar sebebiyle işe gidemedikleri günlerde de para kazanamayıp, maddî kayıp yaşayan kadınlar, herhangi bir iş sözleşmesi karşılığında çalışmadıklarından dolayı işlerine kolaylıkla son verilebilmektedir. Dolayısıyla ev hizmetlerinde

çalışan kadınlar, iş güvencesinden de yoksun olarak çalışmaktadır.

Uzun saatler çalışan ve gütün büyük bölümünü ayakta/yürüyerek geçiren bu kadınlar için çalışma saatleri ve dinlenme süreleriyle birlikte, evin tüm işinden çoğunlukla tek başlarına sorumlu olmalarından dolayı iş yüklerinin ağırlığı da ciddi sorunlara neden olmaktadır. Şavran'a (2008) göre, ev hizmetlileri ile işverenleri arasında çalışma şartlarını belirleyen bir iş sözleşmesinin olmamasından dolayı işverenler, çalışma ilişkilerini tek taraflı olarak kendi lehlerine dönüştürmektedir. Bu şartlar altında çalışan kadınların, psikolojik ve fiziksel tacize maruz kaldığı da görülmektedir (Karaca ve Kocabaş, 2009:167-171).

Ev hizmetinde çalışan kişinin "ücret karşılığında" ve "sürekli" olarak çalışması gerekmektedir. Böylelikle ev hizmetlerinde gündelik ya da yevmiyeli olarak çalışan, sosyal korumaya en fazla ihtiyaç duyan kesimin zorunlu sigorta kapsamı dışına çıkarıldığı görülmektedir.

Örgütlenme hakkından tamamen mahrum kalan, ekonomik kaynaklara ve kamusal hizmetlere erişimde eşitsizlik yaşayan ev hizmeti çalışanları, ayrıca sosyal dışlanmayla da karşı karşıya gelmektedir. Böylece yoksulluktan kurtulmak amacıyla enformel sektörde çalışma hayatına giren ancak yoksulluktan da kurtulamayan ev hizmetlileri, sosyal yoksunlukların içine de düşmektedir.

İşsiz ve yoksul olma korkusuyla, tüm olumsuzluklarına rağmen enformel sektörde çalışmayı gerekli gören ev hizmetinde çalışan kadınlar, Şavran'ın (2008) da ifade ettiği gibi, mevcut işlerini bıraktıklarında geçim sıkıntısı ile baş başa kalacaklarından, yaşayacakları olumsuzlukları dahî kabullenebilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Kayıt dışı istihdamın önemli bir kısmını oluşturan ev hizmetlerinde çalışma, dünyada ve ülkemizde hızla yaygınlaşmaktadır. Formel sektöre eklenemeyen, eğitim ve vasıf düzeyi düşük, çoğunlukla kırsaldan kentsel alana göç etmiş ve toplumda "gündelikçi" olarak nitelendirilen kadınlar için, yoksullukla mücadele-

de bir çalışma alanı olan ev hizmeti sektörü, başta iş ve sosyal güvence yoksunluğu olmak üzere, düşük ücret, uzun çalışma saatleri, sosyal dışlanma ve şiddet gibi birçok olumsuzlukları barındırmaktadır.

Öncelikle gerek kayıt dışı çalışmanın önünü kesmek, gerekse ev hizmetlerinde çalışanları sosyal koruma altına almak amacıyla yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Ücretli ve sürekli olarak çalışanlar dışındaki yevmiyeli/gündelikçi olarak çalışan kadınları dışlayan yasal düzenlemelerdeki engellemelerin kaldırılması gerekmektedir. Öncelikle ev hizmetinde sürekli ve yevmiyeli/gündelik olarak çalışanlar için ayrı ayrı düzenlemeler yapılmalıdır. İş Kanunu kapsamındaki ihbar tazminatı, kıdem tazminatı ve yıllık ücretli izin gibi haklar, ev hizmetinde çalışanların hakları kapsamında ele alınmalı ve çalışma koşullarını işin niteliğine göre düzenleyen özel iş yasaları oluşturulmalıdır.

Yine Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası kapsamında zorunlu sigorta dışına itilmiş olan yevmiyeli/gündelikçi olarak ev hizmetinde çalışanların sosyal sigortalılığı önündeki engellerin de kaldırılması elzemdir. Bunun yanında isteğe bağlı sigorta sistemi, ev hizmetinde çalışanların düşük ücretlerine göre esnek bir şekilde yapılandırılmalıdır. İspanya, Fransa ve Almanya başta olmak üzere birçok ülkede ev hizmetinde çalışanların sosyal korunmasına yönelik uygulamalar mevcut olduğu için, diğer ülkelerin tecrübelerinden de yararlanılmalıdır.

Diğer yandan, çoğunlukla bir hizmet akdine bağlı olmadan çalışan, dolayısıyla iş güvencesinden yoksun bırakılan ev hizmetinde çalışanların işverenlerini de bağlayıcı nitelikte düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca günümüzde, ev hizmeti sektöründe hızla çoğalan aracı şirketlere yönelik de düzenlemeler yapılmalı ve etkili denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır. Aracı şirketlerin birçoğunun ev hizmetinde çalıştırmak üzere istihdam ettikleri kadınları sigortasız çalıştırdıkları bilinmektedir. Ev hizmeti alanında istihdamın düzenlenmesi, sosyal korumanın sağlanması ve suiistimallerin önlenmesi noktasında Türkiye İş Kurumu'nun önemli rol oynayacağı unutulmamalıdır.

Yevmiyeli/gündelik olarak ev hizmetinde çalışanların çalışma saatlerinin, dinlenme sürelerinin düzenlenmesi ve özellikle yarı zamanlı çalışanlar için düşük ücret, güvencesizlik gibi algılanan part-time çalışmaya yönelik yasal düzenlemelerin geliştirilmesi de önemlidir.

Ev hizmeti işinde yüksek bir yerden düşme gibi kazaların sıklıkla yaşandığı bir gerçektir. Dolayısıyla gerek iş kazalarından korunma gerekse özellikle tek taraflı karar alıcı konumundaki işverenler karşısında bilinçlenmeye yönelik olarak ev hizmeti çalışanlarının eğitimi de yadsınmamalıdır. Özellikle iş güvenliği ile ilgili eğitimler, iş kazası risklerini azaltacaktır. Bu bağlamda ev hizmeti işçilerinin yanında işverenlere de iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin verilmesi önem arz etmektedir.

Kayıt dışı istihdamın önemli bir kısmını oluşturan ev hizmetlerinde çalışma, dünyada ve ülkemizde hızla yaygınlaşmaktadır. Formel sektöre eklemelenemeyen, eğitim ve vasıf düzeyi düşük, çoğunlukla kırsaldan kentsel alana göç etmiş ve toplumda "gündelikçi" olarak nitelendirilen kadınlar için, yoksullukla mücadelede bir çalışma alanı olan ev hizmeti sektörü, başta iş ve sosyal güvence yoksunluğu olmak üzere, düşük ücret, uzun çalışma saatleri, sosyal dışlanma ve şiddet gibi birçok olumsuzlukları barındırmaktadır.

Kayıt dışı sektörde büyüyen bir alanı oluşturan "Ev Hizmeti Sektörü"nün, formel bir alana çekilebilmesinde örgütlenmenin de önemli katkısının olacağı unutulmamalıdır. Sendikalar, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve politika üreticisi resmi kuruluşların ör-

Gerek kadın yoksulluğu ile mücadele, gerekse ev hizmetinde çalışanlar için başta istihdam ve sosyal güvenlik alanlarındaki eşitsizliğin ve güvencesizliğin azaltılmasına yönelik spesifik sosyal politika yöntemleri geliştirilmelidir. Ev hizmetinde çalışanlara yönelik sosyal politika hedefi, bir taraftan bu sektördeki kayıt dışı istihdamla mücadele olmalı, diğer taraftan da kayıt altında alınan ev hizmetlerinde çalışanların çalışma şartları, iş güvenlikleri ve sosyal güvenceleri gibi temel sosyal hakları belirlenmelidir.

gütlenme ve dayanışma yolunda birlikte adım atmaları, sorunlu olan her alanda olacağı gibi bu alanda da etkin çözümlere ulaşılmasını sağlayacaktır.

Gerek kadın yoksulluğu ile mücadele, gerekse ev hizmetinde çalışanlar için başta istihdam ve sosyal güvenlik alanlarındaki eşitsizliğin ve güvencesizliğin azaltılmasına yönelik spesifik sosyal politika yöntemleri geliştirilmelidir. Ev hizmetinde çalışanlara yönelik sosyal politika hedefi, bir taraftan bu sektördeki kayıt dışı istihdamla mücadele olmalı, diğer taraftan da kayıt altında alınan ev hizmetlerinde çalışanların çalışma şartları, iş güvenlikleri ve sosyal güvenceleri gibi temel sosyal hakları belirlenmelidir. Bu şekilde ev hizmetlerinde çalışmanın meslekî standardı ve statüsünün de oluşturulması mümkün olacak ve evde çalışmak cazip hale gelecektir. Yoksulluk gibi sosyal sorunların düzeltilmesine yönelik somut adım atma aşamasında önemli rol oynayan sosyal politika araçlarının etkin kullanımı

ile kadınların yoksullukla bireysel mücadelelerinde yalnız kalmayacak ve bu surette ortaya çıkan yoksulluklar da giderilmiş olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Akyiğit, E. (2005), İş Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 4. Basım, Ankara
2. Ata, N. (2006), "Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılma Oranları Erkeklerin Ancak Üçte Biri", TİSK İşveren Dergisi, C.44, S.4, Ocak
3. Bora, A. (2005), Kadınların Sınıfı, İletişim Yay., Ankara
4. Ecevit, Y. (2001), "Ekonomik Kriz, Yoksulluk ve Kadın İlişkisi, Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Bir Yaklaşım Olmadan Kurulamaz", <http://www.ucansupurge.org/newhtml/yecevityoks.php>
5. Erdoğan, N. (2007), Yoksulluk Halleri: Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri, İletişim Yay., İstanbul
6. Gönc-Şavran, Temmuz (2008) "Enformel Hizmet Sektöründe Çalışan Yoksulların Cinsiyete Göre Farklılaşmaları", Karaburun Bilim Kongresi, 4-7 Eylül, İzmir.
7. Güzel, A. ve Okur, A.R. (2004), Sosyal Güvenlik Hukuku, 10. Baskı, Beta Yay., Ekim, İstanbul
8. ILO (2004), Global Employment Trends For Women 2004, International Labour Office, Geneva
9. Kalaycıoğlu, S. ve Rittserberger Tiliç, H. (2001), Cömert Ablaların Sadık Hanımları, Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar, Su Yayınları, Şubat
10. Karaca, N ve Kocabaş, F. (2009), "Ev Hizmetlerinde Çalışanların Karşılaştıkları Sorunların Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi C:10, S:4
11. Karadeniz, O (2008), "Ev Hizmetlerinde Çalışanlar ve Sosyal Korumaya Sorunu", II. Çalışma Yaşamı Kongresi, İş Müfettişleri Derneği, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi, Nisan
12. Koray, M. ve Alev, H., (2002) "Yoksulluk ve Yoksunluk Konusunda Bütünlükçü Bir İnsan Hakları Yaklaşımının Gerekliliği", Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, Edt. Yasemin Özdek, TODAİE Yayın no: 311, Ankara, Mayıs
13. Kümbetoğlu, B. (2002), "Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk", Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, ed. Yasemin Özdek, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Derneği, 1. Baskı, Yayın no:311, Mayıs, Ankara
14. Lordoğlu, K. (1998), "Enformel İstihdam ve Sosyal Güvenlik Sorunu", Ekonomik Yaklaşım, Cilt 9
15. Okur, Ali Rıza (1993), "Ev Kadınının Sosyal Güvenliği", Argumentum, Mart, Yıl:3 S:3
16. Okur, Ali Rıza (2004), "Ev Hizmetlerinde (İşlerinde) Çalışanların Sigortalılığı", Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt 7, S:3
17. Öztürk, M. ve Çetin, B. (2009), "Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluk ve Kadınlar", Journal of Yaşar University, 3(11), ss. 2661-2698 http://joy.yasar.edu.tr/makale/no16_vol4/09-OZTURK-CETIN.pdf Erişim Tarihi: 09.02.2010
18. Özyeğin, G. (2005), Başkalarının Kiri, Kapıcılar, Gündelikçiler ve Kadınlık Halleri, İletişim Yay., 1. Baskı, İstanbul
19. Sallan Gül, S., (2002) "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa", Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, Edt.: Yasemin Özdek, TODAİE Yayın No: 311, Ankara, Mayıs
20. TÜİK (2008), Hane Halkı İşgücü Anketi Sonuçları, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8
21. Ulutaş Ünlütürk, Ç. (2009), "Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek", Çalışma ve Toplum, 2009/2
22. Ünlütürk, Ç. (2008), "Ev Hizmetlerinin Küreselleşmesi: Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar", Türkiye İşçi Sınıfı ve Emek Hareketi Küreselleşiyor mu?, Sosyal Araştırmalar Vakfı, 3. Sınıf Çalışmaları Sempozyumu, Nisan, İstanbul

Doç. Dr. Suna BAŞAK

Gazi Üniversitesi, İBBF, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi

CİNSİYET ROLLERİ FARKLILAŞMASI VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

1970'lerden itibaren, kadınlar sosyolojide "ilginç" ve "meşru" araştırma nesnesi olarak görülmeye başlandıktan (Acker, 1980: 27) hemen sonra feminist yaklaşımın kendisine özgü terminolojisi de oluşmaya başlamış ve bu çerçevede "toplumsal cinsiyet" terimi bu yaklaşımın merkezine oturan ve realiteye daha derinlemesine nüfuz etmemizi sağlayan bir analiz aracı olmuştur. Toplumsal cinsiyet kavramının yükseldiği dönem 1970'lerin sonu 1980'lerin başıdır.

İlmî literatürde mevcut cinsiyet terimine ek olarak "toplumsal cinsiyet" terimini sosyoloji literatürüne kazandıran feminist yaklaşıma göre cinsiyet, bireye bir rol veren erkek ve dişiye ayırt eden özel bir yaradılış, seks olarak tanımlanırken; toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin biyolojik farklılaşmasına kültürler tarafından yüklenen anlamlar ve değerler ya da kadınlar ve erkekler için toplumsal olarak oluşturulmuş roller ve öğrenilmiş davranış ve beklentiler olarak tanımlanır. Kadın ve erkeklerin nasıl farklılaştığını, nasıl ayrıldığını düşündüğümüzde ilk akla gelen kadın ve erkekleri ayıran biyolojik niteliklerdir. Yani cinsiyettir (seks). Toplum-

sal cinsiyet (gender) ise Henslin'e göre biyolojik değil toplumsal bir niteliktir (aktaran Başak, 2008: 3).

Batı'da "seks" kavramından ayrı olarak "gender" kavramının kullanımında sosyoloji, psikoloji ve antropoloji alanlarında sayıları hızla artan ve çalışmalarını bu konuda yoğunlaştıran kadın araştırmacılar etkili olmuştur. Batı'da geliştirilen ve feminist yaklaşımın en önemli analiz aracı olan "gender" kavramı, sosyo-psikolojik ve kültürel olanı vurgulamak ve biyolojik

olandan ayırmak üzere kullanılmaktadır. Bir başka ifade ile sosyologlar cinsiyet terimini genellikle bedenin erkek ya da dişi olarak tanımlanmasına neden olan anatomik ve fizyolojik farklılıkları dile getirmek için kullanırlar. Toplumsal cinsiyet terimi ise erkek ve kadın arasındaki toplumsal ve kültürel farklarla ilgilidir. Toplumsal cinsiyet, toplumsal olarak kurulmuş erkeklik ve dişilik kavramlarıyla bağlantılıdır.

Her toplum erkek ve kadını farklı nitelikleri, davranış modelleri, sorumlulukları, hakları ve beklentileri olan eril ve dişile yavaş yavaş dönüştürür. Biyolojik cinsiyetten farklı olarak erkeklerin ve kadınların toplumsal cinsiyet kimlikleri psikolojik, tarihsel ve kültürel olarak oluşturulmuştur.

Bhasin'e (2003: 2) göre, her toplum erkek ve kadını farklı nitelikleri, davranış modelleri, sorumlulukları, hakları ve beklentileri olan eril ve dişile yavaş yavaş dönüştürür. Biyolojik cinsiyetten farklı olarak erkeklerin ve kadınların toplumsal cinsiyet kimlikleri psikolojik, tarihsel ve kültürel olarak oluşturulmuştur.

Cinsiyet Rollerini Farklılaşması

Doğa ve kültürün, bir başka ifade ile biyoloji/fıtrat ile toplumsal gerçekliğin ne denli birbirinden ayrıldığı konusu, postkolonyal ve feminist bakışlarla sunulan eleştirilerin odağında yer alır. Harding (aktaran Serdaroğlu, 2008: 33), ırka ve cinsiyete ilişkin farklılıkların ne kadarının doğaya ne kadarının kültüre atfedilebileceğini; insanların ve dünyanın hangi unsurlarının doğa, hangi unsurlarının kültür tarafından oluşturulduğu ve toplumsal pratiklerin ve toplumsal cinsiyetin yapılmasında rolünün ne olduğu sorusunu sorar.

Haraway ve Harding (aktaran Serdaroğlu, 2008: 34) gibi birçok bilim adamı, insan ve çevreye ait herhangi bir özelliğin (birbirini dışlayan bir biçimde) sadece doğa ya da sadece kültüre atfen tanıtılmasının ve açıklanmasının yanıltıcı bir varsayım olduğunu tartışır.

Biz burada kadın ve erkek davranışlarının farklılaşmasında cinsiyete/doğaya ve toplumsal cinsiyete/kültüre atfen yapılan çalışmaları ele alacağız. Bu tartışmaları ele alırken, Haraway ve Harding gibi, doğa ve kültür ya da cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında tek taraflı bir belirleyicilik ilişkisi olmayıp, bunların karşılıklı etkileşim içinde olduklarını savlayacağız.

Ancak bunların karşılıklı etkileşim içinde olduklarını ele almadan önce bu farklılaşmaya ilişkin bir örnekle konuyu netleştirelim: Kadın ve erkeklerin davranışlarında birçok konuda önemli ölçüde farklılaşmanın var olduğu Batı'da yapılan alan araştırmaları ile tespit edilmiştir. Bu makalemizde örnek teşkil edebilmesi amacıyla "gönüllü kuruluşlara üyelik ve katılım" konusunda kadın ve erkek davranışlarındaki farklılaşmayı, Batı'da yapılmış alan araştırmaların bulgularını tablolastırarak sunduk.

Gönüllü Kuruluşlara Katılım yaşı Hem kadınlarda hem de erkeklerde oran bakımından gençlerde düşük, 35-44 yaş grubunda yüksek seviyededir. İleriki yaşlarda oranlar düşmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Esasında Gönüllü Kuruluşlara Üyelik ve Katılım*

Gönüllü Kuruluşlara Üyelik ve Katılım	Kadınlar	Erkekler
Üyelik Oranı	Düşük	Yüksek
Katılımların Kalıcılığı	Kalıcı katılım	Kalıcı olmayan katılım
Katılım Özellikleri	Daha çeşitli katılım özelliği	Daha az çeşitli katılım özelliği
Üyeli Oranı ve Sınıflar	Hem kadınlarda hem de erkeklerde üst sınıflarda katılım oranı daha yüksek	
Üye Olunan Gönüllü Kuruluş Türleri	•Daha ziyade dini ve boş zaman değerlendirme faaliyetleri ile ilgili kuruluşlara üyedirler. •İfade edici ve dayanışmacı gönüllü kuruluşlara üyelik oranı daha yüksektir.	•Daha ziyade siyasi, mesleki ve kardeşlik örgütlenmelerine üyedirler. •Araşsal/Amaşsal gruplara üyelik oranı daha yüksektir.
Üye Olunan Gönüllü Kuruluşlardaki Amaçla İlgili Farklılaşma	İfade edici ve dayanışmacı kuruluşlara katılımın kendisi birincil tatmin aracıdır.	Amaşsal ve araşsal gruplara üyelikte somut çıktılar asıl hedeftir.
Gönüllü Kuruluşlara Katılımda Evlilik, Çocuk ve Ev İş Faktörü	Evlenen ve çocuk sahibi olan kadın iş gücünden çekilince gönüllü kuruluşlara katılmaktadır. Ev işleri ise kadınların zaman ve hareketliliğini kısıtlıyor.	Evlilik ve çocuk erkeklerin gönüllü kuruluşlara katılımlarını etkilememektedir.
Gönüllü Kuruluşlara Katılım Yaşı	• Yaş ilerledikçe kadın ve erkeklerde üyelik oranı artmaktadır. • Kadınlar erkeklere oranla daha geç yaşlarda üyeliğe girmektedirler. • Orta yaş grubunda üyelik oranı genç ve yaşlılardaki üyelik oranından daha yüksektir. Bunda sosyo-ekonomik özelliklerde önemlidir. • Kadınların üyelik oranlarının düşüklüğü bulgusuna rağmen, kadınlar daha ileri yaşlarda, erkekler ise daha genç yaşlarda gönüllü kuruluşlara daha fazla üye olmaktadır. • Yalnızca 65 yaşından sonraki yaşlarda kadınların üyelik oranları erkekleri az bir farkla geçmektedir. • Hem kadınlarda hem de erkeklerde üyelik oranları gençlerde düşük, 35-44 yaş grubunda yüksek seviyededir. İleriki yaşlarda oranlar düşmektedir.	

Tek Cinsiyetli Gruplara Üyelik	Kadınların tek cinsiyet ağırlıklı gruplara dahil olma oranı erkeklerden daha yüksektir.	
	- Gündüz saatlerindeki faaliyetlere katılımda kadın oranı yüksektir. - Tamamen kadınlardan oluşan gruplar ayda bir ya da düzensiz gündüz saatlerinde buluşmaktadır.	Tamamen erkeklerden oluşan gruplar daha çok haftalık ya da aylık toplanmaktadır
Gönüllü Kuruluşa Ayrılan Zaman ve İşgücüne Katılım	Akşam saatlerinde ve hafta sonu buluşulan kuruluşların cinsiyet dağılımı heterojendir.	
Üye Olmanın Amaçsal, İfade Edici ve Karışık Gönüllü Kuruluşlarda Cinsiyet Bileşkesi	Araçsal ve karışık gönüllü kuruluşlarda cinsiyet dağılımı heterojen iken, ifade edici gruplarda ise cinsiyet dağılımı homojendir.	
Gönüllü Kuruluşların Boyutları	Boyut olarak daha büyük olan ve daha geniş sisteme bağlı olan gönüllü kuruluşlarda daha fazla oranda yalnızca erkek bulunmaktadır.	
Büyük ve Küçük Yerleşim Yerlerinde Toplumsal Cinsiyetin Bileşkesi	Büyük şehirlerde gönüllü kuruluşlara üyelik konusunda toplumsal cinsiyet açısından daha heterojen bir dağılım söz konusudur.	
Gönüllü Kuruluşlara Üyelikte Etkili Baskın Faktör	Ailevi yaşam döngüsü.	Mesleki yaşam döngüsü.

*Bu kavram tablosu "Gönüllü Kuruluşlara Üyelik ve Katılımda Toplumsal Cinsiyet ve Sınıf" adlı makalemizden aynen alınmıştır. Makale hakem aşamasında olduğu için makalenin künyesi verilememiştir. Kavram tablosunun oluşturulmasında Babchuk ve Booth (1969: 31-45), Booth (1972: 183-193), Cutler (1976: 43-58), McPherson ve Smith-Lovin (1986: 61-79), Popielarz'dan (1999:234-250) faydalanılmıştır.

"Gönüllü kuruluşlara üyelik ve katılım" davranışlarındaki farklılaşmanın dışında saldırganlık, uyum, güven, itaat, ekonomik, siyasi ve saygınlık hiyerarşisindeki konum, sosyal sermaye, kültürel sermaye, maddi sermaye, ilişki ağlarına katılım, bu katılımın yoğunluğu ve genişliği konularında sosyal bilimler literatüründe kadın ve erkek davranışlarının farklılaşması üzerine yüzlerce araştırma bulunmaktadır.

Kadınların ve erkeklerin davranışlarındaki farklılaşmalar nereye kadar cinsiyetin, nereye kadar toplumsal cinsiyetin bir sonucudur? Sosyolojide davranış fark-

lılaşmasını, sadece biyolojik faktör, biyolojik faktörle birlikte toplumsallaşma ve son olarak sadece toplumsal kurulum ile açıklayan üç farklı görüş vardır. (Giddens, 2008: 505) Formüllemeye çalışacak olursak:

Davranış farklılaşması = Biyolojik faktör

Davranış farklılaşması = Biyolojik faktör + Toplumsallaşma

Davranış farklılaşması = Toplumsal kurulum

Kadın ve erkeklerin nasıl farklılaştığı ya da nasıl ayrıldığına ilişkin ilk akla gelen biyolojik nitelik cinsiyettir. " ... 'cinsiyete dayalı farklılaşma' hemen hemen bütün toplumların örgütlenme dizaynında rol oynayan 'başat öncülerden' biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklerin ve kadınların aynı şeyleri yaptıkları, aynı statü pozisyonlarını işgal ettikleri... hiçbir toplum yapısı yoktur... feminizmin söz konusu temel öncülün doğallığını tartışarak... radikal sorular sorduğu..." (Ulusoy, 2007: 47-48) görülmüştür. Broude ve Garrard (aktaran Ulusoy, 2007: 49) feminizmin toplumda alışılan

Kadın ve erkeklerin nasıl farklılaştığı ya da nasıl ayrıldığına ilişkin ilk akla gelen biyolojik nitelik cinsiyettir. " ... 'cinsiyete dayalı farklılaşma' hemen hemen bütün toplumların örgütlenme dizaynında rol oynayan 'başat öncülerden' biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklerin ve kadınların aynı şeyleri yaptıkları, aynı statü pozisyonlarını işgal ettikleri... hiçbir toplum yapısı yoktur... feminizmin söz konusu temel öncülün doğallığını tartışarak... radikal sorular sorduğu..." görülmüştür.

Bilim adamları kadın ve erkeklerin davranışlarının açıklanmasında anatomik, fizyolojik ve genetik farklılıklara göndermede bulunurlar. Bu bilim adamları kadın ve erkek arasında doğuştan gelen davranış farklılıklarının bulunduğunu, bu davranış farklılıklarının nedeninin insan biyolojisi (hormonlardan ve kromozomlardan, beyin ebatlarına ve kalıtsal özelliklerine uzanan bir yelpazede) olduğunu savunmaktadırlar. Bu farklılıkların her kültürde belirli bir biçimde kendini gösterdiğini, davranış farklılaşmasının doğal/tabii olduğunu ileri sürmektedirler.

ve bilinen tanımların ve durumların insanoğlunun doğal evrensel değerlerini mi yoksa erkeklerin daha sınırlı olan değerlerini mi yansıttığı tartışmaya açtığını belirtir.

Henslin'in toplumsal cinsiyetin biyolojik değil, toplumsal bir nitelik olduğuna ilişkin görüşü kadınlar ve erkekler arasındaki davranış farklılıklarını açıklayan üç ayrı sosyolojik yorumdan ikincisine denk düşmektedir. Giddens'a göre (2008: 505-509), birinci görüş kadınlar ve erkekler arasındaki davranış farklılıklarının biyolojik bir temelini bulduğunu; ikinci görüş davranış farklılıklarının ve cinsiyet rollerinin aile ve medya gibi araçlar yardımıyla öğrenilmesi söz konusu olan cinsiyetin toplumsallaşmasıyla yani kadınlık ve erkeklik rollerinin ve davranış kalıplarının öğrenilmesiyle ilgili olduğunu; son görüş ise hem cinsiyetin hem de toplumsal cinsiyetin hiçbir biyolojik temeli olmadığını, her ikisinin de toplumsal olarak kurulduğunu savunmaktadır.

İlk görüşte yer alan bilim adamları kadın ve erkeklerin davranışlarının açıklanmasında anatomik, fizyolojik ve genetik farklılıklara göndermede bulunurlar. Bu bilim adamları kadın ve erkek arasında doğuştan gelen davranış farklılıklarının bulunduğunu, bu davranış farklılıklarının nedeninin insan biyolojisi -hormonlardan ve kromozomlardan, beyin ebatlarına ve kalıtsal özelliklerine uzanan bir yelpazede- olduğunu savunmaktadırlar. Bu farklılıkların her kültürde belirli bir biçimde kendini gösterdiğini, davranış farklılaşmasının doğal/tabii olduğunu ileri sürmektedirler.

Birinci ve üçüncü yaklaşımdan farklı olan, biyolojik temeli yani cinsiyeti reddetmeyen ve davranış farklılaşmasının cinsiyet temeli üzerinde kurulduğunu ifade eden ikinci görüş gerçekliği daha derinlemesine analiz eden bir görüştür.

Şayet birinci görüşün belirttiği gibi kadın ve erkekler arasındaki davranış farklılaşmasını sadece ilmi terminoloji ile biyolojik faktör, dini terminoloji ile fıtratla açıklamaya çalışacak olursak doğal gerçekliğin karşısında onu dönüştüren toplumsal gerçekliği ya da küllî iradenin karşısındaki cüz'î iradeyi göz ardı etmiş oluruz ki "dünyanın bir imtihan yeri olduğuna" dair ontolojik kabulün reddi manasına gelir.

Bunları bir örnekle açacak olursak birinci görüşü benimseyen sosyo- biyologlar yaptıkları araştırmalarda toplumların önemli bir bölümünde erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olduğunu ve erkeklerdeki saldırganlık davranışının erkeklik hormonuyla alakalı olduğu ve fareler üzerinde yapılan deneylerde dişi farelere enjekte edilen/zerk edilen erkeklik hormonunun dişi farelerde saldırgan davranışların artmasına sebep

olduğunu bulmuşlardır. Ancak burada erkek ve kadının saldırganlığı arasındaki davranış farklılaşmasını, örneğin erkeklerin çok eşliliğe, kadınların ise tek eşliliğe yatkınlıklarını (sosyo-biyologlar erkekte binlerce sperm, kadın da ise her ay bir tane olmak üzere sınırlı sayıda ve menapoz dönemine kadar yumurta olmasını cinsellik davranışlarını açıklamada kullanırlar) sadece biyolojik faktörle ya da fıtratla açıklayacak olursak erkekleri sadece bazı dürtülerle hareket eden varlıklar konumuna indirgemiş oluruz. Hâlbuki insanı diğer canlılardan farklılaştıran iradesi ve doğal gerçekliğin üzerine bu iradesiyle kurduğu toplumsal gerçekliktir.

Üçüncü grupta yer alan sosyologlar, cinsiyeti biyolojik olarak belirlenmiş, toplumsal cinsiyeti ise toplumsal olarak öğrenilmiş olarak görme yerine her ikisinin toplumsal olarak kurulan ürünler olduğunu kabul ederler. Hem cinsiyetin hem de toplumsal cinsiyetin toplumsal olarak yeniden kurulduğunu ifade eden bu teorisyenler bedene yapılan müdahalelerle hem cinsiyetin hem de cinsel kimliklerin inşa edildiklerini (Connel, 1998; Butler, 1999) savunmaktadırlar. Bugün erkeklerin/erillerin kadınsılaştırılması/dışilleştirilmesi ya da kadınların/dışillerin erkekleştirilmesi/erilleştirilmesi ile oluşturulmaya çalışılan “uniseksleştirme” ya da daha yerinde bir anlatımla cinsiyetsizleştirmenin özellikle medya vasıtasıyla yürütüldüğünü görüyoruz.

Üçüncü görüşte yer alan bilim adamları, özellikle bedenlerine idman, perhiz, “piercing”, moda, estetik cerrahi ve hatta ameliyatlara müdahale ederek cinsiyet değiştiren ve seçtiği cinsiyetin rollerini de öğrenerek buna uygun davranan grupların davranışlarını açıklamaktadırlar. Onların açıklamaları tüm insan davranışlarına genellenemez. Ayrıca cinsiyet değiştirerek bedenlerine müdahale eden ya da cinsiyetini değiştirmese bile kadın bedeninde erkek, erkek bedeninde kadın davranışı sergileyen bu küçük azınlık yine de ontolojik olarak kendine verilen beden üzerinde değişiklik yapabilmektedirler. Hâlbuki verili bedeni toptan yok edip yeniden yaratmak aşkın varlığının özelliğidir.

Post-modern toplum ya da iletişim toplumu olarak tanımlanan günümüzde, bu grubun davranışlarını açıklamada, sosyologlar “sapkın davranış” nitelemesini kullanmamaktadırlar. Ancak temelde fizyolojik, anatomik ya da hormonlara ilişkin bir işleyiş bozukluğu ya da çocukken ve ergenlikte cinsel tacize uğrama gibi bir olay yaşanmamışken ya da estetik açıdan şahsın kendisini ya da çevresine rahatsızlık veren düzey-

Bugün erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünün zora ve güce dayalı olmayıp hegemonik olduğunu belirten Connel’a göre, hegomanya belli bir grubun zor kullanarak kültürel dinamikler yoluyla sağladığı baskınlığı anlatır. Bugün erkekler, kadınlar üzerindeki hâkimiyetlerini zora ve güce dayalı değil, incelikli yollarla sağlamaktadırlar. Bu incelikli yolların ortaya çıkarılması sosyologların; ilgili tedbirlerin alınması siyasilerin işidir.

de bir anomali olmadığı ve tıbbi müdahaleyle ihtiyaç bulunmadığı halde medya ve belli güç odaklarının estetik müdahaleyi bir ihtiyaçmış gibi algılatmalarını ve bireyin zihnini buna yatkın hale getiren manipülasyonlarda bulunduklarını tespit edebiliriz.

Connel “toplumsal cinsiyet ve iktidar” (1998) adlı çalışmasında toplumsal cinsiyetin sıra düzeni ve toplumsal cinsiyet rejimi kavramlarını sosyolojik terminolojiye kazandırarak konuya başka bir boyuttan bakmamızı sağlar. Ona göre toplumsal cinsiyet ilişkisi, her alanda yapılaşmıştır (Sosyolojideki birey toplum, ya da aktör-yapı ikileminin dışında yapılaşma kavramı). Yapılaşma belli ve tepeden bir gücün, eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri düzenini zorla dayatmasını değil, ancak böyle bir sıra düzeninin kabulüne zihinlerin yatkın hale getirilmesini ve buna uygun davranışların ödüllendirilmesini belirtmektedir. Ayrıca yapılaşma, tek tek bireylerin bu eşitsiz düzenin sürdürülmesinde rolünün olduğu anlamında kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde en tepede yer alan hegemonik erillik, erilliğin ideal tipi, rol model olarak medya, eğitim ve ideoloji vasıtasıyla dayatılmaktadır.

Bugün erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünün zora ve güce dayalı olmayıp hegemonik olduğunu belirten Connel'a göre, hegemonya belli bir grubun zor kullanarak kültürel dinamikler yoluyla sağladığı baskınlığı anlatır. Bugün erkekler, kadınlar üzerindeki hâkimiyetlerini zora ve güce dayalı değil, incelikli yollarla sağlamaktadırlar. Bu incelikli yolların ortaya çıkarılması sosyologların; ilgili tedbirlerin alınması siyasilerin işidir.

Sonuç

Toplumsal cinsiyet, ilmi terminolojiyle anatomik ve fizyolojik yani beden; dini terminolojiyle ise fıtrat üzerine sosyalizasyon süreciyle inşa edilir. Kadın ve erkeklerin davranış farklılıkları açıklanırken anatomik ve fizyolojik farklılıkların tamamen göz ardı edilmesi bu farklılıkları sadece anatomik ve fizyolojik sebeplere indirgeyerek açıklamak olguya derinlemesine nüfuz etmemizi engellediği gibi bizi dar bir alanın içine hapseder.

Herhangi bir toplumun kendi kadınları ve erkekleri için neyi doğru varsaydığına bağlı olarak toplumsal cinsiyet bir toplumdan diğerine farklılaşabilir. Cinsiyet terimiyle erkek kadına atıfta bulunurken, toplumsal cinsiyet terimiyle erkeksiliğe ve kadınsılığa atıfta bulunulur (Başak, 2008: 3).

Cinsiyet temeli üzerinde kurulan toplumsal cinsiyetin sosyolojik bakış açısı için önemi; toplumsal ilişkilerin, toplumsal sıradüzenin, hiyerarşinin ve tabakalaşmanın düzenlenmesinde üstlendiği roldür. Toplumsal sınıf, tabakalaşma, hiyerarşi gibi toplumun yapısal özelliklerinden birisi olan toplumsal cinsiyetin eşitsizlik olgusuyla yan yana bulunduğunu ve feminist yaklaşımın toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gidermek için değer odaklı bilim yaptıklarını görürüz.

Bugün toplumumuzda feminizm konusunda ayrıntılı çalışma yapmış bilim adamlarının dışında üniversitede kadın konusunda özellikle çalışma yapan muhafazâkar sağ ideolojide yer alan kadın akademisyenler, ya da kadınla ilgili herhangi bir problemi dile getiren her sınıftan kadınların konu ile ilgili açıklama yapmadan önce söze "ben feminist değilim ama... şu şu problemler var" diye başladığını; ya da toplumun her kesiminden özellikle erkeklerin feminizme tepkili olduklarını görürüz. Bu tepkili oluşun temelinde hem

konu ile ilgili bilgi yetersizliği hem de "olan" ve "olması gereken" arasındaki ayrımın yapı/a/ma/ması vardır. Burada üzerinde durulması gereken ayrım feminist yaklaşımın toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin tespit ettikleri, yani "olanı tespit ve tasvirleri" ile bu tespit ve tasvirlerden hareket ederek "olması gerekene" ilişkin sundukları fikirlerdir. "Olana" ilişkin tespit ve tasvirlerine (her toplumda farklı görüntüleri tespit etmek kaydıyla) katılmamak mümkün değildir. Ancak "olması gerekene" ilişkin fikirlerine katılabilirsiniz.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin tespit ve tasvirinde olduğu kadar, bu

tespit ve tasvirden hareketle ortaya atılan çözüm önerilerinde feminist yaklaşım içinde önemli fikir ayrılıkları vardır. Sosyolojik yaklaşımlarda feminist yaklaşımı diğer yaklaşımlardan ayıran ve ayrıca feminist yaklaşım içinde yer alan birçok teoriyi birleştiren husus, yaklaşımın temellerinde yer alan ve sorgulamaksızın kabul edilen varsayımlarıdır/temel kabulleridir. Bunlardan en önemlisi kadının ikincil konumda olmasıdır. Modern feminist kuramlar (liberal, sosyalist, Marksist ve köktenci) ile yeni feminizm (siyah ve post-modern) arasında "olması gereken toplumsal cinsiyet düzenine" ilişkin önemli fikir ayrılıkları bulunmaktadır.

Liberal feministler mevcut dü-zen içinde ve düzeni eleştirmeden kadın problemine çözüm getirilmesini isterken, sosyalist ve Marksist feministler ailenin ve dolayısıyla kapitalist düzenin ortadan kalktığı ve komünist düzenin kurulduğu bir yapıda problemin ortadan kalkacağını savunurlar. Köktenci feministlere göre ise sorunun temelinde ataerkillik -kadınların erkek egemenliği altına alınması- vardır.

Mesela liberal feministler mevcut düzen içinde ve düzeni eleştirmeden kadın problemine çözüm getirilmesini isterken, sosyalist ve Marksist feministler ailenin ve dolayısıyla kapitalist düzenin ortadan kalktığı ve komünist düzenin kurulduğu bir yapıda problemin ortadan kalkacağını savunurlar. Köktenci feministlere göre ise sorunun temelinde ataerkillik -kadınların erkek egemenliği altına alınması- vardır. Kadınların doğurma ve yetiştirme ile ilgili rolleri üstleniyor olmaları; medya, moda ve reklamlar yoluyla nesneleştirilmele-ri ve asıl rollerinin erkekleri tatmin edip eğlendirmek olan cinsel bir nesneye dönüştürülmesi problemin ana kaynağıdır. Çözüm ataerkilliğin yıkılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hatta eşitsizliğin kadınların lehine dönüştürülmesidir.

Liberallerin mevcut düzen içinde çözüm aramaları, sosyalist ve Marksistlerin komünist toplum hayali, köktenci feministlerin ataerkilliğin yıkıldığı hatta kadınların hakim oldukları bir toplumsal düzen hayallerine karşılık İslamcı feministler de mevcut kapitalist sistemi reddederek -çünkü bu düzen kadınları kişilikleriyle değil dişilikleriyle kullanan ve nesneleştiren bir düzendir- yeni bir düzen arzusu içindedirler. Ancak İslamcı feministlerin bir mücadelede hem mevcut kapitalist sistemle hem de kadın konusuna ilişkin İslam'ın geleneksel yorumuyla mücadele ederek tarihsel İslam'ın yerine metinsel İslam'ı ön plana çıkartmaya çalıştıkları görülür.

Bizim burada toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin çözümüne, yani "olması gerekene" ilişkin açıklamalarda göz önünde bulundurmamız gereken, kısmen post-modern yaklaşımdan hareketle kendi kültürel sermayenizi, Bourdieu'nun terimiyle habitusumuzu da göz önünde bulundurmak ve post-modernlerin reddetmelerine rağmen evrensel hakikati de göz ardı etmemektir.

Bugün kadın, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsiyetin sıradüzeni, cinsiyet rejimi gibi terimler ve gün geçtikçe de yenileri eklenen kavramlar üzerinden yürütülen birçok araştırma şimdiye kadar evrensel ve mutlak olarak kabul edilen bilgileri sarsmakta ve bunları görecelileştirmektedir. Bu araştırmalardan hareket eden feminist teorisyenler ve post-modern feministler, modern bilim ve bilim anlayışına erkek egemen olması bağlamında eleştiri getirirken, toplumsal cinsiyet ideolojisini açığa çıkararak, radikal bir meydan okuma tavrı içine girmişlerdir. Böylelikle kadın ve erkek arasında sadece

doğal yani biyolojik farklılıklara bağlı olduğu düşünülen birçok davranış biçiminin -çok eşlilik, tek eşlilik, saldırganlık, itaat, uyum, güven gibi- aslında toplum-sallaşma, toplumsal cinsiyetin sıradüzeni ve toplumsal cinsiyet rejimiyle bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır.

Batı modernizmi, gündelik hayatı düzenlerken biyolojik faktörü/fıtratı tamamen göz ardı ettiği için, kadınların ve dolayısıyla tüm toplumun aleyhine olan sonuçlara neden olurken; sosyo-kültürel realiteyi kucaalayamayan salt muhafazakar perspektif de kadın ile ilgili her şeyi kolayca "fıtrat" ile açıklamaya çalıştığı ve fıtrata ilişkin açıklamasında metinsel İslam ile geleneksel İslam'ın farklılıklarını göz önünde bulundurmadağı için kadınların aleyhine olan sonuçlara neden olmuştur. Kadın ve erkek rollerinin sadece biyolojik faktör/fıtrat temelinde tanımlanması, cinsiyetçi işbölümünün istenmedik sonuçlarını ortaya çıkararak, kadının özel alanın içine hapsedilmesine ve bu özel alana ilişkin rollerin (ev içi ve çocuk bakımı rollerinin) değersiz addedilmesine sebep olmuştur. Bu durum, aynı zamanda, uzunca bir süre sosyo-kültürel alanda belli kesimlerde kadını görünmez kılmıştır.

KAYNAKÇA

1. Acker, Joan R., (1980) "Woman and Stratification: A Review of Recent Literature" *Contemporary Sociology*, 9, pp. 25-39.
2. Babchuk, Nicholas and Alan Booth, (1969) "Voluntary Association Membership: A Longitudinal Analysis", *American Sociological Review*, Vol. 34, No. 1. Feb., pp. 31-45.
3. Başak, Suna, (2008) "Beşeri Sermaye ve Sosyal Sermaye Kavramlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği" Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (Seçme Yazılar II) ed. Bülent Bayat, Ankara: Alter Yayınları, ss. 1-20.
4. Bhasin, Kamla, (2003) *Toplumsal Cinsiyete Bazı Yüklenen Roller* çev. Ayşe COŞKUN, İst: Kadav Yayınları
5. Booth, Alan, (1972) "Sex and Social Participation", *American Sociological Review*, Vol. 37, No. 2. Apr., pp. 183-193.
6. Connel, R. W., (1998) *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (çev. Cem Soydemir), İstanbul, Ayrıntı Yayınevi.
7. Cutler, Stephen J., (1976) "Age Differences in Voluntary Association Memberships", *Social Forces*, Vol. 55, No. 1. Sep., pp. 43-58.
8. Giddens, Anthony, (2008) *Sosyoloji*, çev: Hüseyin Özel, Abdülkerim Sönmez v.d., Ankara, Kırmızı Yayınları.
9. Janoski, Thomas and John Wilson, (1995) "Pathways to Voluntarism: Family Socialization and Status Transmission Models", *Social Forces*, Vol. 74, No. 1. Sep., pp. 271-292.
10. McPherson, J. Miller and Lynn Smith-Lovin, (1986) "Sex Segregation in Voluntary Associations", *American Sociological Review*, Vol. 51, No. 1. Feb., pp. 61-79.
11. Popielarz, Pamela A., (1999), "(In) Voluntary Association: A Multilevel Analysis of Gender Segregation in Voluntary Organizations", *Gender and Society*, Vol. 13, No. 2. Apr., pp. 234-250.
12. Serdaroglu, Ufuk, (2008) "(Modernist) Bilimin Toplumsal Eşitsizliklerin İnşasındaki Rolü: "Bilim" e Feminist ve Postkolonyel Eleştiriler", *Bilim ve Eleştiri*, Cilt: 5, Sayı: 8, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayını, ss. 17-39.
13. Ulusoy, Demet, (1999) "Plastik Sanatlarda Toplumsal Cinsiyet" Hacettepe Üni.edebiyat fak. Dergisi cilt 16, sayı 2, ss. 43-63.

Dr. Fatma DALAY KÜÇÜKKURT

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğr. Gör.

SİNEMA ENDÜSTRİSİNDE KADIN(LIK) KURGUSU

Sinema, 20. yüzyılın ürünüdür. Sanatların içinde en genci ve yedinci sanat olarak adlandırılır. Filmler, kapitalist sistem içinde tüketim objesi, alınıp satılabilir bir metadır. Bu nedenle sinema aynı zamanda bir endüstridir. Yapım ülkeleri, film türleri, karakterleri, olay örgüleri farklı da olsa ilk film gösterimlerinin yapıldığı 1900'li yıllardan günümüze dek sinema endüstrisi kadının sunumu açısından sürekli aynı anlamlar empoze etmektedir.

Sinema seyircisi, sinema endüstrisinin yüklediği anlamlarla var edilen kadın karakterler ile özdeşleşir. Özdeşleşme süreci, pek çok sinematografik teknik kullanılarak sağlanır. Özdeşleştirme sonucunda seyirci, yönlendirilmiş olur. Kadınlığın ve erkekliğin ne olması gerektiğinin sınırları belirlenir, bilinçaltına kodlanır.

Özellikle feminizm ve psikanaliz ile birleşen film çözümlemeleri, kadının sunumu açısından seyirciye neyin empoze edildiği, ne ile özdeşleştirildiği hakkında birtakım bakış açıları kazandırmıştır. Bu yazıda, sinemada kadının nasıl sunulduğunun cevabı olabilecek bakış açılarının belli başlıları sunulmaya çalışılacaktır.

Kadın, Teşhir Edilerek ve Görsel Haz Duyularak Bakılandır:

Bir filmde kadına yönelik üç ayrı bakış vardır. Kameranın bakışı, izleyicinin bakışı ve film karakterlerinin birbirine bakışı. Bu üç bakışın ortak noktası kadının görsel bir nesne olarak seyrettirilmesidir. Kadın, bakılan konumdadır.

Bu durum, "Dikizcilik" (Voyeurism) ve "Görmeseverlik" (Scopophilia) kavramıyla açıklanır. Dikizcilik, tek yönlüdür, izinsizdir. Bakılan kişi, bakıldığından habersizdir. Bu nedenle bakan kişiye, haz, kontrol ve

iktidar duygusu verir. Görmeseverlik, görüntülere bakmaktan zevk almaktır. Filmler görsel işitsel yapımlar olduğu için, bu iki kavrama, işitmeseverlik (Phonophilia) kavramı da eklenir. Sinema, seyirciye başkalarının bedenlerini sesler ve görüntüler halinde teşhir ederek mükemmel bir dikizcilik olanağı sağlar.

Kadın görüntüsünü dikizlemekten duyulan görsel haz ya da bakmaktan duyulan haz, cinsellik içerir. Feminist bakış açısıyla psikanalitik eleştiriye birleştiren Laura Mulvey, "Görsel Haz ve Anlatı Sineması" başlıklı makalesinde görsel haz açısından şunları söyler: Toplumsal cinsiyeti ne olursa olsun yalnızca bir tek tür seyirci vardır: Erkek ya da erilleştirilmiş olan seyirci. Geleneksel teşhirci rolleri içinde kadınlar, bakılabilir mesajı veren, güçlü görsel ve erotik etki amacıyla kodlanmış dış görünüşleriyle aynı anda hem bakılan hem teşhir edilendirler. Cinsel nesne olarak teşhir edilen kadın, erkek bakışını ele geçirir, erkek arzusu için oynar. İzleyici, filmin erkek kahramanı ile özdeşleştiğinde, kendi bakışını perdedeki vekiline aktarır. Böylece erkek kahramanın olayları denetlemedeki gücüyle, erotik bakışın aktif gücü buluşarak iktidar sahibi olmanın tatmin edici duygusunu yaşar.

Kadın, Fetiş Nesne Haline Dönüştürülerek Yüceltilendir:

Bakılan ve teşhir edilen kadın, erkek kahramanın arzuladığı kadına doğru değişmek zorundadır. Değişmeyi başarır ise fetiş nesne yani yüceltilen bir nesne olmayı hak eder. "Sinemadaki kadını ne yüceltiliyor?" sorusunun cevabı erkeğin istediği değişimi başaran kadındır. Kadın, erkek kahraman tarafından arzulanan için değişir. Değişen kadının, erkeği büyülediği de mutlaka fark

ettirilir. Değişmenin ödül, erkeğin bakışının, aşkının, parasının, onayının vb. ele geçirilmesidir.

Erkek değişen kadını hayranlıkla seyrederken, kadın seyirci de filmdeki kadının hayranlıkla seyredilişini seyredecektir. Film türleri farklı da olsa, filmin olay örgüsü yüceltilen bir nesne olmak için geçirilecek değişimlerden ve bu değişimler sırasında karşılaşılan engellerden oluşur. Kadın, okuma yazmayı, yabancı bir dili, dans etmeyi öğrenir. Şarkı söyler, yalan söyler. Dövüş ustası, usta bir kumarbaz, uyuşturucu bağımlısı, banka soyguncusu, işkenceci, vampir olur. Erkeklerin kabulünü ya da hayranlığını kazanacaksa, erkeklerden daha güçlü vücuda sahip bir kadın olma yönünde bile değiştirilebilir.

Olay örgüsü dışında kamera açıları, yakın plan çekimler, diyaloglar, yücelebilmek için güzelleştirilen ve değiştirilen kadından haz duyan erkeği ortaya koyar. Kadın, sadece erkek için ve erkeğin istediği yönde değiştiğinde kabullenilmeyi ve yüceltmeyi hak edebilen olarak hem film karakterlerine hem de seyirciye sunulmuş olur.

Kadın, "Öteki" Olarak Cezalandırılması Gerekendir:

Dominant toplumsal normların reddedip, bastırma çalıştığı, dışladığı her şey ötekidir. "Öteki", uyulması istenen kültürün dışında kalan şeyler ile birlikte kültürün içerisinde var olan bastırılan ama yok edilemeyip yadsınan şeyleri de temsil edebilir. Dominant normlara aykırı özelliklere sahip cinsiyet, grup, sınıf, ırk, ideoloji vb. ötekileştirilen olur. Öteki; anormal, tehdit edici, tehlikeli, suçlu ve cezalandırılacak olandır.

Sinemada öteki olarak kadın, melodram, komedi, kara film ve müzikaller de "femme fatale" dir. "Erkeklerin arzularını kamçılayan bu tehlikeli dişi, önce onları tahrik eder, sonra da yok eder. Ama bu sırada kendisi de yok olur".

Kadının ötekileştirilmesi özellikle korku filmlerinde belirgindir. Korku filmlerinde canavardır. Canavarın kurbanı olmayı hak edendir. Ya da canavarın dünyaya gelmesine-var olmasına yol açandır. Büyücü, cadı, şeytan, şeytandan hamile kalan, ruhunu şeytana satan kadın, vampir hatta lezbiyen bir vampir, yırtıcı bir hayvana dönüşen kadın, psikopat canı vb.

Film öyküsünün dramatik yapısı gereği, ötekileştirilen kadının üstlendiği anormallik, tehdit edicilik ya da suç genellikle ortadan kaldırılarak cezalandırılır. Fakat bazı filmlerde ceza, "şimdilik kaydıyla"dır. Şimdilik cezasını çekmiş olması-ortadan kaldırılması, ötekinin yarattığı tehlikenin tamamen ortadan kalktığını göstermez. Bir başka filmde yeniden cezalandırılabilmesi için, canavar kadından bir parça kalabilir ya da yok edildiği sanılan vampir kadın yeniden canlanabilir. Dönem dönem yeni versiyonları çekilen eski filmlerin erkek olan canavarları bile, kadına dönüştürülerek dişi versiyonları oluşturulur.

Korku filmlerinde ötekileştirilen kadın karakterler aynı zamanda bazı kavramların metaforu olarak da yorumlanır. Yok edilen vampir kadın, cadı ya da kurt kadın filmin dışından bir kavrama, bir olguya benzetilir. Bu karakterler, erkek egemen toplumun, kadınlara yönelik endişelerinin metaforları olarak yorumlanır. Böylece filmin sonunda yok edilmiş olanın, feminist kadın ve eril kaygılar olduğu belirtilir.

Kadın, Toplumsal Cinsiyet Kalıplarının Aktarıcısıdır:

"Cinsiyet" ve Toplumsal Cinsiyet" kavramları bir farklılığa işaret eder. Cinsiyet (Sex) fizyolojik bir farklı-

Kadının ötekileştirilmesi özellikle korku filmlerinde belirgindir. Korku filmlerinde canavardır. Canavarın kurbanı olmayı hak edendir. Ya da canavarın dünyaya gelmesine-var olmasına yol açandır. Büyücü, cadı, şeytan, şeytandan hamile kalan, ruhunu şeytana satan kadın, vampir hatta lezbiyen bir vampir, yırtıcı bir hayvana dönüşen kadın, psikopat canı vb.

Film öyküsünün dramatik yapısı gereği, ötekileştirilen kadının üstlendiği anormallik, tehdit edicilik ya da suç genellikle ortadan kaldırılarak cezalandırılır. Fakat bazı filmlerde ceza, “şimdilik kaydıyla”dır. Şimdilik cezasını çekmiş olması-ortadan kaldırılması, ötekinin yarattığı tehlikenin tamamen ortadan kalktığını göstermez. Bir başka filmde yeniden cezalandırılabilmek için, canavar kadından bir parça kalabilir ya da yok edildiği sanılan vampir kadın yeniden canlanabilir. Dönem dönem yeni versiyonları çekilen eski filmlerin erkek olan canavarları bile, kadına dönüştürülerek dişil versiyonları oluşturulur.

lık, “Toplumsal Cinsiyet” (Gender) kültürel bir farklılıktır. Cinsiyet, kadın ve erkeği biyolojik olarak tanımlarken, toplumsal cinsiyet, kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eder .

Filmler, toplumsal cinsiyet beklentilerine yön verir. Kadın ve erkeğin toplumda üstlenmesi gereken roller, farklı karakterler (kız çocuğu, ergen kız, genç kadın, yaşlı kadın, ev kadını, iş kadını vb.) farklı kadın starlar, farklı film türleri ile yeniden üretilir. Filmlerdeki kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerinin nelerden oluşması gerektiğini gösteren kadınlar olarak konumlandırılmış olur. “Nasıl bir kadınlık?” sorusunun yanıtını canlandırılan kadınlar üretilir.

Kadın, çapkınlık yapan erkeği affedendir. Koca bulması gerektirir. Erkeğin kararlarına (bu kararlar doğru ya da ahlaklı olmasa bile) uyum sağlaması-itaat etmesi beklenendir. Zorluklarla karşılaştığında erkeğin himaye etmesine muhtaç olmalıdır. Namusunun sorumluluğu erkeklere verilir. Bir insan olarak, ahlaki olanı idrak etme ve gereğini yapma açısından erkek tarafından uyarılan, cezalandırılır. Erkekten daha fazla kazanmamalı, öne çıkmamalı, otorite kurmamalıdır. Özel alanda yani ev içi alanda kalmalıdır. Bu alanda hizmet etmeli, hizmet ederken dayanışma talebinde bulunmamalıdır. Kamusal alanda var olacaksa, erkeğin yardımıyla var edilmiş olmalıdır. Kamusal alanda var edilmenin ölçütü çoğunlukla erkeğin aşkına karşılık

vermesinden geçmelidir ya da zaten kamusal alanda ise ilerlemesi bir biçimde erkeğe bağlı olmalıdır.

Ayrıca, erkeklerin üstlenmemesi gereken erkeklik rollerinin neler olduğunun dolaylı iması da kadın üzerinden yapılır. Kadına ait olması gereken tutum ve davranışları erkek karakterlerin sergilemesine müsaa-de edilmez. Neşeli, merhametli, uysal, duygusal olan erkeğe, özel ya da kamusal alanda dayanışmacı olan erkeğe film öyküsü içinde “karı gibi” benzetmesi yapılabilir, çocuk bakarsa “beceriksiz” gösterilir, namusunu elini kana bulayarak temizlemezse “korkak” olur.

Sinemanın ilk yıllarından günümüze star haline getirilmiş kadın oyuncular özellikle melodramlarda, romantik güldürülerde kendi amaçları, idealleri ve erkek dünyasında bir yere sahip olma istekleri ancak erkeğe karşı duydukları aşktan sonra gelirse gerçekleşebilen kadını oynamışlardır. Çoğu kadın star, gülyeryüzlü, evde kocasını bekleyen, sabırlı, sorumlulukları sadece aile içi ile sınırlı bırakılmış kadınları canlandırmıştır. Kadınlar genellikle hemşire, öğretmen, kütüphane memuru, sekreter gibi “kadınlara yakışan” mesleklerde gösterilmiştir. Kadın yıldızların güçlü ve otoriter bir yapıda görüldüğü filmler de vardır. Ancak bu filmlerde de çoğu kez kötü eş, çok hırslı anneler olarak sunuldukları için saygınlıkları azaltılmıştır .

Sonuç

Sinema endüstrisinin kadını nasıl sunduğunun cevabı, bir insan olarak kadının ahlak, değer ve inanç

Sinema endüstrisinin kadın karakterlerine senarist ve yönetmenlerce yüklenen istekleri, engelleri ve filmin sonunda bu kadınların elde ettikleri, kendi doğrularımız, ahlaki yargılarımız ve inandığımız değerlerle karşılaştırılmalıdır. Bu değerler sinema endüstrisi tarafından manipüle edilmemiş olmalıdır. Böylece, sinemada sunulan kadının, insan olarak sorumlu olması gerekenleri yansıtıp yansıtmadığını daha doğru yargılayabiliriz. Ayrıca, kadınlığın “ne olmadığı” ya da “ne olmaması gerektiğini” de daha iyi idrak edebiliriz.

açısından sorumlu olması gerekenlerden çok uzak sunulduğudur. Kadın, görüntü endüstrisinin istismar ettiği.

Sinemanın kadını hangi özelliklerle, hangi kalıplarla, hangi dayatmalarla sunduğunu daha iyi idrak edebilmek için dramatik yapıya dikkat edilmelidir. Dramatik yapı, istek- engel- eylem öğelerinden oluşur. Kadın karakter ne istiyor? İsteklerine ulaşmak için ne yapıyor? İsteklerine ulaşmasında karşısına hangi engeller çıkarılıyor? Filmin sonunda neye ulaşıyor?

Sinema endüstrisinin kadın karakterlerine senarist ve yönetmenlerce yüklenen istekleri, engelleri ve filmin sonunda bu kadınların elde ettikleri, kendi doğrularımız, ahlaki yargılarımız ve inandığımız değerlerle karşılaştırılmalıdır. Bu değerler sinema endüstrisi ta-

rafından manipüle edilmemiş olmalıdır. Böylece, sinemada sunulan kadının, insan olarak sorumlu olması gerekenleri yansıtıp yansıtmadığını daha doğru yargılayabiliriz. Ayrıca, kadınlığın “ne olmadığı” ya da “ne olmaması gerektiğini” de daha iyi idrak edebiliriz.

DİPNOTLAR

1. Erdoğan, Nezi, Seyirci ve Sinema, Med Campus-ODTÜ GİSAM, Ankara, 1994, s.37
2. Erdoğan Nezi, Sinema ve Psikanaliz, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı 70, Güz 1996, s.245
3. Mulvey, Laura “Görsel Haz ve Anlatı Sineması”, çev. Nilgün Abisel, 25. Kare, 21. Sayı, s. 41-43
4. Gabbard O. Glen ve Gabbard Krin, Psikiyatri ve Sinema, Çev. Yusuf Eradam ve Hasan Satılmışoğlu, İstanbul:Okuyan Us Yay., 2002, s.330.
5. Wood, Robin, “Amerikan Korku Filmine Devrimsel Açından Bir Bakış”, Çev. Nihal Yeginobalı, 25. Kare, Sayı 20, 1997, s.72
6. Tohill, Cathall ve Tombs, Pete. Avrupa Seks ve Korku Sineması, Çev. Nilgün Birgül, İstanbul Kabalcı Yayınları, 2005, s. 47
7. Ryan, Michel ve Kellner, Douglas, Politik Kamera: Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası, Çev. Elif Özsayar, İstanbul, Ayrıntı Yay. 1997, s.265
8. Marshall, Gordon, Sosyoloji Sözlüğü, Çev: Osman Akınhay, Der-ya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 1999, s. 98.
9. Derman, Deniz, Jean Luc Godard’ın Sinemasında Kadının Yeniden Sunumu, Med Campüs-ODTÜ GİSAM, Ankara, 1994, s.27-33.

KAYNAKLAR

1. Derman, Deniz, Jean Luc Godard’ın Sinemasında Kadının Yeniden Sunumu, Med Campüs Yayınları ODTÜ-GİSAM, Ankara, 1994.
2. Erdoğan Nezi, Sinema ve Psikanaliz, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı 70, Güz 1996, s.245
3. Erdoğan, Nezi, Seyirci ve Sinema, Med Campüs Yayınları, ODTÜ-GİSAM, Ankara, 1994.
4. Gabbard, O. Glen ve Krin Gabbard , Psikiyatri ve Sinema, Çev. Yusuf Eradam ve Hasan Satılmışoğlu, İstanbul:Okuyan Us Yay., 2002, s.330.
5. Koç, Ayşegül, Vagina Dentata’lar, Femme Fatale’ler: C Blok, Masumiyet, Üçüncü Sayfa ve İtiraf’ta Kadının Temsili, Türk Film AraştırmalarındaYeni Yönelimler Sinema Dizisi:3, Yay. Hız. Deniz Derman, Derleyen: Övgü Gökçe, İstanbul:Bağlam Yay. 2001, s.133-146
6. Küçük Kurt, Fatma ve Gürata, Ahmet, Sinemada Anlatı ve Türler, Ankara:Vadi Yayınları, 2004.
7. Marshall, Gordon, Sosyoloji Sözlüğü, Çev: Osman Akınhay, Der-ya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yay., 1999.
8. Mulvey, Laura, “Görsel Haz ve Anlatı Sineması, çev. Nilgün Abisel, 25. Kare, 21. Sayı, s.38-47
9. Öztürk, S. Ruken, Sinemada Kadın Olmak, İstanbul:Alan Yayıncılık, 2000.
10. Ryan, Michel ve Kellner, Douglas, Politik Kamera: Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası, Çev. Elif Özsayar, İstanbul, Ayrıntı Yay. 1997, s.265
11. Sennett, Richard, Kamusal İnsanın Çöküşü, Çev. Serpil Durak - Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 1996, Ankara.
12. Shrage, Laurie, “Feminist Film Estetiği Bağlamsal Bir Yaklaşım”, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi Yıllık 2001, Ankara, s.183-196,
13. Tohill, Cathall ve Tombs, Pete. Avrupa Seks ve Korku Sineması, Çev. Nilgün Birgül, İstanbul Kabalcı Yayınları, 2005, s. 47
14. Yüksel, N. Aysun, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Kalıpları ve Popüler Bir Örnek Olarak Duruşma Filmindeki İzduşümleri, Türk Film AraştırmalarındaYeni Yönelimler Sinema Dizisi:3, Yay. Hız. Deniz Derman, Derleyen: Övgü Gökçe, İstanbul:Bağlam Yay. 2001, s.133-146

Dr. Ayşe GÜREL

Memur-Sen Kadın Komisyonu Eski Başkanı

KADIN VE TOPLUMSAL BARIŞ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Kadın ve TBMM

Doğada bitkiler arasında erkek özellikleri fazla, dişi özellikler az mıdır? Hayvanlar dünyasında dişiler az, erkekler fazla mıdır? Doğan çocuklarımız arasında yine erkekler fazla, dişiler az mıdır? Yüce yaratan; insan, hayvan ve bitkilerin dünyadaki dağılımını kurarken neden dünyada onların yarı yarıya paylaşmasına dayalı bir denge düzenlemiştir? Dünyadaki bu mükemmel denge ve uyum bu sayede sağlanmışsa bizi yöneten insanların neden sadece %10 luk bir kısmı kadın, diğerleri erkektir?

Bütün bu sorularına bir özeleştirisi ile devam etmek istiyorum. Sivil toplum kuruluşlarına (STK) katılmadan, cemiyetçiliğin merdivenlerini adım adım tırmanmadan ve siyaset yapmadan Meclise giremeyiz ve kadınları temsil edemeyiz. (Gerçi siyaset veya STK ortamında görünmeden ilk kez adını milletvekili aday listesinde gördüğümüz ve Meclise adeta ısınlanarak gelen kadın vekiller de olabiliyor. Fakat biz böyle bir şeyi bir daha görmemeyi dileyerek ve çok az sayıda olduklarına inandığımız için bu durumu görmezden gelerek yazımıza devam edebiliriz.) STK toplantıları genellikle iş çıkışı akşam saatlerinde veya hafta sonlarında yapılır. Bekar olan kadınların daha kolay katılım sağlayabileceği bu toplantılarda evde çocukları tarafından yolu gözlenen ve hafta sonu yapılacak bir çok ev işi olan bir annenin ne kadar istese de katılamayacağı bir gerçektir. STK'ların düzenlediği basın açıklamaları, mitingler, genel kurul toplantılarında kadın üyeler çok az katılım sağlar. İşinde amirinden izin yanında bir de evde kocasından onay almak zorundadır. İlk birkaç toplantıdan sonra izin veya onaylar yavaş yavaş biter. Bu arada bu sorunlardan sıyrılıp çıkabilen kadınlar sayılarının azlığı nedeniyle daha göz önünde olurlar. Bu

nedenle daha mükemmel, daha katılımcı ve daha üretici olmaları beklenir. Bu ve buna benzer nedenlerden dolayı 25.02.2010 tarihinde konfederasyon başkanı tarafından bol yağmurlu bir günde yapılan "Milli İradeye Saygı" basın açıklamasında yüzlerce erkek sendika üyesi arasında sadece 7 kadın sendikalı olarak katılım sağlayabildik.

TBMM'de bizi temsil eden vekillerin %50 kadın, %50 erkek olarak dağılım gösterdiğini bir hayal edelim. Kadınlardan çoğunun anne olduğunu, yani anne şefkati, anne yumuşaklığı, anne sorumluluğu ve fedakarlığının Mecliste yeri olduğunu düşünelim. Böyle bir meclisten iki dönem önceki hükümet döneminde olduğu gibi cezaevlerinin dolduğu, artık boşalması gerektiğine veya başka garip nedenlere dayanan "af yasası" çıkar mıydı? Kadın vekillerin de "aman üst düzeyin aldığı kararlara katılayım, liderimin gözünden düşmeyeyim, bir daha seçilebileyim" endişesi ile komutanına karşı gelmeyen askerce bir tavırla her şeye "evet" diyerek elleri kalkar mıydı?

Hayalimizde biraz daha ileri gidelim. Benim Kızılcahamam'ın bir köyünde biraz çifçilik biraz da hayvancılıkla geçimini sağlayan ilkokul mezunu "Anakız Teyzem" vekil olarak meclise girseydi nasıl olurdu? O yerel kıyafeti, güneşten yanmış nasırlı elleri, karasal iklimin her türlü zorluğu ile savaşıyor, ekmeğini gerçek anlamda taştan topraktan elleri ile çıkaran yine de yaşama sevincini kaybetmeyen teyzemin kendisi hakkında tasarlanan tarım ve hayvancılıkla ilgili politikalara kendi sözleri ile müdahalesi nasıl olurdu? Halkımızın % 90'ı üniversite mezunu değil ki, neden temsilcilerimiz hep üniversite mezunu hatta akademisyen? "Anakız Teyzelerin" de vekil seçilmesi, en azından Meclisin ilgili komisyonlarına davet edilmesi gereklidir. İlk davette belki şaşkınlıktan dili tutulabilir, ama devamında korkusuzca kendisini ifade edebilir.

Örgütlü Kadın ve Toplumsal Barış

Geçenlerde bir gazete haberinde bir şehrimizin bir üniversite kampüsünün girişinde türbanlı öğrencilerin girişte türbanlarını çıkarmak, çıkışta takmak için kullandıkları kabinin kundaklandığı haberi vardı. Çocuklarımızın devam ettiği özel okula ünlü bir edebiyatçımızın imza günü için davet edilmesini tavsiye ettiğimde "geçmişte üyesi olduğu parti yüzünden velilerimiz tarafından hoş karşılanmaz" diyerek reddedildi. Ankara'yı ziyaret eden lise öğrencisi bir genç kızımızdan "Anıtka-bir ziyaretimde türbanlı kadınlar gördüm onların ne işi vardı orada " diye sızlanmasını dinlerken tüylerim ürperdi. Gördüm ki kimse karşı fikirde olanlara tahammül etmek istemiyor. Hayata yeni yeni başlayan öğrenci kızımız da aslında büyüklerinden gördüğü davranışlardan etkilendiğini inkar etmedi. Birçok gazete ve televizyon kanalı aslında daha çok satış ve rating çeken manşetler ve tartışmalar ile bu tahammülsüzlüğü körüklemekte, bizlere bol bol paranoya senaryoları yüklemektedir.

Çocuklarımız için endişelerimiz vardır. Onların iyi bir meslek sahibi olmaları, iyi para kazanmaları, iyi bir yuva kurup mutlu olmalarını isteriz. Bunun için iyi okullara, özel okullara, tanınmış dersanelere gönderir, maddi fedakarlıktan kaçınmayız. Sağlıklı olmaları için uyuşturucudan uzak tutmaya çalışır, millî ve manevî değerlerimizi onlara aktarmaya çalışırız. Fakat görevimizi yapıp kıvançla gönderdiğimiz üniversitelerde onları kutuplaşmalar

ve ayrımcılıklar beklemektedir. Mezun olduktan sonra çalıştıkları işyerlerinde ve sosyal hayatlarını geçirecekleri apartman veya sitelerde de olacağı gibi...

Çeşitli partiler, odalar, dernekler, sendikalar ve konfederasyonların üst düzey yöneticileri bir araya geldikleri zaman olgun ve hoşgörülü tavırları ile iletişimlerinde belirli bir samimiyeti sağlarlar. Fakat üyeler ve halk arasında bu karşılıklı hoşgörüyü, karşısında-

kini olduğu gibi kabul etmeyi, saymayı ve "Allah için sevmeyi" göremeyiz. Hatta bu yaklaşım biraz "safça" bile bulunur.

Biz kadınlar biliriz ki, hayatın kaynağı karşılıksız sevgidir, aşktır, hoşgördür ve bütün bunlardan doğan huzurdur. Dünyaya bunu göstermek ve hatırlatmak için örgütlenelim. Toplumsal huzur, barış ve güven ortamını evimizde, apartmanımızda, okulumuzda, işyerimizde ve ülkemizde oluşturmak için hangisi gerekiyorsa o örgütü kuralım, çevremizde bu özellikteki örgütlere üye olalım, onları destekleyelim. Milletvekili olmayı çok uzak bir ihtimal gibi görmeyelim. Hedeflerimiz arasına bunu da koyalım. Çeşitli vesileler ile bir araya geldiğimiz farklı görüşten üyelerin olduğu STK toplantılarında saygımızı, gerçekten karşılık beklemeyen sevgimizi ve hoşgörümüzü gösterelim.

Unutmayalım; Biz farkında olabiliriz veya olmayabiliriz, fakat etrafımız bizleri gelecekteki yaşamları için örnek almakta olan çocuk ve gençlerle çevrili.

Bütün kadınlarımızın Dünya Kadınlar Günü'nü kutluyor, toplumsal barış ve huzur açısından dünyaya örnek olduğumuz günleri hep beraber görmeyi diliyoruz.

Biz kadınlar biliriz ki, hayatın kaynağı karşılıksız sevgidir, aşktır, hoşgördür ve bütün bunlardan doğan huzurdur. Dünyaya bunu göstermek ve hatırlatmak için örgütlenelim. Toplumsal huzur, barış ve güven ortamını evimizde, apartmanımızda, okulumuzda, işyerimizde ve ülkemizde oluşturmak için hangisi gerekiyorsa o örgütü kuralım, çevremizde bu özellikteki örgütlere üye olalım, onları destekleyelim.

Jülide SARIEROĞLU

HAK-İŞ Kadın Platformu Başkanı

ÇALIŞMA HAYATI VE KADIN

Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmak yolunda verdiği mücadelenin temsili başlangıcı olan 8 Mart 1857'den bu yana kadınlar açısından önemli ilerlemeler kaydedilmesine ve umut verici gelişmeler yaşanmasına rağmen, kadın sorunları hâlâ dünya gündeminde ilk sıralarda yer almaktadır.

Birleşmiş Milletlerin, 1977 yılında aldığı 8 Mart'ın "Dünya Kadınlar Günü" olarak kutlanması kararından bu yana kadınların toplumsal yaşama katılma, eşit fırsatlardan yararlanma istekleri ve kadın haklarının önemi, her yıl bu günde tekrar tekrar vurgulanmaktadır. 1857'den itibaren güç kazanarak bugüne kadar devam eden, kadınların siyasi, ekonomik, kültürel hayata katılımını sağlayacak tüm haklardan eşit şekilde yararlanmaları amacıyla uluslararası düzeyde gerçekleştirilen tüm çalışmalar, eşitlik, kalkınma ve barış ortak hedeflerinin ülkelerin gündemine yerleşmesine neden olmuştur.

Başta Birleşmiş Milletler, AB, ILO olmak üzere pek çok uluslararası kurum ve kuruluşun çabaları, bugün

birçok ülkenin katılım ve desteğiyle önemli bir noktaya taşınmıştır.

Sevgi, şefkat ve merhamet gibi niteliklerin kadında bulunduğu bütün dinlerin ve felsefelerin ortak kabuldür.

Ancak ne yazık ki bütün bu niteliklerin sahibi olan kadın tarih boyunca hep sömürülmüş, horlanmış, ezilip, itilmiştir.

Dünyada yoksulluk sınırındaki 1,5 milyar insanın % 70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Hala 85 milyon kız çocuğunun eğitim olanağı bulunmamaktadır. Mülteci nüfusunun yüzde 85'i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Dünyadaki işlerin % 60'ını yapan kadınlardır. Buna karşılık toplam gelirin % 10'una, dünya üzerinde mal varlığının ise % 2 sine sahip olabilmektedir. Dünyada gayrimenkullerin yüzde 98'i erkeklerin üzerine kayıtlı.

Rakamlardan da anlaşılacağı gibi insanlık maalesef madde üzerindeki fetihlerine paralel bir iç dünya

ahengi, vicdan ve ahlak yükselişi gösterememiştir. Bu eksikliğin yarattığı acı fatura da kadınlar tarafından ödenmiştir.

Anne, eş ve emekçi olarak günde üç vardiya çalışmanın yanı sıra işsizliğin, yoksulluğun, dışlanmışlığın, savaşın ve göçün ağır faturası da önce ve en çok kadınlarca ödenmiştir.

Kadın kimi içi boş vehimler nedeniyle işgücünden, eğitimden dışlanmıştır. Kadın çağdaşlık, özgürlük, uygarlık maskeli sömürülere maruz kalmıştır. Kadına yönelik şiddet, namus cinayetleri süregelmiştir.

Aslında bugün tüm dünyanın yaşadığı bunalımların sebebi de kadınların maruz bırakıldığı eşitsiz düzendir. Çünkü bir toplumun sahip olduğu uygarlık seviyesini ölçmek için, kadının hayat şartlarına bakılması gerekmektedir.

Toplumsal ve siyasal yaşamda sahip oldukları hakları en iyi biçimde kullanan kadınlar, ülkelerinin kalkınmasına, gelişmesine ve çağdaşlaşmasına büyük katkı sağlamaktadır. Kadınlar, tarih boyunca devletlerin demokratikleşmesinde etkili olmuş, üretime ve yönetime katılma imkanına erişen kadınlar, toplumsal gelişme çabalarında etkin roller üstlenmişlerdir.

Bu gerçeğe rağmen, dünyada ve ülkemizde kadın sorununun bütünü ile çözülebildiğini söyleyebilmek imkansızdır. Kadınların sorunları, ülkelerin genel ekonomik ve sosyal sorunlarından bağımsız değildir. Bilakis kadınların yaşadıkları sorunlarda kaydedilecek ilerlemeler ülkelerin temel sorunlarının çözülmesinde önemli bir role sahiptir.

Ayrıca bir ülkenin çağdaşlık iddiasını sürdürmesi, kadınların hak ve özgürlüklerini 'eşitlik ilkesi' çerçevesinde kullanabilmelerine, toplumsal statülerinin güçlendirilmesine ve bütün önyargılardan uzak olunmasına bağlıdır. Bu çerçevede eşitlik kişilerin kadın veya erkek oluşlarıyla değil, insanlık sıfatlarıyla ilgili bir

gerek olarak anlaşılmalıdır. Kadın sorunu genel olarak insan sorunundan soyutlanarak kutuplaşmalara yol açılmamalıdır.

Türkiye Çalışma Hayatında Kadın

Türkiye'de kadınlar siyasi ve hukuki haklarını pek çok Batı ülkesinden daha önce elde etmişlerdir.

Kadınların çalışma yaşamına katılımı da dünyada olduğu gibi ülkemizde de sanayi devriminin yarattığı toplumsal değişimle beraber gerçekleşmiştir.

Türkiye'de kadınlar ilk kez;

- Ücretli işçi olarak 1897 yılında,
- Devlet memuru olarak 1913 yılında
- Tüccar ve esnaf olarak 1914 yılında çalışmaya başlamıştır.

1930 yılında doğum izni düzenlenmiş, 1936 yılında İş Kanunu Yürürlüğe girerek kadınların çalışma hayatına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. İlk kadın sendikacı ZEHRRA KOSOVA DURMAZ 1928 yılında bir tütün işçisi olarak sendikal faaliyete başlamıştır.

Diğer taraftan 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılımının artırılması ve kadın haklarının geliştirilmesi yönündeki çalışmalar hız kazanmıştır.

1990'lı yıllardan itibaren ülkemizde yapılan çalışmalara başta;

• BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW),

- Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu,
- Pekin+5 Sonuç Bildirgesi olmak üzere
- Uluslararası sözleşme ve kararlar ile
- Avrupa'da kadın sorununun başlangıç noktası olan (1957) Roma Antlaşması'nın 119. Maddesi (Antlaşma, Üye Devletlere, kadın ve erkeklerin eşit iş için eşit ücret almalarını sağlama yükümlülüklerini hatırlatmaktadır.)

Toplumsal ve siyasal yaşamda sahip oldukları hakları en iyi biçimde kullanan kadınlar, ülkelerinin kalkınmasına, gelişmesine ve çağdaşlaşmasına büyük katkı sağlamaktadır. Kadınlar, tarih boyunca devletlerin demokratikleşmesinde etkili olmuş, üretime ve yönetime katılma imkanına erişen kadınlar, toplumsal gelişme çabalarında etkin roller üstlenmişlerdir.

- Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın 1970li yıllardan itibaren aldığı kararlar,
- 1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması (Antlaşma ekinde yer alan Sosyal Politika Antlaşması'nın 6 ncı Maddesi kapsamında "Cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmaksızın eşit ücret" ödenmesi gerektiği belirtilmektedir.)

Ülkemizde yaygın olan geleneksel ve toplumsal bakış açısı ne yazık ki kadın istihdamına tüm süreç boyunca psikolojik bir bariyer koymaktadır. Ev içi sorumluluklarda yani toplumsal yaşam açısından büyük önemi olan çocukların yetiştirilmesi ve bakımı, ailenin yaşlı, hasta ve engelli bireyleri gibi bakıma muhtaç bireylerinin bakımı, ve tüm aile bireylerinin tükettiği ev hizmetlerinin sağlanması gibi emek yoğun ev içi üretimde eşit bir paylaşımın ve ebeveyn izninin tüm çalışanlar açısından olmaması, bakım hizmetlerinin yetersiz olması kadınların işgücüne katılımını ve işe devamlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

- 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması, (Antlaşma kadın ve erkek eşitliğini Topluluğun temel görevlerinden biri olarak belirlemiştir)
- ve AB'ye uyum kriterleri yön vermiştir.

AB'ne uyum sürecinde Anayasamız başta olmak üzere İş Kanunu'nda, Türk Ceza Kanununda, Medeni Kanunda çok önemli düzenlemeler yapılmıştır.

AB direktiflerinin ve ILO normlarının iç hukukumuzda uyumu gerçekleştirilmiştir. Bu uyum çalışmalarının yansımasıyla 4857 sayılı Yeni İş Kanunu ve bu Kanuna dayanarak çıkarılan Yönetmelikler, öteden beri mevzuatımızda mevcut olan çalışma hayatında kadınları korumaya yönelik düzenlemeleri güçlendirmiştir.

Yine son dönemde İstihdam Paketiyle yaş sınırı aranmaksızın tüm kadınların istihdamını teşvik etmek amacıyla önemli bir düzenleme hayata geçirilmiştir. TBMM'de "Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu"nun kurulması ise önemli bir milattır.

Sorunlar

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için Türkiye özellikle yasal açıdan çok önemli gelişmeler kaydetmiştir.

Ancak atılan tüm olumlu adımlara rağmen ülkemizde kadınlar işgücü piyasasında "düzgün olmayan işler" olarak adlandırılan kayıt dışı ve düşük ücretli işlerde istihdam edilmektedir. Kadınların bir kısmı işgücü piyasasındaki yüksek işsizlik oranları, sosyal güvenceden yoksun çalışma, uzun çalışma saatleri ve ağır iş şartları gibi olumsuz koşullar nedeniyle işgücü piyasasına katıl(a)mamaktadır. İşgücü piyasasına katıl(a) mamak ya da olumsuz koşullarda istihdam edilmek, bu kişilerin yoksulluk riskini artırmakta, ekonomik ve toplumsal hayatın sınırında ya da dışında yaşamalarına neden olmaktadır.

Ülkemizde işsizlik sorununun geçmişten bugüne ciddi boyutlara ulaşmasının; ekonominin yeni yatırımlarla verimli istihdam alanları yaratma performansının azalırken, kayıtdışı istihdamın giderek büyümesinin de kuşkusuz buna etkisi olmaktadır.

Diğer taraftan Türkiye'de kırdan kente göçle beraber tarımdan diğer sektörlerle işgücü göçü gerçekleştikçe, tarımın istihdamdaki payı azalmış; buna paralel olarak da işgücüne kadın katılım oranı düşüş eğilimine girmiştir. Kadınların eğitim seviyesinin görece daha düşük olması kadınların tarım dışı sektörlerde istihdam edilmelerini zorlaştırmış, dolayısıyla kente göçle beraber kadınların önemli bir kısmının işgücü piyasası dışında kalmalarına neden olmaktadır.

Ayrıca ülkemizde yaygın olan geleneksel ve toplumsal bakış açısı ne yazık ki kadın istihdamına tüm süreç boyunca psikolojik bir bariyer koymaktadır. Ev

içi sorumluluklarda yani toplumsal yaşam açısından büyük önemi olan çocukların yetiştirilmesi ve bakımı, ailenin yaşlı, hasta ve engelli bireyleri gibi bakıma muhtaç bireylerinin bakımı, ve tüm aile bireylerinin tükettiği ev hizmetlerinin sağlanması gibi emek yoğun ev içi üretimde eşit bir paylaşımın ve ebeveyn izninin tüm çalışanlar açısından olmaması, bakım hizmetlerinin yetersiz olması kadınların işgücüne katılımını ve işe devamlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

2 Mart 2010 tarihinde açıklanan 2009 yılı Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre kadınların işgücüne katılma oranı % 26'dır. Türkiye'de kadınlarda tarım işsizliğinin hemen hemen sıfır olması nedeniyle işsizlik oranlarını tutarlı bir biçimde karşılaştırabilmek için tarım dışı işsizliği incelemek gerekmektedir. Bu çerçevede tarım dışı işsizlik oranı ise kadınlarda bir önceki yıla göre 3,8 puanlık artışla % 21,9 olmuştur.

Yasal düzenlemelerdeki avantajlı bu duruma rağmen kadın nüfusumuza ilişkin gösterge ve veriler geleneksel sosyo-kültürel yapımızın da etkisiyle uluslararası arenadaki ülkelerin çok gerisindedir. Kadınların işgücüne katılma oranları açısından ülkemiz AB ülkeleri ile kıyaslandığında en son sıradadır.

AB Ülkelerinde İşgücüne Katılma Oranları

	KADIN	ERKEK
AB 27	57.00 (Dünyada 52.4)	78.20
AB 15	63.20	79.20
MALTA	37.00	77.90
ITALYA	49.60	74.20
YUNANİSTAN	54.70	79.20
ROMANYA	54.90	68.80
MACARİSTAN	55.40	68.50
İSPANYA	58.20	81.30
PORTEKİZ	68.10	79.10
İNGİLTERE	69.00	82.20
HOLLANDA	70.10	83.90
FINLANDİYA	73.00	77.20
DANİMARKA	76.30	83.70
İSVEÇ	76.90	81.90

Ayrıca ülkemizde hala okumaz-yazmaz kadın oranı %19, ilköğretime katılmayan kız çocuk sayısı 700.000, Taşınmaz mallarda kadın sahipliği oranı %9'dur. Diğer taraftan kamu sektöründe üst düzey karar verici konumlarda kadın oranları çok düşüktür. Müsteşarlar içerisinde hiç kadın yoktur, 80 müsteşar

yardımcısı içerisinde 3 kadın vardır, hiç kadın valimiz yoktur, 428 vali yardımcısından 7'si kadındır, genel müdür yardımcısı düzeyinde 374 kişiden 29 kişi kadındır.

Kadınların sendikal üyelikleri ve yönetim kademelelerindeki temsili de benzer durumdadır. ETUC tarafından yapılan ankete göre Avrupa düzeyinde Sendikalarda kadın oranı % 42'dir. Ancak bu oran %10 ile %76 arasında değişmektedir. %76 Norveçken, Türkiye %10 ile en düşük oranları rapor etmiştir. Son verilere göre sendikadaki kadın üye oranı ortalama %12-13 düzeyindedir. Yönetim kademesinde görev yapan kadın sayısı ise yalnızca % 1 seviyesindedir.

Ülkemizde kadın nüfusunun önemli bir bölümünün eğitim sorunu vardır.

Bilhassa kırsal kesimde okuma-yazma bilmeyen, örgün öğretim imkânlarından yararlanamadığı için kendini yetiştirememiş kadınlarımızın sayısı hala azımsanmayacak ölçüdedir.

Köyünde tarlasında veya şehirde fabrikada, büroda, evinde bütün gün çalışan ama sosyal güvencesi olmayan milyonlarca kadınıımız vardır. Köyünü, yuvasını bırakıp büyük kentlere göçen kadınlarımızın, sosyal güvence dışında da bir çok sorunları bulunmaktadır.

Hayatın her alanında tutunmaya çalışan; bunu yaparken gerçekten çok büyük sorunlarla boğuşan, adeta varlık-yokluk mücadelesi veren kadınlarımız vardır.

Gecekondu, derme çatma barakalarda, sağlıksız konutlarda oturmak zorunda kalan, kocası işsiz olduğu veya aldığı ücret evini geçindirmeye yetmediği için, ailesine, çocuklarına bakmaya çalışan kadınlarımız vardır.

Bir de ülkemizde, geleneksel alışkanlıkların ezdiği kadını, kimi ideolojik kaygı ve vehimlerle, kılık kıyafet gibi suni gerekçelerle, meslek eğitiminden, üniversiteden, iş hayatından ve toplumdan dışlayan köhne bir anlayış vardır. Bu da üzerinde düşünülmesi gereken bir başka ülke gerçeğimizdir.

Çözüm Önerileri

Kadınların karşılaştıkları sorunlar, sadece şikayet ederek üstesinden gelinemeyecek kadar ağır ve büyüktür. Kadınlar bu gerçeğin farkındalığıyla tüm olumsuzluklara rağmen mücadelesine devam etmektedir.

Ev kadınından sanatçısına, öğrencisine, işçisine, memuruna, çiftçiden politikacısına kadar her düzeyde ülkemiz kadını, sürekli gelişen bir bilinçle toplumdaki

Kadınlar, aile ve iş yaşamlarını uyumlaştıracak sosyal destek mekanizmalarına (kreş, yaşlı ve engelli bakım hizmetleri) ihtiyaç duymaktadır. Bakım hizmetlerinin toplumsal bir sorumluluk olduğunun bilinciyle başta yerel yönetimler olmak üzere yerel ve merkezi kamu idaresinin bu alanda hizmet sunması önemli bir adım olacaktır.

konumunu sorgulamaktadır; sorunlarını ve bunların çözümü talebini her geçen gün daha yüksek sesle dile getirmektedir.

Ancak bu çaba tek başına yeterli değildir. Kadınların yaşadıkları sorunları ve güçlükleri aşabilmenin yolu yasalardan çok, kafaları değiştirmekle mümkün olabilecektir.

Uluslararası referanslar, iç hukuk düzenlemeleri ve hatta dini referanslar kadınlara ne kadar ileri haklar tanırsa tanırsın, sorun daha çok, kültürel gelenekler, alışkanlıklar ve ezberlerle ilgilidir.

Öncelikli olarak toplumsal anlayış ve davranış biçimlerinin gözden geçirilmesine, sorgulanmasına ve değiştirilmesine ihtiyaç vardır. Kadınlarımızın hak ettiği yere gelebilmesi için tüm kesimlerin bu süreci desteklemesi ve üzerine düşen görevi yerine getirmesi büyük önem taşımaktadır.

Diğer taraftan ise kadın sorunlarının kapsamlı makroekonomik politikalar ile desteklenmesi ve tüm politikalar ile ana akımlaştırma ile bütünleştirilmesi gerekmektedir.

Eğitim düzeyinin yükselmesi ile kadının iş hayatındaki yeri ve konumu güçlenecektir. Üreten kadının örgütlenme ve siyaset yapma kabiliyeti gelişecektir. Bu gelişmeler, kadınlarımızı sorunlarının çözümü için ihtiyaçları olan güce de kavuşturacaktır. Bu nedenle kadınların eğitim imkanlarının geliştirilmesi için daha

çok çaba sarf edilmelidir. Kadınlarımız ekonominin talep ettiği işgücü nitelikleriyle donatılmalıdır.

Kırsal kesimde yaşayan kadınlar için gelir getirici ve çalışma koşullarını iyileştirici projeler yapılmalıdır. Tarım İş Yasasının çıkartılarak tarımda çalışan kadın ve erkeklerin çalışma standartları düzenlenmelidir.

Kadınlar, aile ve iş yaşamlarını uyumlaştıracak sosyal destek mekanizmalarına (kreş, yaşlı ve engelli bakım hizmetleri) ihtiyaç duymaktadır. Bakım hizmetlerinin toplumsal bir sorumluluk olduğunun bilinciyle başta yerel yönetimler olmak üzere yerel ve merkezi kamu idaresinin bu alanda hizmet sunması önemli bir adım olacaktır. Ayrıca doğum yapan kadının çocuğunun kreş veya bakıcı ücretinin, aile ve sosyal yardım sigortası adı altında ihdas edilecek bir sigorta kolundan karşılanması yoluna gidilmesi düşünülmelidir.

Geliri belirli bir düzeyin altındaki kadınların, kamu kaynaklarından düzenli olarak yapılan nakit transferlerini içeren asgari gelir desteği uygulamasının, bazı Avrupa Birliği üyesi ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de uygulanması gerekmektedir.

5763 sayılı kadın istihdamını teşvik eden Kanunun ilgili hükmü sadece kadınları kapsayacak şekilde süresiz kılınmalıdır. Sosyal güvenlik sisteminde esnek çalışan kadınların yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları yumuşatılmalıdır. Günümüz şartlarında esnek çalışarak yaşlılık aylığı kazanmak için gerekli işgünü sayısına ulaşmak neredeyse mümkün değildir. Kadınların iş arama süreçlerine ilişkin danışmanlık ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılmalı ve kadınların bu hizmete erişimini kolaylaştıracak mekanizmalar kurulmalıdır. Sendikaların kadın sorunlarına daha fazla odaklanması ve kadınların gerek sendikalara gerekse yönetin kademelerine girişlerini teşvik edecek uygulamaları hayata geçirmeleri gerekmektedir.

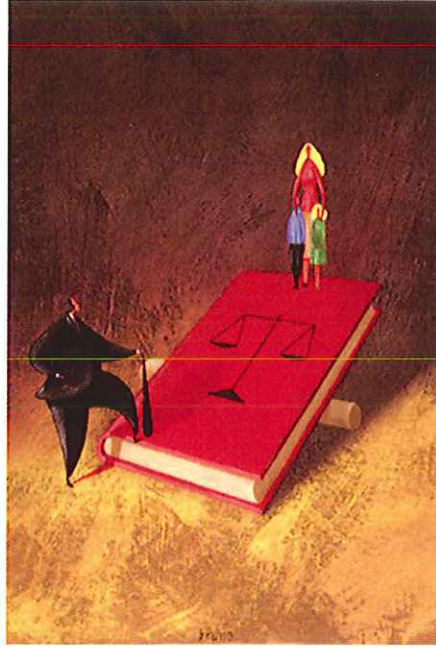
Özetle "insan ve kadın odaklı" yeni politika ve stratejilere ihtiyacımız bulunmaktadır.

Kadının işgücüne katılımının ya da istihdamının artırılmasının tek başına bir amaç olarak belirlenmesi ve bu yönde çalışmalar yapılması eksik bir bakış açısının ürünü olacaktır. Asıl amaç kadınların daha iyi bir yaşam geçirmesinin sağlanması olmalıdır. Bu nedenle kadının istihdamının artırılmasına yönelik düzenlemelerin insana yakışır iş perspektifinden ele alınması, kadınları ekonomik-sosyal- siyasal-kültürel anlamda güçlendirecek, toplumdaki rol ve statülerini artıracak bir anlayışla hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Sultan KARA

Gazeteci / Bem-Bir-Sen Genel Koordinatörü

KADINSAN, HER ŞEYİ YAPABİLİRSİN (!)

Hikâyemiz Hz. Havva ile başlıyor... Havva ve onun kıyamete kadar doğacak olan kızları... Kadınlar... Kadın olmak, var olmak, kıymetlendirmek ve kıymetli olarak var kalabilmek...

Yıllarca okuyan-yazan-düşünen herkesin derdi olmuş, kadınlar ve kadın olanlar. Dedik ya hikâye çok eski diye. Kimileri bu hikâyenin başlangıcını kategorize etmiş; ilk günah, yasak ağaç ve kadın diye.

Kadını en başından beri suçlu göstermek için, ilk günahı işleyip/işlettirdiği için temiz insan görmemek için. Oysa dinimiz de insan fitraten temizdir ve günahsız doğar... İşlenen ilk günah belki de bundan dolayı, insanoğlu ile meleklerin sınırlarının çizildiği bir durumdur... Havva ilk günahkâr belki yasağa uymadığı için, ama "lanetlenmiş mi"? Yaradan, yarattığını ezel-den ebede hiçbir zaman lanetlemedi, huzurdan kovulanlar hariç...

İnandığımız değerlerin ve Yüce Dinimizin kadına atfettiği değer, biçtiği eşitlik, kıldığı emanetçilik yükü

zamanla adına töre denilen, gelenek denilen sosyolojik olgularla yer değiştirmiş, sapmalara uğramış olabilir. Ancak büyük "Veda"nın konusu olabilecek kadar haklara, özgürlüklere sahip olan kadınlar, her daim kendilerine biçilen kıymetsizliğe, eşitsizliğe karşı durmuşlardır. Bu hakların kendilerine zaten verilmiş olduğunun, doğdukları andan itibaren üzerlerine giydirilmiş olduğunun bilinciyle hareket etmişlerdir.

Bugün insanlığın en önemli problemlerinden birisi haline gelen ve çözümsüz odaklarda sürekli yer tutan "Kadın" ve "Kadın Olmak" gerçek manada bir sorun mudur? Ya da erkeğin de sorunlarının olabileceğini unutarak, işe ta en başından ayrımcı bir yaklaşımla "Kadının Sorunları" diye bakmak, çözüm için ne kadar eşitçi bir yaklaşımdır?

Kadına "insan" menşeli bakmak yerine "iffet, namus, edep, ahlak, obje, töre" eksenli bakmak mıdır kudur sayılması gereken, ya da "analık, eşlik, hatunluk"

gibi kutsal manalar yüklenen müesseselerin günümüz siğ, acımasız eleştiri metotlarına kurban verilmesi midir?

Kadını ve kadın olmayı "erkeksi" bakış açılarının "sorun" kabul ettiği anlayışlardan kurtarmak, en kolay yakıştırma ile "feminizm" midir, yoksa kadının "varlık" mücadelesinin ta kendisi midir?

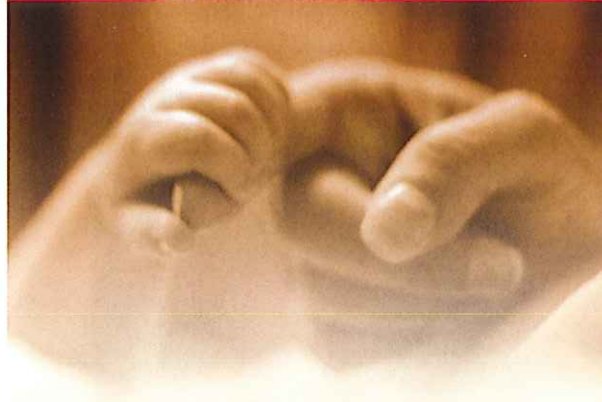
Ululanmak Ya Da Cadı Avında Kadın Olmak

Toprağa diri diri gömülecek kadar değer taşımayan bir varlık halinden, ancak kerem sahibi kişilerin "ululayabileceği", aşağılayanların ise ancak "kötü" kişiler olabilecekleri bir anlayış ile hak teslimleri başlayan Kadınlar, bugün Batı aşığı insanların "ataları" tarafından avlanan cadılar haline döntüş-türülmüşlerdi.

15. ve 17. yüzyılların Avrupa'sında cadılık kisesi giydirilen büyük çoğunluğu kadın, ancak aralarında bir kısım erkeğin ve hatta çocukların bulunduğu 500 bin kişinin türlü işkencelerden geçtiğini ve yakılarak öldürüldüğünü Marvin Harris'in "İnekler, Domuzlar, Savaşlar ve Cadılar" kitabı bize öz olarak sunmaktadır.

Kadınların "şeytanla anlaştıkları" ve "süptürgele binerek yasadışı toplantılara katıldıkları" savı ile işkenceden geçirildikleri ve o dayanılması güç işkenceler sonrası herkesin kendini harbiden "cadı" olarak gördüğü kara Avrupa'sının bilginlerinin kadına bakışı da bundan farklı değildi.

"Zevke ait her şeyin kadınlara kalmış bir iş" olduğunu düşünen ve "soyut olan her şeyin kadınlar için anlaşılabilir bir şey" diyerek kadınların anlama kapasitelerini hizaya sokan Batılı ünlü düşündür Malebranche vardır.

Analığı, bir kadını bir erkekten ayıran en pozitif ayırım olarak bir köşeye yazmak gerekiyor. Ancak "ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan" tanımlamasını hangi köşede barındırmak lazım acaba ?

"Kadınların kendi gönüllerince erkeklere iyi para kazandırmak ve bunu harcamak için yaratılmış oldukları" şeklinde bir fikir tutulması yaşayan ve "Aslanın dişleri ve pençeleri vardır, filin ve yaban domuzunun büyük dişleri vardır, boğanın boynuzları, murekkep balığının da çevresindeki suları bulandıracak murekkebi vardır. Fakat tabiat kadına, kendini savunmak ve korunmak için riyakârlık vermiştir. En zarifinde olduğu kadar en aptal kadında da riyakârlık fitridir" diyecek kadar sıradanlaşan 19. asrın ünlü Alman Filozofu

Schopenhauer vardır.

Ünlü Alman Filozofu Nietzsche'nin "Kadınla konuşacağın zaman kırbağı eline almayı unutma" şeklindeki sözü de ne yazık ki bazı Batılı bilim adamlarının kadına bakış açısını ortaya koyan örnekler arasındadır.

Görüldüğü üzere Batı düşüncesinin önemli mimarları açısından "kadının adının varlığından" söz etmek bile pek iyimser bir yaklaşım olacaktır.

Türkiye'de Kadın Olmak

Türk Dil Kurumu'nun büyük lüğatinde kadın için pek çok tarifi içinde en uzunca olanı "Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri

olan kişi" gibi bir tarifi görünce, diğer tanımlara fazlaca bakmaya ihtiyaç olmadığını düşünüyor insan...

Analığı, bir kadını bir erkekten ayıran en pozitif ayırım olarak bir köşeye yazmak gerekiyor. Ancak "ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan" tanımlamasını hangi köşede barındırmak lazım acaba ?

Okuduğum bir makalenin adı "Kadınsan Herşeyi Yapabilirsin!" idi. Bu bir özgüvenin yükseltilmiş sesi mi, yoksa erkek egemen bir toplumun kadın bıkınlığının yansıması mı? Bunun altını doldurabilecek cevabın, aslında Türk Dil Kurumu sözlüğündeki kadın tanımından bir farkının olmadığını görmek gerek.

Zaten öyle olmasaydı, Almanya Başbakanı Angela Merkel'in, her gün sabah evden çıkmadan önce eşine "alınacaklar listesi" yazmasının farklı bir anlamı olabilir miydi?

Bu durum en fazla bir kadının evini de, ülkesini de yönetebilecek yetileri aynı anda kullanabileceğinin, birinin diğerini ötelemesine izin vermeden başa çıkabilme yeteneğinin göstergesi olarak kabul görebilir.

Türk aile yapısında -ister ataerkil, ister anaerkil- aslolan evin yönetimidir. Babalık müessesesi "evin reisliği", annelik müessesesi ise "evin hanımlığı" ritüelleri üzerine kurulmuştur. O bakımdan ev yönetimi bakımından gereken erdemleri olan birinin -ki tanım kadın üzerine- iş yönetimi gibi, toplum yönetimi gibi daha karmaşık olduğu varsayılan yönetim modelleri üzerinde de başarılı olabileceğini kanıtlama ihtiyacı kendiliğinden hasıl olmuştur.

Yer Bulabilme, Varlığını Kanıtlama Mücadelesi...

Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllardan günümüze kadar, oranlaması farklı olsa da kadının toplumsal hayatta yer bulma çabasının bütün dönemlerde artan bir grafiğe sahip olduğunu görüyoruz.

Sanayileşme ve beraberindeki kentleşme, okullaşma oranı ile birlikte kadın profilini toplumsal yaşama entegre etme çabası; evinden, tarlasından çıkan kadını başka alanlarda da üretken hale getirmeyi başarmıştır.

Kadın artık sadece evinde, köyünde, bağında, bahçesinde ağır işçi olmamış, eğitim süreci ile birlikte kentsel yaşamın bütün dokularında kendine yer bulmuş, hatta toplumun kendisine biçtiği öğretmenlik, hemşirelik, gibi "kadınsı meslek"lerin yanısıra, doktor, mühendis, ekonomist, avukat olabilmiş, "patron" olma yolunda da hayli başarılı örnekler vermeye başlamıştır.

Has kültürümüzden kaynaklanan örfi yaşantının, bid'atlarla süslü töre yaşamına dönüşmesi ve törenin din gibi kabul edildiği bölgelere has yaşam koşulları, kız çocuğunu "evladi sıralamaya" dahi sokmazken, kadını kocaya rızasız bilmem kaçınıcı eş, kadını kadına ise hesabı tutulmayan kumalık müessesesine zorlamıştır.

Bu anlayışın hakim olduğu bölgelerde kız çocuğu doğduğu günden itibaren babasına kahvehanede utanç olmakta, anasına ise "erkek doğurabilecek" bir başka kadına kumalık yolunu açmaktadır. Bu döngüye baş kaldıran kadın "töre" ile karşılaşmakta, törenin "cina-yete" dönüşmesi ise kayıtlara girerken vaka-i adiyeden

sayılmaktadır. Son 7 yılda istatistiklere giren töre cinayetlerinin oranının yüzde 1400 arttığını söylemek, konunun vehametini başka boyutu ile ortaya koymaktadır.

Kadının Sınıfsal Ayrımcılığı

Türkiye son yıllarda katettiği demokratikleşmeye paralel olarak kadınlara-kızlarına hak ettiği değerin fazlasını vermek zorundadır. "Haydi kızlar Okula" denilerek başlatılan kız çocuklarının eğitim seferberliği "kılakılçığa" takılmadan herkes için öngörülmelidir. İnsanların inançlarından kaynaklanan tercihlerine

saygı duyulmalı, eğitimin önündeki fırsat eşitliği herkes için istenmelidir. Anlamsız yasaklarla tanıştıkları okullarını bir şekilde bitirebilen kız çocuklarının ellerinden çalışma koşulları, sosyal güvenceleri, sağlık güvenceleri aynı anlamsız yasaklarla gaspedilmemelidir.

Kadınsan "iyi hizmetçisin, iyi sekretersin, iyi yönetici asistanısın. Ama hepsi o kadar..." manidar anlayışının ideolojik sınıflama dinlemeden herkesinden taraftar bulması, halen çok şaşırtıcıdır.

Sırf kadın olarak doğduğu için yaşamının her evresinde bir biçimde "cezalandırıldığına" inanılan anlayış

ne kadar yanlış ise, hayatın içerisinde “sınıfsal ayrımcılığın” her türü ile tanıştırılan kadının varlığı o kadar doğrudur.

Toplumda kadın anadır, eştir. Çalışıyor ise işçidir, memurdur, esnaftır, üreticidir, müdürdür, patrondur.

Akşama kadar evi ile çocukları ile meşgul olan bir kadının evdeki yükünün ağırlığı yadsınamaz, sorumluluğu sıradan sayılamaz. Ancak bu kadın bir de çalışma hayatını tercih etmişse, ya da mecbur kalmışsa, fıtraten taşıdığı analık ve eşlik kavramlarının üzerine başka yükler de binmiş demektir.

O zaman “Çocuk da yaparım, kariyer de” sözü sadece Nil Karaibrahimgil’in şarkı sözü olmaktan çıkmakta, tüm ağırlığı ile çalışan annenin, çalışan kadının ve -hadi bir kıyak- çalışan eşe sahip bir erkeğin sırtına binmektedir.

Erkek ve kadının birbirleri üzerine haklarının olduğu bilinci ile kurulan yuvalarda çok fazla sorun olmayan bu yük, eğitimsiz, bilinçsiz ve inansız kişilerin elinde kadının sırtında şaklayan kırbaçlardan farksız hale gelmektedir.

İşte burada kadının ezilmişliğinden, evde gördüğü şiddetten, işyerindeki verimsizliğinden, aynı işi gören karşı cinsleri arasında yapılan adaletsizliğe karşı koymamaktan, mutsuzluktan söz etmek feministçe bir tavır olmaktan çıkar, haksızlığın, adaletsizliğin, ayrımcılığın tespiti haline dönüşür.

“Evimin işi aksamasın, çocuklar iyi yetişsin, eşimle uyumlu olayım, işimde başarılı olayım” derken başlar tükenmişlik. Çalışmak kendisi için sebebi ne olursa olsun bir “gerekliklik” ise, o zaman “inandırma” zorunluluğu da peşinden gelir. İyi kazanan eşini, “seni çok özledik” diyen çocuklarını, yorgunluktan düşen işverimine karşı patronunu “çalışma zorunluluğuna” inandırmalıdır.

Çalışan kadınların çoğu “ekonomik özgürlüklerinin” olmadığından şikayetçidir. Gıpta ile bakar kocasının parasını “çatır çatır” harcayan ev hanımına. Bu kadar koşuşturmaca içinde kendisine ayıracağı zaman olmadığı için kazandığı parayı “layıkıyla” harcayabilme lüksü de hakikaten lükstür çalışan kadına.

Benliğini sürekli “yetişemiyorum” senfonisi kaplar. Eve, çocuklara, eşe, işe yetişememe. Zamanı verimli kullanma hastalığına yakalanır çalışan kadın... Ama tedavide genelde yanlış metodlar kullanır. Sevgisini hap yapıp eşine çocuklarına yutturmaya kalkar. O de-

rece hızlanmış ki zaman kendisi için, ona hiçbir zaman yetişemez.

Bir dostum kocasıyla evde başbaşa kahve içmeyi nice zaman olduğunu söylediğinde, kendimi düşünmüştüm. Hakikaten benim için de uzun zaman olmuştu. Adanmış hayatlar içerisinde kaybolan çalışan kadının kendi hayatı bir müddet sonra kendini sıkımsa başlayacak, sinirli, öfkeli, tahammülsüz hale gelecektir. Özellikle de eşi için.

Tablo gerçekten can sıkıcı. İstatistikler de öyle. 7 ilde 1044 kadınla yapılan araştırmada çalışan kadınların yüzde 44’ü mutsuzluklarını ifade ediyorlar.

Araştırmadan çıkan “kadın replikleri” de bir o kadar can sıkıcı: “- Böyle giderse boşanmalar artacak, - Çocukların isteklerini karşılayamıyorum, - Şimdiki aklım olsa evlenmezdim, -Para yüzünden evde sürekli kavga var,- Üstte yok başta yok kendimden utaniyorum, - Hani cennet anaların ayağının altındaydı,- Biz yandık, kızlarımız ne olacak ? En büyük eğlencemiz televizyon, onda da varsa yoksa futbol, - Eşitlik sadece kağıt üzerinde, - Feministlere hak veriyorum, - Kadınlar her yerde dışlanıyor”

Bu kadar karamsar, umutsuz, ümidini kaybetmiş, kadın olmanın ayrıcalığı yerine ayrımcılığı yaşayan, evinde-işinde mutsuz, eşinden yana tek koparmadığı bağı çocuklar kalmış olan bir kadından, kim için nasıl bir fayda umulur ki?

Kadınlar...

Çocukken sevilen, saygı duyulan, büyürken adam safına katılan, değer verilen, eğitilirken eşitlenen, hakları gasbedilmeyen, meta olmak yerine hayatın merkezi olan, evlenirken danışılan, seven, sevmeyi bilen, sevildiğinden emin olan, üreten-katkı sunan, ana olan, ana olmanın hakkını verebilen, eş olan-eşine yoldaş olan, eşinde kıymet bulan bir kadın sizce mutsuz olur mu?

Kadın olmak...

Şairin çalakalem yazdığı, bestekârın notaya döktüğü kadın olmak... Görüntü olmaktan çıkıp, mana güzelliğinde yer bulan kadın olmak...

Ya da Can Dündar’ın kalemiyle; “Kadın, erkeğin kaburgasından yaratıldı, ayaklarından yaratılmadı. Öyle olsaydı ezilirdi... Üstün olsun diye başından da yaratılmadı... Ama göğsünden yaratıldı eşit olsun diye... Kolun biraz altından; korunsun diye...

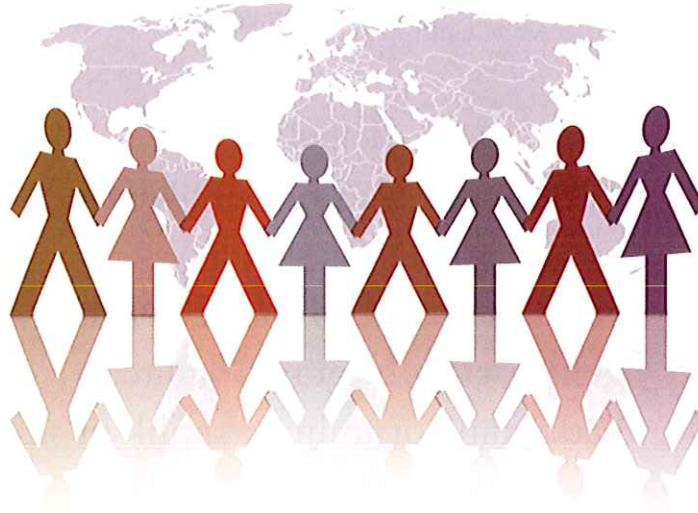
Ve;

Kalp hizasında, sevilsin diye...”

Değerli olabilmek, değerli kalabilmek arzusu ile...

Prof. Dr. Ali SEYYAR
Sakarya Üniversitesi Öğretim Üyesi

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ (GENDER MAINSTREAMING) UYGULAMALARI HANGİ SOSYAL TEORİLER İÇİN KULLANILMAKTADIR?

Giriş

Avrupa Birliği (AB) Komisyonu, ilk kez 1996'da fırsat eşitliği kavramının içeriğini genişletip "kadın politikası" yerine "eşit cinsiyetler görüşü"nü (gender perspective) benimseyerek, "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" ("Gender Mainstreaming"; GM) kavramını kabul etmiştir.¹ Bununla da kalmayıp AB, 1 Mayıs 1999'da onaylanan Amsterdam Sözleşmesine cinsiyetler arası aktif eşitlik politikalarının GM'ye göre biçimlendirilmesi yönünde üye ülkeler için bağlayıcı bir hüküm koymuştur.²

Tek taraflı feminist kadın politikalarına kıyasla her iki cinsiyete eşit değer veren, kadın ile erkeklerin potansiyellerinin gün ışığına çıkmasına ve uygun alanlarda aktif olarak kullanılmasına fırsat eşitliği çerçevesinde imkân vermesinden dolayı GM'nin ortaya çıkmasını,

ilk yazımda özellikle cinsiyetler arası sosyal barışı temin etme vizyonu açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirmiştım.³

Ancak GM odaklı cinsiyetler politikasının tatbiki boyutu, temel ilkelerinden uzaklaş(tırıl)arak, çelişkili ve tutarsız bir hâl aldığı ikinci bir yazımda vurgulama ihtiyacı duymuştım. Yazımda kısaca "GM" odaklı cinsiyetler politikasının, erkek ve kadınların biyolojik, genetik, hormonal ve fıtrî taraflarını görmezlikten gelerek, netice itibarıyla gizlice feminist kadın politikalarının bir aracı olarak kullanıldığını örnekleriyle ortaya koymuştım. GM'nin yerine Türk sosyal yapısına ve millî kültürümüze uygun, aile değerlerini ve fıtratı baz alan bir cinsiyetler politikasının geliştirilmesi gerektiğinin altını çizmiştım.⁴

Bugünkü yazımda ise GM uygulamalarının feminist kadın politikalarının bir aracı olarak kullanılması

nın yanında sosyal itidal ve denge ölçülerini dikkate almayan post-modern cinsiyet(sizleştirme) teorilerinin bir deneme alanı olarak ortaya çıktığını somut örnekleriyle ispatlamaya gayret göstereceğim.

GM; AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Kadın Politikaları Olarak Algılanmaktadır

GM, toplum mühendisliğine soyunmuş feminist ve post-modern düşündür ve politikacıların sığındıkları gizemli bir kavramdır. 1970’li yılların çalkantılı dönemlerinde ortaya çıkan sosyal hareketlerden feminist kadınlar da yararlanmış ve cinsiyet ekseninde sınıfsal çatışmayı bir politika aracı olarak seçmişlerdi. Buna göre kadınlar, erkek despotizminin altında ezilen zavallı varlıklardı ve bu aciz durumdan kurtulmalıydılar. Erkek ve kadınlar arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmaya yönelik eşitlikçi sosyal politikalar üretmek yerine feminist kadınlar, sanki sınıfsal çatışmayı ebedileştirmek istercesine sürekli olarak farklılıkları gündeme getirmişlerdi. Sonuçta, GM açılımı ile feministler, eşit-

likçi politikalarını uygulayabilecek bir alan keşfetmişlerdi. Teorik olarak GM, kadın ve erkekler tarafından kadın ve erkekler için üretilen (sosyal) politikalarıdır. Hem kadınlar, hem de erkekler, ayrımcılığa tâbi tutulmaksızın “Cinsiyetler Eşitliği” ekseninde eşit haklara sahip olmalıdır. GM’nin temel açılımı bu şekilde özetlenebilir. Ancak uygulamada erkeklerin sosyal sorunları çoğu zaman göz ardı edilerek, daha çok kadın hakları üzerinde durulduğu görülmektedir.

Gerek siyasî partilerde, gerekse STK’larda (sendikalarda) GM, kadın çalışmaları yürüten birimlerin altında organize edilmektedir. Almanya’da üniversitelere bağ-

lı 100’e yakın Kadın ve(ya) Gender Araştırma Merkezi veya Bölümü bulunurken tek bir “Erkek Araştırma Birimi” kurulmamıştır. Yine Almanya’da GM politikaları kapsamında kadının statüsünün yükseltilmesine yönelik çalışmalarda her zaman iki strateji birden belirlenmektedir. Buna göre kadının özel durumu her zaman dikkate alınması gerekirken, erkeğin zorunlu değildir. Böylece çoğu zaman erkeklerin ihtiyaçları görmezlikten gelinirken, kadınların durumunun her halükarda iyileştirilmesi bir esastır.⁵

Hükümetler, GM stratejilerini geliştirirken, bu görevi daha çok kadından sorumlu Bakanlık’ın veya ilgili kurumun uhdesine vermektedir. Türkiye’de de GM’den sorumlu kurum, Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’dür. Madem “Kadın Erkek Eşitliği”, GM’nin ana unsuru, o halde bu görev, neden Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne verilmez? Gerçi Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, misyonunu “Kadın Erkek Eşitliğinin Sağlanması”nı ana gaye olarak belirlemiş olsa da, somut açılımlarında

GM; AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Kadın Politikaları Olarak Algılanmaktadır.

Hükümetler, GM stratejilerini geliştirirken, bu görevi daha çok kadından sorumlu Bakanlık’ın veya ilgili kurumun uhdesine vermektedir. Türkiye’de de GM’den sorumlu kurum, Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’dür.

sadece kadına vurgu yapılmakta ve her nedense erkekler unutulmaktadır. Nitekim şu cümle, bunun ispatıdır: “Toplumsal yaşamın tüm alanlarında kadınların konumlarının güçlendirilmesi ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için politikalar üretmek, strateji geliştirmek, tüm paydaşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak”.⁶

Hükümetlerce yürütülen bilimsel çalışmalar ve hazırlanan raporlar, daha çok kadın odaklıdır. Mesela Almanya’da ilgili Bakanlık, “Cinsiyetler Eşitliği” kapsamında “Özel Hayat Şartları Altındaki Kadın ve

Kızlar" başlığını taşıyan bir rapor hazırlarken, benzer bir çalışma erkekler için düşünülmemiştir. Yine başka bir rapor, "Kadınlara Karşı Şiddet" ile ilgilidir. Almanya'da şiddet eylemlerinin üçte ikisi erkeklere dönük olduğu halde "Erkeklere Karşı Şiddet" içeren bir rapor düzenlenmemiştir. Buna benzer tek taraflı araştırmalar aslında GM'nin ruhuna aykırıdır.

Türkiye, AB uyum sürecine yönelik olarak 10 Kasım 2008 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen "AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Program" çerçevesinde GM'yi bir sosyal politika aracı olarak kabul etmiştir.⁷ Buna göre "Kadın Erkek Eşitliği"nin sağlanmasına yönelik taahhütler, anılan Programın Siyasî Kriterler ile Sosyal Politika ve İstihdam başlığında yer almaktadır. Türkiye, "Kadın Erkek Eşitliği"nin sağlanmasına yönelik taahhütlerde bulunmasına karşılık Ulusal Program'ın Siyasî Kriterler başlıklı II. Bölümünün 8. alt başlığında her nedense sadece kadın haklarının geliştirilmesini ve(ya) kadınların korunmalarını esas alan taahhütlerden bahsedilmektedir. Birkaç örnek vermek gerekirse:⁸

a) "Kadınların eğitimi, işgücü, siyasî ve sosyal hayata katılımları da dâhil olmak üzere toplumdaki statüsü daha da güçlendirilecektir. Bu çerçevede kadın örgütlerinin desteklenmesine devam edilecektir." Bu cümlede, okuryazar olmayan erkeklerin (meslekî) eğitimi, işsizlik sorunu ile toplumsal hayata katılımları hakkında tek bir söz sarf edilmemektedir.

b) "Yürürlükteki mevzuata uygun olarak hâkim ve savcı, belediye, kolluk kuvvetleri ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlara yönelik 'kadın hakları' konusunda özel eğitimler verilecektir. Şiddet tehdidi altında olan 'kadınlar' için belediyelerce sığınma evleri kurulması çalışmalarına devam edilecektir. Kolluk personeline ve sağlık çalışanlarına 'kadınlara yönelik şiddetle mücadele'ye ilişkin bilgilendirme ve bilinçlendirme amaçlı eğitimler verilmektedir." Bilindiği gibi tek bir cinsiyete bağlı sığınma evlerinin tesisi, aslında GM'nin ruhuna aykırıdır. Doğrusu; şiddet gören kadınlar ve erkekler için müstakil sığınma evlerinin açılmasıdır.

"Yürürlükteki mevzuata uygun olarak hâkim ve savcı, belediye, kolluk kuvvetleri ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlara yönelik 'kadın hakları' konusunda özel eğitimler verilecektir. Şiddet tehdidi altında olan 'kadınlar' için belediyelerce sığınma evleri kurulması çalışmalarına devam edilecektir. Kolluk personeline ve sağlık çalışanlarına 'kadınlara yönelik şiddetle mücadele'ye ilişkin bilgilendirme ve bilinçlendirme amaçlı eğitimler verilmektedir."

te dayalı tüm ayrımcılık çeşitlerinin ortadan kaldırılması ilkesi, bu durumda da göz ardı edilmektedir.

d) "Töre Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyon Raporu" Hükümetimizce benimsenmiştir. 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi çerçevesinde,

c) "Kadınların işgücüne katılımını arttırmak amacıyla çeşitli illerdeki mikro kredi uygulamalarının diğer illeri de kapsayacak şekilde genişletilmesi sağlanacaktır." Bu bağlamda işsiz erkeklerin işgücüne katılımını sağlayan mikro kredi uygulamaları niçin düşünülmemektedir? Tek bir cinsiyetin lehine olan bu teşvik programları, erkeklerin bu gibi sosyal haklardan mahrum edilmelerine yol açmaktadır. Halbuki GM'ye göre sosyal hak ve teşviklerin, cinsiyetlere göre âdil olarak dağıtılması gerekmektedir. Cinsiyete

Raporda yer alan kadına yönelik şiddet ve töre-namus cinayetlerine ilişkin tavsiyeler hayata geçirilmektedir.” Görüldüğü üzere, töre cinayetlerinde ve özellikle kan davalarında erkeklerin de hayatı tehlike altında olduğu her nedense dillendirilmemekte ve sadece kadın boyutu bir sorun olarak algılanmaktadır. Toplumun, sadece kadına yönelik değil bütün bireylere yönelik şiddetle mücadele konusunda bilinçlendirilmesi için kapsamlı ve yaygın kampanyalar düzenlenmelidir.

GM, Yeni Bir İnsan Tipi Oluşturmaya Yönelik Cinsiyetsizleştirme Politikaları İçin Kullanılmaktadır

GM, sadece insanların statü ve durumlarını değiştirmekle kalmamakta, aynı zamanda tartışmalı bazı sosyal teorilerin geçerliliğini göstermek adına yeni bir insan modeli de “yaratmak” istemektedir. Bilindiği gibi Gender kavramı, aslında toplum tarafından öğretilmiş cinsiyet rollerine atıfta bulunmaktadır. Haddizatında bir boyutuyla sosyal geçerliliği olan bu tespit, o kadar da yeni değildir. Simone de Beauvoir (1908-1986), bu tespiti, 1949 tarihinde biraz abartarak ve biraz da meseleye tek taraflı olarak bakarak “İnsan, kadın olarak dünyaya gelmez, kadın olarak yetiştirilir” tezini belki de ilk defa ortaya atmıştır.⁹

Bu anlayışa göre, cinsel-sosyal roller, toplumsal eğitim kalıpları içinde şekillenmektedir. Pedagojik telkin ve müdahalelerle “cinsiyetler adaleti veya eşitliği” ilkesi doğrultusunda cinsiyetin özünü de değiştirmek mümkündür. Bu anlamda geleneksel eğitim kalıplarının da değiştirilmesi zorunludur. Dolayısıyla bu felsefe ile oluşturulmuş GM konseptinin amacı, cinsiyetlere yönelik klâsik toplumsal bakış açısını değiştirmek ve yeni bir insan modelinin “yaratılmasının” öncülüğünü yapmaktır. Bu açıdan bakıldığında GM, sadece kadınların sosyal statülerinin güçlendirilmesini sağlayan bir araç değil, aynı zamanda veya bunun ötesinde cinsiyet kimliğinin ve “toplum tarafından dayatılmış zorunlu” heteroseksüel ilişkilerinin ortadan kaldırılmasını kolaylaştıran bir operasyon alanıdır. Mesela cinsiyetler üzerine kurgulanmış feminist kadın politikalarını dahi yeterli görmeyen Berkeley-Kaliforniya Üniversitesinde

karşılaştırmalı edebiyat profesörü olan Bayan Judith Butler (1956 -),¹⁰ “Gender Trouble” kitabında detaylı bir şekilde cinsiyetler arası ilişkilerin yeniden üretimi-ne yönelik teoriler geliştirmiştir.

Butler, biyolojik cinsiyet (Sex) kavramına eleştirel bir yaklaşım getirirken, feminist teorilerdeki cinsiyet kategorilerini esas alan ve biyolojik kökenden farklı olan “Gender” (Sosyal Cinsiyet) kavramı üzerinden radikal teoriler üretmektedir. Buna göre, biyolojik özelliklerden bağımsız bir cinsiyet kimliği (Gender) oluşturmak, kendi başına yeterli değildir. Beden cinsiyetinin bir simgesi olan “Sex” kavramının biyolojik olduğuna dair görüşler, netice itibarıyla toplum tarafından oluşturulmuş yanlış fikirlerin bir yansımasıdır. Sözde farklı biyolojik özelliklere atıfta bulunarak, erkek ve kadın olmak üzere iki ayrı cinsiyetten oluşan bir dünya oluşturmak, haddizatında güç ve iktidarın ortaya çıkartılmasına yöneliktir. Butler, kadınların haklarını savunan klâsik feminizmden farklı olarak cinsiyetlerin biyolojik de olsa erkek ve kadın olarak tasnif edilmelerini kabul etmeyerek, anti-tez yaklaşımlarıyla feminist teorilerin post-modernitesini oluşturmuştur. Buna göre, ne “erkek” kategorisinden sadece “erkek bedeni”, ne de “kadın” kategorisinden sadece “kadın bedeni” anlaşılmalıdır. Cinsel hegemonyaya ve baskıya yol açtığı için, biyolojik temelli bir cinsel yaklaşım ve yapılanma ortadan kaldırılmalı ve cinsiyetler arası serbest ve esnek geçiş sağlanmalıdır. Kısacası Butler, cinsiyetlerle ilgili katı düşünce kalıplarının kırılmasına paralel olarak yeni bir sosyal yapının oluşturulmasını istemektedir.¹¹

Judith Butler’in post-modern anti-feminist açılımlarını anlayabilmek için, aşağıdaki iki teorinin temel esaslarını iyi bilmek gerekmektedir:

a) Butler, Michel Foucault’ya (1926-1984) ait olan cinsellik ve güç kavramlarının birbirlerini tamamladıklarına ve aynı anlamlara geldiğine dair tezi benimsemektedir. Bu tez, toplumu kültürel yönden cinsiyetlere göre tasnif etmekle (erkek egemen) gücün oluşturulduğunu ve muhafaza edildiğini savunmaktadır.

b) İkinci tez, kimliklerin performansa göre şekillendiği ve bunun da ortadan kaldırılabilceği (kaldırılma-

sı gerektiği) iddiasına dayanmaktadır. Bu şu anlama gelmektedir: Cinsiyetlerin dişi-erkek şeklindeki tasnifi, doğal değildir. Cinsiyet, kültürel olarak ortaya çıktığı için, her iki cins de bu kategorinin icaplarına uyarak, kendilerini bu yönde ispatlama ihtiyacı duymaktadır. Cinsiyet rolleri, kültürel performansa göre oynanmaz ise cinsler arası gücün de ortadan kaldırılması mümkündür.

Bu görüşleriyle Butler, bilinçli olarak cinsiyet olgusunun karışıklığına ve kimlik bozulmasına yol açmıştır. Hemen her ülkede kadın ve erkekler, farklı sosyo-kültürel özelliklere sahiptir. Mesela kadınlar etek giyer ve(ya) başörtüsü takar, erkekler ise etek yerine pantolon giyer ve(ya) fotör takar. Bu farklı giyim tarzlarının ortaya çıkması, biyolojik kökenli olmaktan çok âdet ve geleneklerle yakından ilgilidir. Butler, kültürün bir yansıması olan bu farklılıkların, kadınları erkeklerin vesayeti altına aldığı iddia etmektedir. Ona göre dayatmacı kültürel farklılıklara karşı bir mücadele yöntemi olarak toplumsal zihniyet algısını alt üst eden ve zihni karışıklığa yol açan yeni bir tutum ve davranış sergilenmelidir. Mesela erkeklerin, kadınlar ve kadınların da erkekler gibi giyinmeleri, klâsik toplumsal zihniyet yapısını sarsabilecek türdendir. Nitekim eşcinsel örgütleri, bu stratejiyi en çok benimseyen ve uygulayanlar arasında yer almaktadır. "Christopher Street Day"¹² törenlerinde erkek eşcinseller, kadın gibi giyinerek, aleni bir şekilde cinsiyetlerin belirsizleşmesine ön ayak olmaktadır.

Her ne kadar Butler'in cinsî karışıklık ve belirsizlik teorisi, çelişkileri ve tutarsızlıklarından dolayı tartışmaya müsait ise de AB kaynaklarıyla desteklenen GM projelerinde çoktan yerini alma fırsatını bulmuştur. GM'nin izaha muhtaç hedefleri arasında da zaten, sosyo-kültürel olarak cinsiyetler arasında ortaya çıkan farklı rolleri belirlemek ve gerektiğinde bu farklılıkları ortadan kaldırmak ve(ya) "yeniden yapılandırmak" gibi ifadeler yer almaktadır. Cinsiyet odaklı rolleri, cinsiyetten bağımsız olarak yeniden yapılandırmaya yönelik sosyal projeler, özellikle Almanya'da daha çok okul çağındaki çocuk ve gençlere uygulanmak istenmektedir. Yetişme çağında birçok çocuk ve genç, bu

tarz dikte edici pedagojik yaklaşımlarla cinsel kimlikleri ile ilgili sorunlar ve psikolojik travmalar yaşadığı ortaya çıkmıştır. Halbuki herkes fıtraten kendinin bir cinsiyete ait olduğunu hissetmekte ve (aile ile toplum desteği ile) cinsel kimliğini ve karakterini bu şekilde geliştirebilmektedir. Bu tabii süreç müdahale edilmediği durumlarda genelde cinsel kimlik bunalımları meydana gelmemektedir.¹³

Yeni bir insan modelinin, sadece post-modern pedagojik müdahalelerle oluşturulamayacağını gören ve-fakat radikal Gender teorisinin bilimsel geçerliliğini tıbbî müdahale yöntemleriyle kuvvetlendirmeye ve ispatlamaya kalkışanlarından başında Amerikan psikiyatrisi uzmanı Prof. Dr. John Money (1921-2006) gelmektedir. John Money, 1967 yılında Bruce Reimer (1965-2004), isminde küçük bir erkek çocuğun cinsel organını aldırarak "ün" yapmıştı. John Money'in nezaretinde ve psikolojik rehberliğinde yeni cinsiyetine uygun bir şekilde büyütülen çocuk, resmî raporlara göre "normal ve mutlu" bir "kız" idi. Ne var ki ailesi ve sosyal çevresi, çocuğun derin psiko-sosyal sorunlar içinde kıvrandığını ve huzursuz bir kişilik yapısına sahip olduğunu gözlemlemekteydi. Aslında 1997 yılında Hawaii Üniversitesinden hekim Dr. Milton Diamond, (erkek) çocuğun "kızlık" döneminin şaşkınlık ve aşagılık duygusuyla geçtiğini belirleyerek, bir insan üzerinden yapılan bu sosyal deneyin bütünüyle başarısız olduğunu ispatlamıştır. Yaşanan bütün bu olaylar karşısında John Money, korkunç deneyi ve vahim sonuçları hakkında hiçbir zaman görüş beyan etmemiştir.¹⁴

GM, İdeolojik Cinsel Eğitim Programları İçin Kullanılmaktadır

Alman Eğitim ve Bilim Sendikası, GM projelerine dönük bir eğitim broşüründe cinsel eğitim ile ilgili olarak şunları ortaya sermektedir. "Çocuklar, cinsiyet davranışlarıyla ilgili olarak ailelerinden doğru olmayan görüşler edinmektedir. Bu bağlamda ailenin etkisiyle çocuklar, 'doğru' bildikleri farklı cinsel davranışlarını okula yansıtmaktadır. Uygulamalı eğitim programlarımız sayesinde bu heterojen tecrübeler, derin tartışmalar çerçevesinde yapıcı bir şekilde yeniden ele alınmak-

tadır". Amaç, "cinsel rollerle ilgili çatışmaları azaltmak ve bunlarla mücadele etmek" olarak belirlenmektedir. Bu hedef doğrultusunda da öğrencilerin cinsel konularda daha esnek davranmalarını sağlayan bir eğitim sisteminin oluşturulması gerekmektedir.¹⁵

Görüldüğü gibi cinsel eğitim noktasında GM projeleri, post-modern ideolojik eğitim doktrinleriyle sadece erkek ve kız öğrencilerin mizaçlarını değiştirme çabalarıyla kalmamakta, aynı zamanda ailelerin çocukları üzerindeki eğitim hakkını da gasp etmek istemektedir. Değişik Avrupa Birliği ülkelerinde GM talimatlarını yerine getirmekle görevli olan kadından (ve(ya) aileden) sorumlu Bakanlıklar, aile ve çocuklara dönük cinsel eğitim programlarının post-modern feminist yaklaşımlarıyla düzenlenmiş olduğunu bile tam olarak fark edememektedir.

Mesela Almanya'da aileden sorumlu Bakanlık'ın, 2001 yılında "Körper, Liebe, Doktorspiele" ("Beden, Sevgi, Doktor Oyunları") ismi altında çocuklu aileler için çıkardığı bir rehber kitapta çocuk istismarcılığı hem hafife alınmakta, hem de dolaylı olarak teşvik edilmektedir. Çocuklara yönelik modern cinsel eğitimle ilgili olarak ailelere şu tavsiyelerde bulunmaktadır:¹⁶

Çocukların cinsellikle ve cinsiyetleriyle ilgili merak ettikleri konularda sadece sözlü ve kaçamak cevap vermekle yetinilmemelidir. Bunun yerine çocukların

merak ettikleri şeyleri (örneğin anne ve babanın cinsel uzuvlarını) görme ve dokunma hakları olmalıdır. Buna göre ebeveyn ve çocukları arasındaki bedensel ilişkilerde mahrem yerleri göstermenin yanında sınırsız do-

kunmak ve dokundurmak, cinsel pedagojik yöntemler açısından daha anlamlı ve değerlidir. Kitapta, cinsel eğitimde ne kadar özgürlükçü ve pratik deneyimler sergilenirse, çocuklar da o nispette "Sex"e karşı mesafeli olacağı görtüştü empoze edilmektedir. Halbuki bu önerilerin doğruluğu, şimdiye kadar ne psiko-terapi, ne sosyal pedagoji, ne de psikiyatri alanında teyit edilmiştir. Bilakis büyüklerin cinsel organlarını gören (görmek mecburiyetinde olan) çocukların psikolojilerinin bozulduğu ve travma yaşadıkları, birçok vaka analiziyle ispatlanmıştır. Enseste yakın cinsel davranışlardan kaçınmanın ve cinsel sorulara mümkün mertebe çocukların anlayacağı dikkatli bir dille cevap vermenin kültürel ve fitrî yönden geçerli sebepleri ve faydaları olduğu bilinmektedir.

Her nedense (radikal) GM teorilerinde gelişimsel olarak çocuklarla ebeveynler arasındaki ruhi,

bedenî ve zihnî farklılıklar pek gündeme getirilmemektedir. Örneğin kitapta dört yaşlarına gelen erkek bir çocuğun, sevgi noktasında babasını annesinden

GM odaklı cinsiyetler teorisi-nin ve politikasının ne olduğu ve bundan ne amaçlandığı konusu, Avrupa topluluklarında dahî zannedildiği gibi berrak değildir. Bundan dolayıdır erkek ve kadın siyasetçilerin ve yöneticilerin birçoğu, bu konu hakkında fazla ve derin bir bilgiye sahip değildir. Ancak kadın çalışmalarını yakinen takip edenlerle siyaseten aktif feminist kadınlar, yıllar içinde GM odaklı cinsiyetler politikasını suiistimal ederek, tek taraflı olarak kendi ideolojilerine göre şekillendirebilmiştir. Batı dünyasında GM açılımları, feminist politikaların yanında geçerliliği tartışmalı başka sosyal teoriler için de kullanılmaktadır.

kıskanabileceği vurgulanmaktadır. Bu durumda an-
nelere, cinsel ayrımcılık yapmamak adına baba (eşi) ve
çocuğu arasında sevgilerini âdil bir şekilde paylaşma-
ları önerilmektedir. Buradan da anlaşılabilirliği gibi,
(radikal) GM teorisyenleri, sevginin mahiyetinde derin
farklılıkların olabileceğini görememekte veya görmek
istememektedir. Ebeveynlerin çocuklarına besledikleri
sevginin sadece şefkat ve merhamete dayandığı, çiftler
arasındaki sevginin ise erotik-cinsel boyutlu da olabile-
ceği gerçeği adeta gizlenmektedir. Çocuklar, bütün fitrı
safıllıklarıyla büyüklerden sadece bu tarz bir sevgiye
ihtiyaç duymaktadır. Bunun ötesinde çocuklara farklı
sonuçlar doğurabilecek diğer sevgi türleri sunmak, ço-
cukların hem ruh sağlığını bozacak, hem de istismarına
yol açacaktır.

Bunun yanında kitapta, büyüklerin cinsel ilişki kur-
dukları bir ortamda çocukların da hazır bulunabileceği
yönünde telkinler de bulunmaktadır.

Bu da açıkça (radikal) GM teorilerinin aile fertle-
ri arasında mahremiyet anlayışı çerçevesinde olması
gereken sağlıklı ilişkileri pratikte hiç önemsemediğini
göstermektedir. GM projelerinde her ne kadar cinsi-
yetlere uygun veya âdil eğitim konseptleri geliştirildi-
ği iddia ediliyorsa da içerik ve uygulamalar açısından
adalet gibi kavramların içi boşaltılmakta veya başka
amaçlar için kullanılmaktadır. Bunun için özellikle
GM'nin cinsel eğitim politikaları, birçok ülkenin milli
kültür temellerine ve aile değerlerine aykırı geldiği
için, toplumsal tepki toplamaktadır. Ezcümle, devletle-
rin veya eğitim kurumlarının görevi, post-feminist eşit-
likçi teoriler üzerine bina edilmiş pedagojik modellerle
ve dayatmalarla kendi fitrı özünden uzaklaşmalarına
sebebiyet veren yeni bir "insan" modeli ortaya çıkart-
mak olmamalıdır.

Nihaî Değerlendirme

GM odaklı cinsiyetler teorisinin ve politikasının ne
olduğu ve bundan ne amaçlandığı konusu, Avrupa
topluluklarında dahî zannedildiği gibi berrak değildir.
Bundan dolayıdır erkek ve kadın siyasetçilerin ve yö-
neticilerin birçoğu, bu konu hakkında fazla ve derin bir
bilgiye sahip değildir. Ancak kadın çalışmalarını yaki-

nen takip edenlerle siyaseten aktif feminist kadınlar,
yıllar içinde GM odaklı cinsiyetler politikasını suiisti-
mal ederek, tek taraflı olarak kendi ideolojilerine göre
şekillendirebilmiştir. Batı dünyasında GM açılımları,
feminist politikaların yanında geçerliliği tartışmalı baş-
ka sosyal teoriler için de kullanılmaktadır. Bu yönüyle
bir ifratı (tezi) bir başka ifratla (anti-tezle) karşılama-
yı öngören bu gibi diyalektik sosyal teoriler, kadın ve
erkeklere dönük sosyal politikalarındaki bütünlük sen-
tezinin oluşturulmasını engellemektedir. Toplum ha-
yatında itidal tutarlılığı üzerinden sosyal teoriler ge-
liştirilmediği müddetçe GM uygulamaları da netice
itibariyle toplumsal değerleri (dengeleri) koruyamaya-
cak ve hatta tahrip edecektir. AB katılım sürecinde Tür-
kiye Devleti, toplumsal yapımızla, milli kültürümüzle
ve evrensel fitrat ölçütleriyle çelişen sosyal teorilerin
mahzurlarını görerek, makul ve meşru değerler ekse-
ninde kamu vicdanını sızlatmayan kendine has bir GM
konsepti geliştirmelidir.

DİPNOTLAR

1. AB-Komisyonu: COM-96: 67.
2. Amsterdam Sözleşmesi; 1997; m. 2-3.
3. GM'nin yeni açılımlarıyla ilgili olarak kaleme aldığım 'ilk ya-
zımda "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" yaklaşımı ile birlikte cinsi-
yetlerin zayıf ve güçlü özelliklerine göre sosyal hayata yönelik
isabetli yönlendirmelerin ve teşviklerin yapılabilirliği ve bunun
neticesinde kişilerin motivasyonunun yanında değişik alanla-
rında etkinlik ve verimliliklerinin de artacağını savunmuştum.
GM'nin felsefesinde "Cinsiyetlere Dayalı Fikri Sürec" arayışları
kapsamında sadece kadınların değil, erkeklerin de sorunlarına
ortak çözüm stratejileri aranırken, kadınların ve erkeklerin özel
hasletleri ve spesifik potansiyelleri dikkate alınması öngörüldüğü
için, sürecin fitrı boyutuna vurgu yapmıştım. GM'nin temel esas-
larını tanıtan ve değerlendiren makalem hakkında daha fazla bil-
gi için bkz. Seyyar, Ali; "Feminist Kadın Politikalarına Alternatif
olarak Fitri Cinsiyetler Politikalarının (Gender Mainstreaming)
Doğuşu"; Sivil Toplum Dergisi, Sayı: 2(8); Ekim-Aralık 2004.
4. Seyyar, Ali; "Feminizm Ekseninde Düünden Bugüne Kadın ve
Erkeğin Rolü Tartışmalarında Yeni Bir Açılım: Aile Değerlerine
Odaklı Fitri Cinsiyetler Politikası"; Muradiye Dergisi; Yıl 4; Sayı
17; Aralık 2008.
5. Köhler, Bruno; Gender Mainstreaming (GM): Geschlechterpolitik
für Frauen und Männer? (GM; Kadın ve Erkekler İçin Cinsi-
yetler Politikası mı?); 2009; in: [http://www.mannat.de/index.
php?id=75](http://www.mannat.de/index.php?id=75); Erişim: 13.02.2010.
6. <http://www.ksgm.gov.tr/misyon-vizyon.php>; Erişim: 13.02.2010.
7. <http://www.abgs.gov.tr>; Erişim: 13.02.2010.
8. http://www.ksgm.gov.tr/uluslararası_kuruluslarAB.php; Eri-
şim: 13.02.2010.
9. 1949 tarihli Le Deuxième Sexe (İkinci Cins) adlı kitabında Simone
de Beauvoir, cinsiyete bağlı davranışların tabiat ve fitrat ile ilgili
olmadığı tezini ileri sürmüştü.
10. Macar ve Rus kökenli Yahudi bir ailenin kızı olan Judith Butler,
Amerika-Cleveland'de doğmuş ve 1974 yılında Yale Üniversite-
sinde ve Heidelberg Üniversitesinde felsefe bölümünde eğitim
almış ve geleneksel fenomenolojinin yanında Alman İdealizmi
ve Feminizm üzerine çalışmalar yapmıştır. En çok tanınan eseri
„Gender Trouble“ (Cinsiyetler Sıkıntısı) 1990 yılında yayınlan-
dıktan bir yıl sonra Johns-Hopkins Üniversitesi İnsan Bilimleri
Bölümünde profesör olmuştur. Bkz. [http://de.wikipedia.org/
wiki/Judith_Butler](http://de.wikipedia.org/wiki/Judith_Butler); Erişim: 11.02.2010.
11. Butler, Judith; Gender Trouble (Cinsiyetler Sıkıntısı): Feminism
and the Subversion of Identity (Routledge; New York; 1990. (Ori-
jinal Baskı); Almanca Baskısı: Judith Butler; Das Unbehagen der
Geschlechter (Tercüme: Katharina Menke); Suhrkamp; Frankfurt
am Main; 1991; s. 23.

12. Christopher Street Day (CSD: Kristofer Sokağı Günü; Onur Haftası Etkinlikleri), Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transseksüeller tarafından değişik kültürel etkinlikler çerçevesinde kutlanan bir protesto ve anı günüdür. O gün, cinsel eğilimleri farklı olan grupların dışlanmalarına ve ayrımcılığına karşı karnaval havasında protesto yürüyüşleri yapılmakta ve eşit haklar için mitingler düzenlenmektedir. İngilizce konuşulan ülkelerde CSD etkinliklerine "Gay Pride" (Eşcinsellerin Gururu) adı verilmektedir. CSD etkinlikleri, New York, Greenwich Village mahallesi, "Christopher Street" caddesinde bulunan "Stonewall Inn" barında (28 Haziran 1969) şiddet içerikli polis denetimlerini protesto etmek amacıyla ortaya çıkan ilk eşcinsel ayaklanmasının anısına yapılmaktadır. Ayaklanma ile birlikte New York sokaklarında günlerce eşcinsellerle polis arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Ertesi sene "Christopher Street Liberation Day Committee" kurulmuş ve o günün anısına her yıl Haziran ayının sonunda sokak gösterileri tertiplenmektedir. CSD, 1978 yılından itibaren uluslararası bir boyut kazanmıştır. Gerçi Almanya'da eşcinsellerin sokak gösterileri daha önceden de yapılmış ancak bu isim altında ilk kez 1979 yılında Berlin ve Bremen'de etkinlikler yapılmıştır. 2002 yılında Köln'de düzenlenen CSD etkinliklerine 1 milyon 200 bin kişi (aktif katılımcı ve seyirci) iştirak etmiştir. Aktif katılımcılar, bu gibi etkinliklerde farklı cinsel eğilimlerini değişik tarzda giyim ve kuşamlarının yanında tutum ve davranışlarıyla (sokak öpüşmeleri, soyunmalar vb.) aleni bir şekilde teşhir etmektedir. Farklı zamanlarda da olsa bugün dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde CSD, erotik karnaval şeklinde kutlanmaktadır. Türkiye'de ise 1993 yılında ilk defa kutlanmak istenmiştir. Bir grup eşcinsel, Lambdaistanbul'u kurarak, Temmuz 2005'te 13. Onur Haftası etkinlikleri düzenlemişlerdir. Lambdaistanbul'dan bir temsilci, 2006 yılında Berlin'de düzenlenen CSD etkinliklerine katılmış ve Türkiye hakkında bir sunum yapmıştır.
13. Mathias v. Gersdorff; "Was ist Gender Mainstreaming (GM) und wieso man dagegen sein muß"; ("GM Nedir ve Niçin GM'ye Karşı Olmak Lazım"); http://aktion-kig.de/nachrichten/news_51.html; Erişim: 11.02.2010.
14. Cinsiyetle tıbbi müdahalelerle oynanan Bruce Reimer, aynı yumurtadan ikiz olarak dünyaya gelmiştir. Altı aylıkken ikiz çocuklarının her ikisinde de stünnet derisinde bir daralma meydana gelmiş olduğu için, kendilerine zorunlu olarak bir ameliyat yapılmıştı. Bruce'un stünneti başarısız olmuştu ve cinsel organı da yeniden düzeltilemeyecek kadar zarar görmüştü. Çocuğun ebeveyni, çaresizlik içinde radikal gender teorisyenlerden olan John Money'in tavsiyelerine uyarak, çocuğun, bundan böyle bir kız olarak yetiştirilmesi şartıyla, testisinin alınmasına müsaade etmiştir. Cinsel eğitiminde psikolojik ve fiziki yönden herhangi bir komplikasyon yaşanmaması için, çocuğa (yeni kız ismiyle Brenda'ya) dişi hormonlar da verilmiştir. Erkek olarak dünyaya geldiğini bilmeyen Brenda, gayri ihtiyari olarak üzerindeki kız elbiselerini yırtmakta, oyuncak bebeklerinden ziyade erkek kardeşinin oyuncak arabalarıyla oynamakta, küçük tuvaletini ayakta gidermekte ve kardeşini başkalarına karşı korumaktaydı. Kısacası çok erken yaşlarda bile Brenda, dişi kimliğine karşı isyankar bir tutum ve davranış sergilemekteydi. Okulda asosyal tavırlarından dolayı öğrenciler tarafından hakarete uğrayan ve dışlanan başarısız bir öğrenciydi. Bütün aile fertleri, John Money'in periyodik seanslarına katılıp onun tavsiyelerine harfiyen uydukları halde bu tuhaf manzara karşısında mutsuz ve çaresiz kalmaktaydı. Baba, teselliye alkolde bulmuş, anne gittikçe depresif, kardeşi de saldırgan olmuştu. İçine kapanmaya başlayan Brenda ise intiharı düşünmeye başlamıştı. Aile içinde bütün bu olumsuzluklar yaşanırken, John Money, tıbbi destekli sosyal deneyinin başarısını bilim dünyasına gururla anlatmakla meşgul idi. Halbuki Brenda ve kardeşi, yaşları ilerledikçe John Money'in seanslarına katılmak istemiyorlardı, çoğu zaman onur kırıcı muamelelerin muhatabı olmaktan bıkmışlardı. Ruhî bunalımlara giren Brenda'nın bu durumu, babasını çok üzmesine başlamıştı. 14 yaşına geldiğinde, babası, kendisinin aslında erkek olduğunu ona söyleme gereği duymuştu. Babasından bu gerçeği öğrenen çocuk, bütün yaşananlara artık bir anlam vermeye başlamış ve yeniden aslına yani erkekliğine dönmeye karar vermişti. Yeni erkek ismiyle David, 12 yıllık ruhi azap ve bunalım döneminden sonra tabiat ve fitrat kanunlarına aykırı bilimsel deneylerin kurbanı olmaktan kurtulmuş ve uzun süren bir mücadelenin sonunda aslı benliğine ve cinsel kimliğine kavuşmuştu. David göğüslerini aldırması ve ileriki yaşlarda üç çocuklu dul bir kadınla evlenmişti. David, bu trajik olaylardan sonra basının daha fazla ilgisini çekmiş, kendisiyle ilgili makale ve kitaplar yazılmış olduğu gibi hakkında bir belgesel film de çekilmişti. Bir mezbahane çalışmaya başlamış ve arabasını tamir etmekten zevk alan normal bir erkek olmuştu. Ancak çocukluğunda yaşadığı travmaları yine de bütünüyle ruhundan atamamıştı. Eşi, David'i 10 yıllık bir evlilikten sonra terk etmişti. David, bundan sonra işini de kaybetmişti, yaptığı bazı yanlış yatırımlardan dolayı maddi sıkıntılara girmişti. Kardeşinin intiharından iki yıl sonra o da 38 yaşındayken hayatına son vermişti. Cinsiyetle oynanan bir erkek çocuğun hayat hikâyesi ve sonuçları hakkında daha fazla

la bilgi için bkz. a) Pfister, René; "Der neue Mensch"; (Yeni Bir İnsan); Der Spiegel; 1/2007. b) Calonego, Bernadette; "Der Junge, der ein Mädchen sein musste" ("Kız Olmak Mecburiyetinde Olan Erkek Çocuk"); Süddeutsche Zeitung; 18.05.2004. c) Colapinto, John; Der Junge, der als Mädchen aufwuchs; ("Kız Olarak Yetiştirilen Erkek Çocuk"); (Tercüme: Sonja Schuhmacher; Rita Seuß) (Orijinal İsim: As Nature Made Him: The Boy Who Was Raised as a Girl); Walter-Verlag, 2000,

15. Gerold, Horst-Dieter; Gewerkschaft Erziehung und Wissenschaft (GEW); (Eğitim ve Bilim Sendikası) "Eine Schule für Mädchen und Jungen. Praxishilfe mit Unterrichtsentwürfen für eine geschlechtergerechte Bildung"; (Kız ve Erkek Çocukları İçin Bir Okul: Cinsiyetlere Uygun Eğitim İçin Müfredat Tasarımları İçeren Pratik Yardımlar); 2007; s. 35.
16. Bakanlık'ın 600 bin baskı yaparak yayınladığı ve yoğun tepkiler üzerine 2007 yılında apar topar piyasadan çektiği kitapta yer alan bilgiler ve içeriği ile ilgili eleştiriler, Bremen Üniversitesi'nde cinsiyet ve nesiller araştırmaları alanında profesör olan Gerhard Amendt'in "Die Welt" gazetesinde yayınlanan makalesinden değerlendirilmiştir. Bkz.: Amendt; Gerhard; "Kinderliebe-Elternliebe"; (Çocuk Sevgisi-Ebeveyn Sevgisi); Die Welt; 26.10.2007.

KAYNAKLAR

Makale ve Kitaplar

1. Amendt; Gerhard; "Kinderliebe-Elternliebe"; (Çocuk Sevgisi-Ebeveyn Sevgisi); Die Welt; 26.10.2007.
2. Butler; Judith; Das Unbehagen der Geschlechter ("Cinsiyetler Sıkıntısı"); (Tercüme: Kathrina Menke); Suhrkamp; Frankfurt am Main; 1991. (Orijinal İsim: Gender Trouble; New York; 1990).
3. Calonego, Bernadette; "Der Junge, der ein Mädchen sein musste" ("Kız Olmak Mecburiyetinde Olan Erkek Çocuk"); Süddeutsche Zeitung; 18.05.2004.
4. Colapinto, John; Der Junge, der als Mädchen aufwuchs; ("Kız Olarak Yetiştirilen Erkek Çocuk"); (Tercüme: Sonja Schuhmacher; Rita Seuß) Walter-Verlag, 2000. (Orijinal İsim: As Nature Made Him: The Boy Who Was Raised as a Girl);
5. Gerold, Horst-Dieter; Gewerkschaft Erziehung und Wissenschaft (GEW); (Eğitim ve Bilim Sendikası) "Eine Schule für Mädchen und Jungen. Praxishilfe mit Unterrichtsentwürfen für eine geschlechtergerechte Bildung"; (Kız ve Erkek Çocukları İçin Bir Okul: Cinsiyetlere Uygun Eğitim İçin Müfredat Tasarımları İçeren Pratik Yardımlar); 2007.
6. Köhler, Bruno; Gender Mainstreaming (GM): Geschlechterpolitik für Frauen und Männer? (GM; Kadın ve Erkekler İçin Cinsiyetler Politikası mı?); 2009; in: <http://www.manndat.de/index.php?id=75>; Erişim: 13.02.2010.
7. Mathias v. Gersdorff; "Was ist Gender Mainstreaming (GM) und wieso man dagegen sein muß"; ("GM Nedir ve Niçin GM'ye Karşı Olmak Lazım"); http://aktion-kig.de/nachrichten/news_51.html; Erişim: 11.02.2010.
8. Pfister, René; "Der neue Mensch"; (Yeni Bir İnsan); Der Spiegel; 1/2007.
9. Seyyar, Ali; "Feminizm Ekseninde Dünden Bugüne Kadın ve Erkeğin Rolü Tartışmalarında Yeni Bir Açılım: Aile Değerlerine Odaklı Fitri Cinsiyetler Politikası"; Muradiye Dergisi; Yıl 4; Sayı 17; Aralık 2008.
10. Seyyar, Ali; "Feminist Kadın Politikalarına Alternatif Olarak Fitri Cinsiyetler Politikalarının (Gender Mainstreaming) Doğuşu"; Siyvil Toplum Dergisi, Sayı: 2(8); Ekim-Aralık 2004.
11. Seyyar, Ali; İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri (Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü); Değişim Yayınları; Sakarya; Nisan 2007.
12. Simone de Beauvoir; Le Deuxième Sexe (İkinci Cins); 1949.

İnternet Kaynakları

1. http://de.wikipedia.org/wiki/Christopher_Street_Day; Erişim: 10.02.2010.
2. http://de.wikipedia.org/wiki/Judith_Butler; Erişim: 11.02.2010.
3. <http://www.abgs.gov.tr>; Erişim: 13.02.2010.
4. <http://www.ksgm.gov.tr/misyon-vizyon.php>; Erişim: 13.02.2010.
5. http://www.ksgm.gov.tr/uluslararasi_kuruluslarAB.php; Erişim: 13.02.2010.
6. <http://www.lambdaistanbul.org/php/main.php?menuID=5>; Erişim: 10.02.2010.

Mevzuat Kaynakları

1. AB-Komisyonu: COM-96: 67.
2. Amsterdam Sözleşmesi; 1997.

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN
Sivas C.Ü. İlâhiyat Fakültesi

ÇOCUĞUN EĞİTİMİNDE ANNE VE BABANIN ROLÜ

Çocuk eğitiminde annenin rolü inkâr edilemez. Çocuğun eğitiminde annenin çok etkili olması, babanın çocuk eğitiminde sorumluluğunun az olduğunu göstermez. Sanıldığı gibi, babanın çocuğu ile ilgilenmesi için onun büyümesini beklemek gerekmez.

Geleneksel olarak annelerin çocuk bakımında önemli rolü vardır. Buna rağmen çocuk eğitimi ve bakımı anne babaların her ikisinin de karşılıklı sorumluluk paylaşımı ile yürütmesi gereken bir durumdur. Özellikle annenin bebeklik dönemindeki yeri tartışılmaz olmakla birlikte uygun baba modelinin varlığı çocuğun her dönem için sağlıklı, gelişmesine yardımcı olacaktır.

Çalışma ve şehir hayatında babaların çocuklarını az görmesi, çocukların eğitim ve bakımını tamamen annenin üzerine bırakması hem anneler hem çocuklar açısından büyük sorunlara yol açmaktadır. Anneler bu

durumda çocuğa uygun eğitim ve disiplini vermekte zorluk çekerken (babanın desteği olmadığı için), çocuklar da babalarını seyrek gördükleri ve babanın etkinliğini hissetmedikleri için bazı psikolojik sorunlara girmektedirler. Bu durum anneyi ve çocuğu etkilemektedir. Anneler evin sorumluluğu, çocuğun bakımı gibi konularda yalnız kalıp strese girmektedirler. Ayrıca sürekli duygusal destek, sevgi ihtiyacı hisseden çocukta da bazı davranış ve duygusal sorunlar oluşabilmektedir. Mümkün olduğunca babanın da hamilelikten itibaren bu konuda anneye gerekli psikolojik destek sağlaması gerekir. Babanın anneye verdiği destek, çocuklara ayırdığı zaman, çocuk eğitimine doğrudan veya dolaylı katılımı birçok sorunu oluşmadan engellemektedir.

Çocuğun babasıyla olan ilişkisi, özellikle hayatının ilk beş yılında çok önemlidir. Çoğu baba, küçük bebek-

Çalışma ve şehir hayatında babaların çocuklarını az görmesi, çocukların eğitim ve bakımını tamamen annenin üzerine bırakması hem anneler hem çocuklar açısından büyük sorunlara yol açmaktadır. Anneler bu durumda çocuğa uygun eğitim ve disiplini vermekte zorluk çekerken (babanın desteği olmadığı için), çocuklar da babalarını seyrek gördükleri ve babanın etkinliğini hissetmedikleri için bazı psikolojik sorunlara girmektedirler. Bu durum anneyi ve çocuğu etkilemektedir. Anneler evin sorumluluğu, çocuğun bakımı gibi konularda yalnız kalıp strese girmektedirler. Ayrıca sürekli duygusal destek, sevgi ihtiyacı hisseden çocukta da bazı davranış ve duygusal sorunlar oluşabilmektedir.

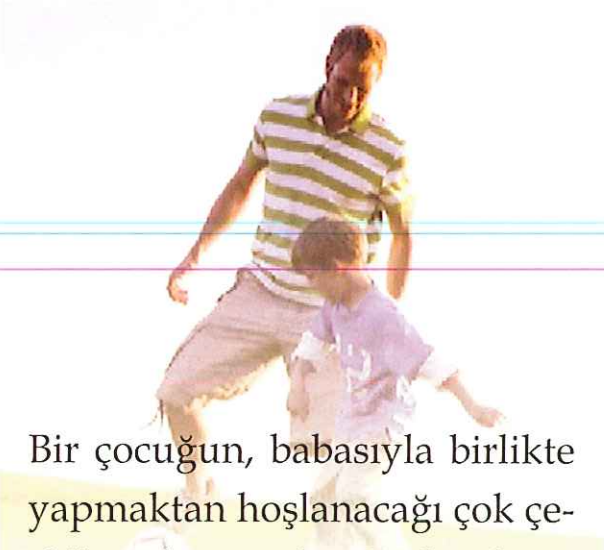
ten ürker ve bu yüzden uzak durmaya çalışır. Hâlbuki babalık da annelik gibi çocuğun doğduğu andan itibaren başlar. Bundan, babanın annenin yerini alarak, onun yerine mamasını yedirmesi, altını temizlemesini kastetmiyorum. Bu iki eşin kendi aralarındaki anlayışa bağlıdır. Burada benim kastettiğim, babanın çocukla ilgilenmesi, sevmesi ve duygusal bir bağlantı kurmasıdır.

Baba ile çocuk arasında iyi ilişkilerin temeli, bebeklik döneminde atılır ve bu günler bir daha geri gelmez. Baba, "Şimdi zamanım yok, daha sonra onunla ilgilenirim." derse, kendini aldatmaktan başka bir şey yapmış olmaz. Göz açıp kapayana kadar "ufaklık bebek" okula başlayıverecek, birinci sınıfa başlayacak ve birden yetişkin bir genç oluverecektir. Ergenlik ve gençlik yaşında da çocuklar, babalarıyla pek yakın ilişkiye geçmek istemezler. Artık çok geç kalınmıştır. Baba, çocuğu ufakken onunla ilgilenmediği için, çocuk da büyüdüğü zaman babasının sözleriyle ilgilenmeyecektir. Baba ile çocuk, birbirlerine yabancı olacaklardır. Baba ile gençlik dönemindeki çocuğun arasındaki gelişecek bağ, büyük ölçüde çocuğun okul öncesi yıllardaki ilişkiye bağlıdır. Bu da daha bebeklik dönemindeki ilişkiye belirlenir.

Bir çocuğun, babasıyla birlikte yapmaktan hoşlanacağı çok çeşitli şeyler vardır. Siz bunların içinden, yapmaktan hoşlanacağınız şeyleri seçin. Zevk almadan yapacağınız şeyler, çocuğa o aradığı "birliktelik" duygusunu vermeyeceği için, boşuna zaman harcamış olursunuz. Çocuğunuzla birlikte yapabileceğiniz birkaç şey şunlardır: resim yapmak, kumla oynamak, parka veya çocuk bahçesine gitmek, denize gitmek, sandala binmek, arabayla gezmek, alışverişe çıkmak, sokakta dolaşmak, yerden taş vb. toplamak, karıncaları seyretmek, hayvanat bahçesine gitmek.

Baba çocuk ilişkisinin en iyi olduğu yerlerden biri de çocuk parklarıdır. İşin tuhafı, çocuk parklarında genellikle anneler vardır da, babalara pek rastlanmaz. Oysa çocuğunuzun parka babanın götürmesi çok daha akla yatkındır, siz kitabınızı, derginizi okurken çocuğunuz da oyun oynayacak ve sizin orada olduğunuzu bilmek bile onu mutlu etmeye yetecektir. Üstelik demirlere tırmandığı, sallandığı, kaydırdan kaydığı zamanlar, "Baba, bak ne yapıyorum!" diye başarısını size kanıtlayabilmesi çocuğun kimlik duygusunu geliştirecektir.

Günümüz şartlarında babalar öyle yoğun bir çalışma içine girdiler ki, çocuklarına hemen hiç zaman ayıramaz oldular. Babalar genellikle şöyle düşünüyorlar: "Bunca çalışmamın nedeni, aileme iyi bir hayat düzeni sağlamak. Çocuklar biraz daha büyüsünler, o zaman durumumuz da daha düzelir ve onlarla ilgilenirim." Oysa çocukla asıl ilgilenilmesi, ilişki kurulması gereken yaş, okul öncesi yaşlarıdır.

Bir çocuğun, babasıyla birlikte yapmaktan hoşlanacağı çok çeşitli şeyler vardır. Siz bunların içinden, yapmaktan hoşlanacağınız şeyleri seçin. Zevk almadan yapacağınız şeyler, çocuğa o aradığı “birliktelik” duygusunu vermeyeceği için, boşuna zaman harcamış olursunuz. Çocuğunuzla birlikte yapabileceğiniz birkaç şey şunlardır: resim yapmak, kumla oynamak, parka veya çocuk bahçesine gitmek, denize gitmek, sandala binmek, arabayla gezmek, alışverişe çıkmak, sokakta dolaşmak, yerden taş vb. toplamak, karıncaları seyretmek, hayvanat bahçesine gitmek.

Çocuk farkında olmadan anne babasını örnek alır. “Bugün babamın izin günü. Onu iyice gözlemleyeyim de ondan sonra taklit edeyim.” diyen bir çocuk yoktur. Babanın işi ne kadar başından aşarsa aşsın her akşam

oğluna on dakika masal okumalıdır. Aynı şekilde cumartesi veya pazar günü bir saatini oğluna ayırmalıdır. Çocuğuyla beraber olmalıdır baba. Bunun en iyi yolu ikinizin birlikte yapacağınız “bir şeyler” dir. Bu “bir şeyler” her babanın tavrına, hayat biçimine, beğenilerine göre değişebilir, ama mutlaka vardır. Oğlunuzla beraber alışverişe çıkmak bile çocuk için büyük deney ve gözlem konusudur. Hafta sonları da çocuğunuzla bir yerlere götürün. Bu gezmeler hem aranızdaki ilişkiyi güçlendirir, hem de onun bilinçli olmadan sizi örnek almasını sağlar. Hafta sonları bir saatinizi ayırıp çocuğunuzla götürebileceğiniz yerler itfaiye istasyonu, polis karakolu, matbaa, kaynakçı dükkânı, kitaplık, banka, pazar, havaalanı, ayakkabı tamircisi, dökümhane, pasta fırını, postane gibi yerlerdir. Çocuğunuzla mutlaka götüreniz gereken yerlerden birisi de kendi işyerinizdir. Çocuğunuza çalıştığınız yeri gösterin. Fabrika, çiftlik, devlet dairesi gibi gezilebilecek bir yere dolaştırın. Ne iş yaptığınızı üç yaşındaki bir çocuğun anlayacağı bir dille anlatın. Çocuk, annesiyle birlikte olduğu için gün boyunca onun ne yaptığını bilir. Babasının da ne iş yaptığını, bu işin nasıl olduğunu bilmesi gerekir.

En meşgul babalar bile öğle tatilinde veya kısa bir aralıkta eve telefon ederek çocuklarıyla birkaç şey konuşabilirler. Bu onların çocuklarıyla ilgilendiklerini, onu sevdiklerini çocuğa kanıtlayan bir olaydır. Çocuğunuza kartpostal da gönderebilirsiniz. Küçük çocuklara postadan bir şey gelmesi kadar sevindirici ve kişilik verici bir durum olamaz. Babalar genellikle bir başka şehre gittiklerinde çocuklarına kartpostal yollamayı ya da telefon etmeyi düşünürler. Halbuki sabahları evden işe giden babalar da çocukların gözünde “başka bir yere gitmiş” tirler. Bu ufak ve zaman almayacak ilgiler çocuğunuzla sağlam bir ilişki kurmanızı sağlar.

Çocuk eğitiminde anne baba eşit sorumluluktadır ve bunu paylaşmalıdırlar. Ancak, anneye düşen rolün babanınkinden ayrıldığı durumlar da vardır. Böyle durumlarda anne ile baba birbirlerinin yerini tutamazlar. Yetişmekte olan bir çocuğun örnek alabileceği bir “kadın”, bir de “erkek” modeline ihtiyacı vardır. Anne veya baba, bu rollerin ikisini birden oynayamaz. Çocuk yetiştirirken, sadece babanın yapabileceği bazı şeyler vardır ki, baba bunları yerine getirmediği takdirde, karısı -ne kadar iyi bir anne olursa olsun- bu görevi üstüne alamaz.

Cihan AKTAŞ
Gazeteci - Yazar

1- Sizce Türkiye’de Kadın Olmak Ne Anlama Gelmektedir?

Cihan Aktaş: Türkiye’de kadın olmayı durduğumuz yere ya da dünya görüşümüze göre farklı açılardan tanımlayabiliriz. Mesela gelenekle modernlik, Doğu ile Batı, İslam ile Laiklik arasındaki çatışma ya da uzlaşmanın yol açtığı arada kalmışlıkta, özel alan ile kamusal alanın, aile hayatı ile çalışma hayatının, üretkenlikle tüketiciliğin, birinci sınıf insan olmakla ikinci sınıf insan olma kabullerinin kimlik kırılmalarını ya da kimlik arayışlarını tetikleyen zeminlerinde anlamaya çalışabiliriz Türkiye’li kadını...

Türkiye’de kadın olmak, yakılan bir köyde geçmişi bırakarak varoşlarda tutunma çabasını da içerir, şehitliklerde göz yaşı döken annelerin mazlumiyetini de.

Türkiye’de kadın olmak popülist ilerlemeci söylemlerden, popülist feminist söylemlere, Batı’dan aktarılan kavramlar aracılığıyla kendini ifade etmeye zorlanmayı yaşamaktır aynı zamanda. Türkiye’de kadın olmak, eril, pederşahi, feodal ve militer kodlarla oluşturulmuş, bununla birlikte toplumu modernleştirerek dönüştürme iddiasındaki bir kamusal alanda ve siyasal iklimde, kişiliğinde çeşitli bölünmeler meydana gelmesine direnerek bir varoluş alanı oluşturma mücadelesini vermektir. Namus ve ahlâk alanında çifte standartlı bir töre ve medya baskısına rağmen, haysiyetini koruyarak ayakta kalma mücadelesini sürdürmektir.

Türkiye’de kadın olmak ayrıca çağdaşlığı son derece yüzeysel değişikliklere bağlayan bir zihniyetin dayatmaları karşısında kendi modernlik tanımına sahip çıkmaktır.

Temel kimlik meselelerini ve uygarlık yönelimlerini belirlemede çelişkiler içinde olan Türkiye’de kadın olmak, öncelikle görüntüsel seviyede var olmak anlamına geldiği için, başörtülü kadınların gösterdiği gibi, nâmevcut sayılan, “seçilen” olmaya izin vermeyen görüntüsünü derinlemesine kavrama iradesine sahip olmaktır da...

2- Türkiye’de Kadınların Siyasetteki Oranını ve Yerini Nasıl Buluyorsunuz?

-Kadınlarımızın siyasetteki yeri ve oranı, kadın varlığının kamusal alandaki sahici varoluşuyla orantılı görünüyor bana. Türk kadını aile merkezli bir kadındır ve çoğu kez kamusal alandaki başarıyı bir eş veya anne olarak aşırı fedakarlıklarda bulunarak, dahası bazı durumlarda mecburen bir eş ve anne olmaktan vazgeçerek sağlayabilir.

Yükselen feminist hareketlerin toplumumuza yayılan artçı dalgaları, kadınların siyaset gibi alanlarda da sembolik sıçramalar yapmasını sağlıyor. Fakat bu sıçramalar kadınların siyaset alanında daha iyi temsil edilmesini değil, bu alanda var olabilmek için mevcut kurallara daha katı bir şekilde uyması gibi bir sonuç

Türkiye’de kadın olmak ayrıca çağdaşlığı son derece yüzeysel değişikliklere bağlayan bir zihniyetin dayatmaları karşısında kendi modernlik tanımına sahip çıkmaktır.

ortaya koyuyor. Siyaset alanındaki kadın görüntüsü ile de kadın değerlerinin siyasete taşındığı ya da temsil edilemeyen kadınların sorunlarının mecliste dillendirildiği anlamına gelmiyor. Kadınlar bazen siyasette etkin olmayı, erkek rollerini daha da abartarak benimsemeye bağlıyorlar. Kadın hissiyatının siyasete barışı ve uzlaşmayı getireceği söylenir. Söz gelimi Emine Ayna'nın söylemleri, bu konuda çok da umutlu olunamayacağı hissini uyandırıyor kitlelerde. Kaldı ki Tan-

su Çiller de başbakanlığı döneminde benzeri bir hayal kırıklığı yaşatmış, militer bir dil kullanmakta sınır tanımamış, terör sorununun giderek daha da büyüyen bir yaraya dönüşmesi yönünde engelleyici, onarıcı bir politika geliştirmeyi önemli bulmamıştı.

Halihazırda siyaset mekanizması, erkek siyasetçilerin tecrübelerinin ve yapılandırılmalarının bir ürünü. Kotalarla, desteklerle, suni hareketliliklerle kadının siyasetteki varlığı sahici bir anlam kazanamıyor ne var ki... Hakiki temsillerin önündeki engeller, toplumsal sorunların siyasete taşınmasının önünü alıyor.

Kadının siyasetteki varlığının yetersizliğini oluşturan sebepler daha derinlerde, kültürde ve güç ilişkilerinde aranmalıdır. Herhangi sade bir temsile izin vermeyen elemeci bir yapısı var siyasetin. Kültürde ve güç ilişkilerinde kadın zahirde bazen birincil bir konuma sahipmiş gibi gözükse de yaşama alanı ve söz hakkı açısından ikincil bir konumda bulunduğu sürece, siyasetteki kadın varlığının toplumdaki nüfusunun oranına denk düşmesi beklenemez. Kuşkusuz bu yetersizliklerin giderilmesi amacı açısından, siyaset alanının kadınların ihtiyaç duyduğu değişikliklere tabi tutulması da önem kazanıyor. Kadınlar açısından siyasetle aktif olarak ilgilenmenin ekonomik maliyeti ve çocukları konusunda gözlerinin arkada kalmasına sebep olacak eğitim-öğretim açıkları önemli problemlerdir. Bunların yanında siyaset yapılan ortamların kavgalı, çekişmeli üslubu kadınların büyük kısmı için en başında caydırıcı oluyor gibi geliyor bana.

3- Küreselleşen Dünya İle Bütünleşme Çabalarının Türkiye’de Kadının Siyasetteki Konumunu Etkilemesi Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?

Bu konuda sürdürülen yasal ya da toplumsal düzenlemelerle, bugüne kadar sınırlı temsil edilen ya da güçlülkle temsil edilebilmiş kesimlerin seslerinin duyurulmasına bir yol açılacağı umudu empoze ediliyor topluma. Parti genel kurullarına, meclise, siyasal söylem-

Kadının siyasetteki varlığının yetersizliğini oluşturan sebepler daha derinlerde, kültürde ve güç ilişkilerinde aranmalıdır. Herhangi sade bir temsile izin vermeyen elemeci bir yapısı var siyasetin. Kültürde ve güç ilişkilerinde kadın zahirde bazen birincil bir konuma sahipmiş gibi gözükse de yaşama alanı ve söz hakkı açısından ikincil bir konumda bulunduğu sürece, siyasetteki kadın varlığının toplumdaki nüfusunun oranına denk düşmesi beklenemez. Kuşkusuz bu yetersizliklerin giderilmesi amacı açısından, siyaset alanının kadınların ihtiyaç duyduğu değişikliklere tabi tutulması da önem kazanıyor.

lere baktığımızda, küreselleşen dünya ile bütünleşme çabalarının olumlu ya da olumsuz anlamda retoriksel bir seviyede var olduğunu teşhis ediyoruz. Bir politika değişiminin ürünleri hemen ortaya çıkmaz, özellikle bu değişiklikleri pratiğe dökecek tedbirler alınmadığı takdirde. Hem bakalım bir politik değişime dönük düzenlemeler ne ölçüde ülkenin gerçeklerini gözleterek gerçekleşiyor. Misal: İslami bir gelenekten gelen bir partinin iktidarda bulunmasına karşılık hâlâ toplumsal bir yara olan başörtüsü yasağının kaldırılması alanında bir ilerleme kaydedilmiş değil.

4- Türkiye’de Kadının Genel Olarak Toplum Kuruluşlarında Özelde İşe Kadınların Sorunlarını Dile Getiren Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Çalışmalarını Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

- Türkiye’de son yıllarda kadınların sesleri sadece devlet ideolojisinin biçimlendirdiği ve destek verdiği kurumlardan yükselmiyor. İdealleştirilmiş “ulusal kadın” projesiyle ilgili biçimlendirme çabaları da sorgulanmaya başlandı.

Türkiye’nin geçirdiği tabii ya da zorlama değişimlerden etkilenen ve kısmen de bu değişimleri etkileyen farklı hareketler var. Bu hareketlerin dışarıdan bir gözle bile tek bir hareket gibi anlaşılması zor görünüyor. Bununla birlikte feminist, islamcı ya da Kürt kadınların etkinliklerine bağlı hareketlerin benzer kimi özelliklerinden sözedilebilir. Bu benzerlikler nedeniyle de söz

konusu kadın kitlelerinin örgütleri, zaman zaman askeri darbeye karşı düzenlenen mitinglerde olduğu gibi biraraya gelebiliyor.

Geleneksel yaşama tarzlarındaki çözülmeye bağlı olarak kadınlar, yeni bir konum arayışı içindeler. Kendilerini geliştirmek, saygınlıklarını korumak, üretime katılmak ve yazgılarının ellerine terkedilmiş kısımları

Bir politika değişiminin ürünleri hemen ortaya çıkmaz, özellikle bu değişiklikleri pratiğe dökecek tedbirler alınmadığı takdirde. Hem bakalım bir politik değişime dönük düzenlemeler ne ölçüde ülkenin gerçeklerini gözleterek gerçekleşiyor. Misal: İslami bir gelenekten gelen bir partinin iktidarda bulunmasına karşılık hâlâ toplumsal bir yara olan başörtüsü yasağının kaldırılması alanında bir ilerleme kaydedilmiş değil.

bağlamında söz sahibi olmak istiyorlar. Verili kamusal alanının biçimlendirmelerine sorgusuz sualsiz tabi olmaya karşı itirazlarını dile getiriyorlar. Bu kamusal alanda sahici bir mevcudiyete sahip olmanın yollarını ararken, aynı zamanda aile kurumunu korumayı ve geliştirmeyi de amaçlıyorlar. Aile ortamlarını da çekirdek ailenin dar kalıplarının ötesine geçen bir anlamda üretken kılmak istiyorlar. Bir hareketlilik içinde yer alan bütün kadınlar dayığa, şiddete, cinsel tacize, cinsel istismara,

emek sömürüstüne, eşit işe eşit olmayan ücrete, eğitim alanındaki eşitsizliklere, bekaret kontrollerine, namus cinayetlerine, kılık-kıyafetleri konusundaki baskı ve yaptırımlara karşı çıkıyorlar.

Ancak kaynağını pozitivizmden ve 70’li yılların siyasal kutuplaşmalarından alan dışlayıcı, gözardı eden tutumlar hâlâ mevcut. Sivil toplum kuruluşlarının dilinin halka inmesi ve muhatap alınan, iletişim kurulmak istenen kitlelerin, yüzyüze ilişkilerle, karşılıklı öğrenmeyi esas alan bir program çerçevesinde tanınması, bu kuruluşların konum ve temsil kabiliyetini güçlendirecektir diye düşünüyorum.

Yıldız RAMAZANOĞLU Edebiyatçı - Yazar

1-Kadın Konulu Tartışmaları Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

Kadın konulu tartışmalarda her zaman bir eksiklik var. Canların cinsiyetlerine göre tasnif edilip birinin diğerinden üstün olduğunun iddia edilmesi ve kadının yaratılışında ve varoluşunda bir eksiklik vehmedilmesi yeryüzünde egemenlik ve tahakküm arayışının ilk adımları. Bir cinsin bu şekilde bertaraf edilmesinin ardından güç ve hakimiyet yarışı doğrudan tek cins arasında gerçekleşecekti. Ayetlerin bütün insanları renk, cinsiyet, kültür ve coğrafya olarak hiçbir ayrıma tabi tutmadan muhatap alması, bu konuda bir berraklık olmasına rağmen cahiliyyeden kalma ayrımcılık tarih içinde yeniden derinleştirilmiş. Fiziksel kimi farklılıklar, hatta annelik gibi büyük bir üstünlük zafiyet olarak öne sürülüp dış dünyadan koparılmanın gerekçesi haline getirilmiş. Fakat çoğu okumuş erkek için bile kadınların Kur'anın vazettiği hakkaniyetli ahenkli statü kulak verilmeyi hak eden bir talep değil. Bu konuda ezberlerin, konformist yaklaşımların cazibesi var.

2-Sizce Kadın Nasıl Algılanmalıdır?

Kadını varlık olarak nasıl anlamalı. Bunu Yunus Emre'nin bir beytinden yola çıkarak kavrayabiliriz: "Ete kemiğe büründüm Yunus diye göründüm" der. Kalu belada hiçbir ayrıma uğramadan Yaratıcıyla akitleşen ruhlar dünyada ete kemiğe bürünüp kadın diye erkek diye görünmüşlerdir bana göre. Kadının anne olabilme, bedeninin içinde bir can taşıyabilme durumu ise onu eşsiz kılar. Bu deneyim benzersizdir ve bu noktada bozulur eşitlik, bozulacaksa. Kadın hayatı içerden kuşatır, avcı ve güçlü erkek ise daha dış halden. Bu farklı eğilimler kimseyi daha aşağı yapmaz. Bir de iş bölümü kalın çizgilerle ayrılmış da değildir.

Günümüzde geyik avlayarak yaşamıyoruz. Kadın ve erkek, iç ve dış birbirinden beslenir, duruma göre yer değiştirir, geçişken ve değişkendir de aynı zamanda. Varoluş olarak M.Arabi'nin tanımlamalarına, kadının kıymetlendirilebilmesi, hukuku ve örtüsü açısından da Musa Carullah'a çok yakın duruyorum.

3-Aile İçi Şiddet Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?

Kadına yönelik şiddet, statü kaybettirici uygulamalar, aşağılamalar anlayışsızlıklar nasıl bertaraf edilecek. Peki günümüzde erkekleri de aşağılayan, saygın rollerini tarumar eden, evdeki ağırlıklarını yok sayan kadın saldırganlığı sineye mi çekilecek. Bu ikincisi çok yeni gelişmeler ve biraz da rövanşı andırıyor. Bu durumda meseleyi kadın erkek çatışma eksenini kurarak değil, hak ve adalet duygusu gelişmiş kadın ve erkeklerle birlikte adalet-zulüm ekseninde yürütmek lazım.

4-Feminizm İle Müslüman Dünyanın Kadınlarının Etkileşimini Nasıl Ele Alıyorsunuz?

Açık konuşmak gerekirse feminist hareketler Müslüman dünyanın kadınlarını da kendi üzerlerine düşünmek için tetikledi. Bu birikim Müslüman kadınları İslam adına ortaya konan pratiklerle eleştirel bir bakışla yeniden karşılaştırdı. Kadınlar varoluşu, bu dünyadaki misyonlarını ve temel hedeflerini sorgulamaya başladılar. Kadını bir erkeğe aidiyeti dışında doğrudan Allah ile olan sağlam ilişkisi ve konumu bakımından hür, tam ve müstakil gören yaklaşımlar ortaya çıktıkça İslam bunu gerektiriyor. Sorumluklarımız kimsenin dolayımından değil, ölüm bizi yalnız bulacak ve hesabımız yalnız görülecek. Bireysel varoluş bir cinse ait olmaktan bağımsız bir şey. Kadını ısrarla sadece eşin ya

da çocuğun uzantısı olarak tanımlamak isteyen konforlu yapı sarsıldı. Abartılmış annelik söylemi parçalandı. Öte yandan kimi uç noktalara da kayılmış olabilir tabii. Varoluşu erkek varoluşu olarak görüp bu alandan yeterince pay almak için anneliğimi siliyorum diyen kadınların etkisine giren kadınlar da başka bir uca savruldu. Sular bulanmadan durulmaz. Aslolan kimsenin ötekinin inkişafını engellemediği yaşamın doğası içinde adaletle işlemesini sağlayan bir ilişki biçimi kurmak.

5-İslam Dünya-sındaki Kadın ve Erkek Diyalogunu Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

Alışılmış bir yapı var. Dünyayı kavramak, siyaseti belirlemek ve kadının yerini tanımlamak erkeğin vazife ve salahiyetleri içinde görülmüş. Tanımlamak çoğu kez susturmayı ve sözünü kesmeyi de içine alan bir şiddete dönüşüyor bu dünyada. Müslüman erkekler bu konuda biraz panik içinde baştan-beri. Kendini gerçekleştir-mek isteyen, dünyaya dair söz üreten içlerindeki enerjii daha büyük hedefler için seferber edebilen kadın profili ürkütüyor. Mesela tıp okumak isteyen bir genç kız kontrolden çıkmış gibi endişe yaratıyor kimi çevrelerde. Geleneksel rollerdeki en küçük değişiklik bile istenmiyor aslında. Gerçi bunlar epeyce aşıldı artık. İslamdan değil dar küçük vizyonlardan gelen zihniyetler kırıldı ama yine de güçlü bir damar var. Erkeklerin kendilerine olan özgüvenleri arttıkça daha iyi eğitilmiş

kadınlarla hayat arkadaşlığını tercih ediyorlar. Bu tanımdan beri bütün İslam dünyasında böyle. Bir bilinç yükselmesi var. Bedenin ötesine geçen çok boyutlu eş arayışı yaygın.

Kadını varlık olarak nasıl anlamalı. Bunu Yunus Emre'nin bir beytinden yola çıkarak kavrayabiliriz: "Ete kemiğe büründüm Yunus diye göründüm" der. Kalu belada hiçbir ayrıma uğramadan Yaratıcıyla akitleşen ruhlar dünyada ete kemiğe bürünüp kadın diye erkek diye görünmüşlerdir bana göre. Kadının anne olabilme, bedeninin içinde bir can taşıyabilme durumu ise onu eşsiz kılar. Bu deneyim benzersizdir ve bu noktada bozulur eşitlik, bozulacaksa.

Kur'ana baktığımız zaman eşitliğin, hakka-niyetin, sevgi ve şefkatin derin bir kadın ve erkek birliğinin varoluşunun kurulumunu görüyorum. Aşk, işbirliği dayanışma veli olma tavsiye değil emrediliyor. Ahzap 35. ayet çok etkileyici çarpıcı bir örnek. En mükemmel yaşam biçimi mümin kadınlar ve erkekler olarak her ikisi için de tek tek sayılır. Bu "görülen lüzum üzerine" kadınlarla erkekleri ontolojik olarak eşitlemek için birlikte sorumlu kılmak ve hak sahibi yapmak için böyle yapılmıştır. Çünkü ey müminler denildiğinde sadece erkekleri anlayan insanlar var hala. Hatta kadına neredeyse pozitif ayrımcılık yapılan söylemler var. Feminizmden çok daha fazlasını vaat ediyor İslam. Erkek ve kadın Allah'a teslim olduklarında mükemmel bir can yoldaşlığı oluşuyor.

6-İslami Bakış Açısından Kadının Toplumsal Hayat İçindeki Rolünü Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

İslami bütün vahyi içine alan uzun bir yol olarak değerlendirirsek bu süreçte her zaman olağanüstü yetkin ve saygın kadınlar çıkıyor karşımıza. Dünyanın kurucu öznesi olabilen kadınlar. Tek başına neredey-

se Mekke'yi kuran bir Hz. Hacer, dünyayı sarsan Hz. Meryem, gücünü adını anarken bile hissettiğimiz Hz Hatice.

Kur an'ın mesajını peygamber zamanında doğru bir şekilde algılayan sahabeler zamanında kadınların toplumsal ibadetlere katılımı, peygamberin çadırının

yanına çadır kurup itikafa girebilmeleri, Akabe'de bi-atlaşmaları, fakih, muhad-dis olmaları, serbestçe topluluk önünde Hz. Ömer'e itiraz edebilmelerinin ardından nasıl oldu da evden çıkması çalışması bile tartışmaya açıldı, kadının beynini rafa kaldırmaya teşebbüs edildi. Bu her konuda kazanımlardan geri dönülmesi, saltanatın, eşitsizliğin, tahakkümün yeniden üretilmesi yüzünden. Yani sadece kadın meselesi değil her konuda geriye, cahiliyenin zihinsel yapısına dönüş alametlerinin bir parçası, kadın meselesinde yazılan o aşağılayıcı külliyat ve uydurulan yüzlerce mevzu hadis. Geçtiğimiz günlerde bir yazarın yazısına gelen yorum bu zihniyetin bir damar olarak içimizde taptaze yaşadığını gösteriyor : Bir kadın hayatı bir tehlike olmadıkça dışarı çıkmaması ve varlığından kimsenin haberi olmaması gereken bir varlıkmiş. Kadını müstakil bir insan

olarak bile görmeyen, dişileştirerek kullanıma açık bir cinsel obje olarak tanımlayan, bedensel fonksiyonlarına indirgeyen zihniyetin tezahürü.

Kadının sosyal olarak çalışmasına gelince bir Müslümanın kendini en mükemmel bir şekilde gerçekleştirmek, varoluşunu derinleştirmek istemesinden daha

doğal bir şey olamaz. Kadınlar da içlerine sinen bir yaşamı kurmak için çalışacaklar tabii. Önemli olan kadın ve erkek herkesin önünün açık olması, bir kadın çalışmak istemediğinde, evden çıkmak istemediğinde varoluşunu bu şekilde yaşamak istediğinde bunun bir tercih olması, zorlama değil. Sadece kişisel hayatına,

bireysel refah ve mutluluğuna hatta kurtuluşuna odaklanan erkeklere ve kadınlara daha az saygı duyabiliriz, o ayrı. Bütün erkekler üniversite okumak zorunda olmadığı gibi kadınların da hepsi bunu isteyecek değildir. Ümmetin içinden birileri bunu istediğinde yolunun açık tutulması farz-ı kifiyenin gereğidir. Topluma sahip çıkmak için, İslami maslahatın gereğini yerine getirmek için çalışma hasletine sahip kadınların evde eşleri tarafından engellenmesi zulüm, desteklenmesi ise maslahat icabı. Çünkü sadece kişisel hayatına gömülmüş, gündelik hedeflere odaklanmış yeterince insan varken, İslamın gösterdiği temel hedefler doğrultusunda bunu aşmaya çalışan, toplumsal çalışmalara yönelen bir avuç kadını bastırmaya çalışmak vebali olan, altından kalkılamayacak bir cürüm olur.

Gündelik hayatı aşmaya çalışan zamanını iyi

kullanan kadınlar erkekleri de daha çok motive ediyor, gündelik hayatın cazgırlığı içinden yeni bir ufuk doğmasına yol açıyor. Bu bir süreç. Evrilerek değişerek, sorgulayarak ama ana yolu kaybetmeme çabalarıyla sürüyor.

Kadına yönelik şiddet, statü kaybettirici uygulamalar, aşağılamalar anlayışsızlıklar nasıl bertaraf edilecek. Peki günümüzde erkekleri de aşağılayan, saygın rollerini tarumar eden, evdeki ağırlıklarını yok sayan kadın saldırganlığı sineye mi çekilecek. Bu ikincisi çok yeni gelişmeler ve biraz da rövanşı andırıyor. Bu durumda meseleyi kadın erkek çatışma eksenini kurarak değil, hak ve adalet duygusu gelişmiş kadın ve erkeklerle birlikte adalet-zulüm ekseninde yürütmek lazım.

Arzu AKBAŞ

TOBB Kadın Girişimciler Başkanı

1-Kadının İş Dünyasındaki Yeri ve Rolü Nedir? Kadın Perspektiflerinin Çalışma Hayatına Getirdiği Yenilikler Ve Kazandıkları Katma Değerlerden Bahseder Misiniz?

Çalışma çağındaki nüfusun 22 milyonu çalışıyor, bu çalışanların içinde kadınların oranı ise yüzde 28. Biz Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kadın Girişimciler Kurulu olarak "Yönetim kadının hakkı" sloganını benimseyerek odalarda kayıtlı iş kadınlarının ticaret ve sanayi odalarında yönetime katılmaları için çalışma başlattık. Mart ayında yapılan seçimlerde yüzde 197'lik başarı elde ederek meclislerdeki 51 olan kadın sayısını 151'e çıkardık. Bu çalışmalarımız bundan sonraki seçimlerde de agresif olarak devam edecek. TOBB Kadın Girişimciler Kurulu 81 ilde teşkilatlanmış en büyük iş kadını teşkilatıdır. Şu ana kadar ortalama 45 ilde etkinlik yapıldı ve Anadolu iş kadınında büyük bir hareketlilik başladı. Bu hareketin Anadolu'dan başlayıp Türkiye'ye yayılacağını düşünüyorum.

2-Türkiye'de Kadının Ekonomik Hayattaki Rol Değişimleri Toplumsal Hayatımızda Değişime Yol Açıyor Mu?

Kesinlikle evet, kadınların çalışma hayatına girmesi, toplumsal statülerinin gelişmesi, toplumsal dokunun değişmesini sağlamıştır. Sosyal güvencesi olan bir işte çalışmak, düzenli gelir elde etmek ve topluma karışmakla beraber bireyselleşme mümkün olmaktadır. Bu şekilde kadın kendi ayakları üzerinde durmayı başaracaktır.

3-Kadın ve Erkek Eşitliğinin Sağlanması Noktasında Kadının Çalışma Hayatındaki Rolünün Ve Çalışma Şartlarındaki Kalitesinin Artırılması Yeterli Midir?

Hiçbir zaman işin cinsiyeti olduğunu düşünmedim. İş iştir, cinsiyeti yoktur, kadında erkekte yapabilir. Ama Türkiye'nin genel durumu düşünüldüğünde yetiştirme tarzımız adet, gelenek ve göreneklerimize bağlılığımız ve özellikle kadının yeri evi, erkek evi geçindirir mantalitesi olduğu için Türkiye'de kadının önündeki engeller büyümektedir. Kadının kendisinde yüzde 50 oranında kendisine engeldir. Engellerden en büyüğü kayıt dışılıktır. İstihdamda yer alan 100 kadından 64'ü herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaksızın çalışıyor.

4-Uluslar Arası Çalışma Hayatı Dikkate Alındığında Türkiye'deki Kadınların Girişimcilik Yönünü Nasıl Değerleniyorsunuz?

Türkiye'de erkek girişimci sayısı 1,3 milyon iken kadın girişimci sayısı 80 bin. Türkiye 2009 yılında %6 küçülmüştür. Nüfusumuza her yıl 800 bin genç katılmakta ve iş istemektedir. 2010 yılında da çok büyük bir büyüme beklenmemektedir. İstihdam sorunu Türkiye'nin en büyük sorunlarının başında gelmektedir. Bunu engellemenin tek şartı girişimciliktir. Eğer kadının girişimci olarak önü açılsa ki bunlar eğitim, finansa erişim ve aile iznidir. Üstü örtülü bir hazine ortaya çıkacak ve bu kadınlara iş sağlanacaktır.

Arife TOPÇUOĞLU Büro Memur-Sen Kadın Kolları Başkanı

1-Kadın Olmanın En Önemli Özelliği Sizce Nedir?

Savaş ve Barış gibi unutulmaz bir eseri kaleme alan Rus edebiyatçı Tolstoy kadınlar için, "Kadın öyle bir konudur ki, onu ne kadar incellersen incele her zaman yepyenidir" der. Bu nedenle kadın üzerine konuşmak ya da kadınların toplumsal hayat üzerindeki etkilerini belirli bir çerçeve ya da alanla sınırlamak imkânsızdır. Goethe, kadını "En mükemmel kadın, çocuklarına babalarının yokluğunda baba olabilecek kadındır" diye tarif eder. Doğal olarak kadının en önemli özelliği ana olmasıdır. Analık ise hiç kuşkusuz üretkenlik demektir. Mevla'nın kadınlara doğuştan verdiği mükemmel bir lütuftur.

2 - Kadın Toplum İçindeki Yerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

Kadının toplumdaki yeri, insanların çoğunluğunun da kabullendiği bakış açıları ve değer yargıları doğrultusunda belirlenmiştir.

Asırlar boyunca Avrupa'da bırakın kadınlara birtakım haklar tanınmasını; Avrupalılar, kadın insan mıdır değil midir tartışması yapmıştır. Hatta yıllarca köle gibi alınıp satılan, bir canlı olarak görülmemiştir.

Cahiliye dönemi diye tabir ettiğimiz. İslam'dan önceki dönemlerde de doğan kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekteydiler. Cahiliye toplumları kadının, beden erkekten daha güçsüz olması nedeniyle, ruhen de onlardan daha zayıf bir yapıya sahip oldukları yönünde yanlış bir inanca sahiptiler. Bu değer yargı-

ları ve yanlış inanışlar bizim toplumumuzda da yer almaktadır. Örneğin "kadın aklıyla", "elinin hamuruyla" ya da "saçı uzun aklı kısa" gibi insanlarımızın benimsemiş oldukları bazı deyimler yer almaktadır.

Bu gibi değer yargıları cahiliye dönemi toplumlarında ya da farklı inanca sahip toplumlarda yer alabilir. Ancak ülkemizin % 90'ının Müslüman olduğu bir toplumda son derece yanlış bir değer yargısıdır. Çünkü bizim dinimiz, bu gibi inanç ve değer yargılarının hiçbirini benimsememiş ve yanlış olduğunu ayetlerle belirtmiştir. Allah Kuran'da bu toplumlarda, insanların kız çocuklarını değersiz görerek doğar doğmaz, diri diri toprağa gömdüklerini bildirmektedir: "Ve 'diri diri toprağa gömülen kızcağıza' sorulduğu zaman: "Hangi suçtan dolayı öldürüldü?" (Tekvir Suresi, 8-9). Başka ayetlerde ise Allah, "Onlardan birine kız (çocuk) müjdelendiği zaman içi öfkeyle taşarak yüzü simsiyah kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı topluluktan gizlenir; onu aşşağılanarak tutacak mı, yoksa toprağa gömecek mi? Bak, verdikleri hüküm ne kötüdür?" (Nahl Suresi, 58-59) sözleriyle, kız çocuğu olacağını öğrenen kimselerin yüzlerinin öfkeyle dolduğunu, içerisinde bulundukları bu durumdan dolayı çevrelerindeki insanlardan utanıp gizlendiklerini bildirmektedir. Allah ayrıca bu kimselerin kız çocuklarını "süs içinde yetiştirilmiş ve mücadeleye açık olmayan kimseler" olarak değerlendirdiklerine de dikkat çekmektedir.

Kadını ve onun toplumda olması gereken rolüne yönelik Peygamberimizin de söylemiş olduğu birçok söz ve uygulamaları vardır. Peygamber Efendimiz kız çocuklarının, eğitimine büyük önem vermiş ve "üç, iki, hattâ bir kız çocuğunu, haklarını koruyarak yetiş-

tiren babanın, Cennette kendisiyle beraber olacağını" buyurmuştur ve "Cennet annelerin ayağı altındadır." diyerek kadına hak etmiş olduğu değeri vermiştir.

Kadın ve kadın haklarına yönelik olarak Halife Hazret-i Ömer'in (ra): "Biz İslam'dan önce kadınları insan yerine koymazdık. İslam gelince onlara hem ayetlerde hem de hadislerde yer verdi, erkekler gibi hakları anlatıldı. Ondan sonra biz kadınların da erkekler gibi hakları olduğunu düşünür hale geldik!.." (Buhari, Müslim) dediği bilinmektedir.

3- Kadın ve Erkek Eşitliği Söylemleri Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?

Yaratılış itibarıyla kadın ve erkek fiziksel, biyolojik ve psikolojik açıdan eşit değildir. Her iki cinsin de birbirlerine göre farklılıkları vardır. Fakat her iki cinsten insanlık açısından ve aklını kullanmada eşittir. Bu durum erkekle kadının birbirine göre üstünlük ve zayıflığını göstermez. Aksine bu durum her iki cinsin ayrı yaratılış özelliklerinin doğal sonucudur. Bunu kabul etmeli, yaşam tarzımızı buna göre ayarlamalıyız.

Günümüzde gerek ülkemiz gerekse de batı medeniyeti kadın haklarına yönelik mevcut hukuk normlarının yetersiz kaldığını daha yeni yeni anlamıştır.

Kadınların toplumsal eşitlik uğrunda mücadeleleri sonucunda 19 - 20. yüzyıllarda yasal alanda önemli kazanımların elde edilmesine yol açtı. Örneğin kadınlar, Birleşmiş Milletler'e üye ülkelerin çoğunda eşit siyasal haklar elde ettiler. Ancak, hala kadınların oy

hakkına sahip olmadıkları bazı ülkeler vardır. Daha 1979 yılında Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), üye ülkelerin imzasına açıldı. Ülkemiz de bu sözleşmeyi (CEDAW) 1985 yılında imzalamıştır.

Ülkemizde hem sosyal hem de hukuki açıdan kadına gereken önemin verilmeyişinin en önemli sebebi; medeni kanunumuzun Roma hukukuna dayanmasıdır. Çünkü Roma hukukunun temelinde eşitler arasında birinci erkektir ilkesi vardır. Bu kapsamda

Batının kadına bakış açısını en iyi Fransız Komünist Partisi'nin eski yöneticisi ROGER GARAUDY şöyle özetlemektedir: "Kur'an'da kadın erkeğin ikizi ve ortağıdır. Kur'an, günahın sorumluluğunu kadına yüklemeyi. Kuranın prensipleri geçmiş tüm toplum prensiplerinden ileridir. Batıda kadına mal ve mülkte tasarruf sahibi olma hakkı ancak 19. YY'da verilmiştir. Boşanma hakkı dahil batı'da, 1300 sene sonra bu hakkı elde edebilmiştir."

4 -Dünyada ve Türkiye'de Kadının Çalışma Hayatındaki Rolü ve Sendikal Mücadeledeki Konumunu Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

Başlangıçta, sanayide, fabrikalarda veya diğer ekonomik alanlarda çok az kadın olmasına rağmen, ekonominin büyümesiyle birlikte, özellikle çok sayıda kadının evlerinden çıkıp çalışmaya başladığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında, kadınların ekonomik aktivi-

teleri arttı ve şimdi kadınlar yaşamın bütün alanlarında görev alıyorlar.

Yapılan araştırmalara göre tüm dünyada işgücünün üçte birini kadınlar oluşturmaktadır. Yine bu araştırmalara göre, kadın istihdamının en yüksek olduğu ülke, % 71 ile Danimarka ve sırasıyla, % 70 ile İsveç, % 66 ile Hollanda, % 65 ile Finlandiya, % 62 ile İngiltere'dir. Bu oran Türkiye'de ise % 25 düzeyindedir.

Ülkemizde kadınların istihdam seviyesinin düşüklüğünün temel nedeni eğitim seviyesinin düşük olmasıdır. TÜİK verilerine göre ülkemizde kadınların okur-yazar olmayanların oranı % 12 civarındadır. Ayrıca Uluslararası Çalışma Örgütü'nün araştırmalarına göre; kadınlar erkeklerle aynı işi yaptıkları halde yüzde 25 daha az ücret almaktadırlar. Bu olumsuzlukların düzeltilmesi için gerekli tedbirlerin bir an önce alınması gerekmektedir.

Ülkemizde kadınların aktif işgücüne katılım oranı da % 24 gibi çok geri bir düzeydedir. Çalışma alanında kadınların sendikalaşma oranı oldukça düşük bir seviyededir.

Kamu kesiminde çalışanların oranı % 30 iken, işçi kesiminde kadınların sendikalılık oranı % 10 düzeyindedir. Dünya genelinde çalışan kadınların %40'ı sendikalıdır. Ülkemizde ise bu oran % 15' ler seviyesindedir. 2002 tarihinde sendikalara üye kadın sayısını arttırmak

Dünya genelinde çalışan kadınların %40'ı sendikalıdır. Ülkemizde ise bu oran % 15' ler seviyesindedir. 2002 tarihinde sendikalara üye kadın sayısını arttırmak için dünya genelinde "Kadınlara Sendikalar Sendikalara Kadınlar" kampanyası başlatıldı. Fakat tüm bu çalışmalar rağmen yine de sendikal mücadelede emek veren kadın sayısı istenilen oranda değildir. Zira Türkiye'de çalışan kadınların sendikalaşma oranı % 10-13 arasında değişmektedir.

İçin dünya genelinde "Kadınlara Sendikalar Sendikalara Kadınlar" kampanyası başlatıldı. Fakat tüm bu çalışmalar rağmen yine de sendikal mücadelede emek veren kadın sayısı istenilen oranda değildir. Zira Türkiye'de çalışan kadınların sendikalaşma oranı % 10-13 arasında değişmektedir. Kampanyanın yürütüldüğü ülkelerde kadınların sendikalara katılımının önündeki engeller, öztünde ülkemiz kadınları açısından da geçerli olan engellerdir.

'Elinin hamuruyla' sosyal, ekonomik ve siyasal çalışmalarda daha fazla 'kadınca' yer almak dileğiyle sevgiyle kalın...

KAMU'DA SOSYAL POLİTİKA

Memur-Sen'in Bilimsel, Akademik ve Sosyal Hayata Katkısıdır